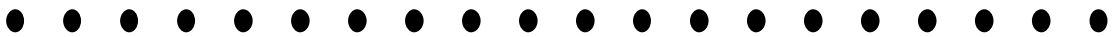

"Ne ei ymmärrä nuoria"
Päihdehaitoilta suojaavat tekijät
varhaisnuoren kokemana

Nurmi, Päivi

2009 Laurea Otaniemi

Laurea ammattikorkeakoulu
Laurea Otaniemi

” Ne ei ymmärrä nuoria ”

Päihdehaitoilta suojaavat tekijät
varhaisnuoren kokemana

Päivi Nurmi
Terveystiedon edistämisen koulutusohjelma
Perhehoitotyö
Opinnäytetyö
Sairaanhoitaja YAMK
Lokakuu, 2009

Päivi Nurmi

” Ne ei ymmärrä nuoria ” - Päihdehaitoilta suojaavat tekijät varhaisnuoren kokemana
Kehittämishanke Helsingin Käpylän seurakunnassa

Vuosi 2009

Sivumäärä 70

Tämä kehittämishanke on toteutettu Helsingin Käpylän alueella. Tarkoituksena on ollut selvittää ja kuvata kuudesluokkalaisten näkemyksiä päihteistä ja päihdehaitoilta suojaavista tekijöistä. Kuudesluokkalaisten päihdeasenteita on tutkittu verrattain vähän. Keskeisimmät tutkimustehtävät olivat nuoren suhde vanhempiinsa, nuoren päihdekokeilut ja päihdehaitoilta suojaavat tekijät. Tutkimustuloksia on tarkasteltu näiden toisiinsa liittyvien teemojen kautta. Kehittämishankkeen painopiste on nuoren kokemuksissa, sillä valtaosa aihepiirin tutkimuksista korostaa pikemminkin aikuisen näkökulmaa.

Kyseessä on survey-tutkimus, jossa tutkimusaineiston muodostaa internetissä toteutettu strukturoitu hyvinvointikysely. Kyselyn toteutusajankohta oli keväällä 2006. Tutkimusjoukkona ovat olleet Käpylän peruskoulun ja Yhtenäiskoulun kuudesluokkalaiset oppilaat (N=106), joista tyttöjen osuus oli 62 ja poikien 44 oppilasta. Kyselyyn vastattiin koulun oppitunnilla oman opettajan opastamana.

Aineistoa on kuvailtu tilastollisesti ja ristiintaulukoinnin avulla. Sen kautta on arvioitu, miten hyvin otoksesta saadut tulokset pitävät paikkansa perusjoukossa. Perusjoukolla käsitetään tässä kehittämishankkeessa kaikkia helsinkiläisiä kuudesluokkalaisia, joita vuonna 2006 oli lukumäärältään 5031.

Valtaosalla kyselyyn vastanneista kuudesluokkalaisista on elämässään päihdehaitoilta suojaavia tekijöitä, kuten säännöllinen harrastus ja yksi tai useampi ystävä. Suurin osa (79.2 %) vastaajista ilmoitti viettävänsä vanhempiensa kanssa aikaa riittävästi. Useimpien kyselyyn vastanneiden kuudesluokkalaisten mukaan heidän vanhempansa ovat myös tietoisia heidän ajanviettopaikoistaan ja -tavoistaan. Yli kolmasosa vastanneista (39.6 %) ei ole keskustellut vanhempiensa kanssa päihteistä.

Kehittämishankkeen tulokset auttavat kehittämään varhaisnuorten parissa tehtävää ehkäisevää päihdetyötä ja tarkentamaan työn painopisteitä Käpylän alueella. Kysely on toistettavissa perusjoukolle myös muilla asuinalueilla sekä maakunnissa. Alkoholipoliittiset linjaukset ja alaikäisten päihdeasenteet haastavat kaiken kaikkiaan tutkimukseen ja tutkimustulosten soveltamiseen paikallistasolla.

Avainsanat: nuori, päihteet, päihdekokeilut, suojaavat tekijät, vanhemmuus

Päivi Nurmi

"They don't understand young people" – Factors protecting from substance abuse as experienced by adolescents

Year 2009

Pages 70

This development project was undertaken in Käpylä area, Helsinki. The purpose of this study has been to clarify and describe adolescents' experiences related to the substances and especially the factors protecting from substance abuse. The informants in this project were all adolescents from the sixth grade. There has not been much research carried out in this field. The main focus of the study is on adolescent-parent relationships, drinking experiences and factors protecting adolescents from substance abuse. The results of this study have been examined through these themes. The focus of this project lies in adolescents' experiences whilst most other studies concentrate on the parents' point of view.

This project was a survey-study and the data was gathered in two primary schools in Käpylä area during the spring of 2006. The sixth graders completed the well-being- questionnaire using the internet during their school hours. They were supervised by their teachers. The informants (N= 106) comprised of 62 girls and 44 boys.

The data analysis was carried out by using statistical analysis (inferential statistics) and cross-tabling. Through this analysis the results have been compared with the results from the main population. The main population in this context are all 5031 (year 2006 statistics) sixth-graders in Helsinki.

The results of this study indicate that the informants' experiences were mainly positive. Most of the informants (79.2%) feel that they spend enough time with their parents. However 39.6% say they have not discussed controlled substance use with their parents at all.

The results of this study will help to examine more closely the factors affecting young peoples' well-being related to alcohol use. The importance of this study is that the questionnaire is repeatable in other parts of the country and can be widely used. It can clearly be seen that the alcohol-political policies and procedures and adolescents' attitudes regarding substance use need further development and hopefully this paper can be used as a tool for future studies.

Keywords: adolescent, substances, drinking experiences, protecting factors, parenthood

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Kehittämishankkeen taustaa	8
2.1.	Työn kehittämisen lähtökohtia	10
2.2	Käpylän ja Koskelan alue	11
2.3.	Käpylän seurakunta.....	12
2.3.1	Seurakunnan työkuultuuri ja nuorisotyö.....	13
2.3.2	Työn kehittämisen kulttuuri Käpylän seurakunnassa	14
3	Kehittämishankkeen tarkoitus ja tehtävät	15
4	Ehkäisevä päihdetyö terveyden edistämässä	16
4.1	Terveys ja sen edistämisen näkökulmia päihdetyössä	16
4.2	Ehkäisevä päihdetyö.....	18
4.3	Päihdehaitoilta altistavat riskitekijät ja haitoilta suojaavat tekijät.....	20
4.4	Esimerkkejä varhaisen puuttumisen toimintamalleista	23
4.5	Päihdeteeman käsitteleminen nuorten kanssa	28
4.6	Ehkäisevän päihdetyön toiminnallisia malleja	29
4.6.1	Selvästi seiskalle -projekti	29
4.6.2	Valintojen putki-hanke.....	30
4.6.3	Pääkaupunkiseudulla toteutettuja ehkäisevän työn malleja.....	32
4.7	Alueellinen ehkäisevän työn palvelujärjestelmä.....	33
5	Nuori perheessä	36
5.1	Perhe systeeminä	36
5.2.	Vanhemmuus.....	37
5.3	Nuori perheenjäsenenä	39
6	Kasvu- ja lähiympäristö päihdehaitoilta suojaavana tekijänä	40
6.1	Perheen merkitys	40
6.2	Ystävyys- ja kaverisuhteiden rooli	41
6.3	Ryhmät ja sosiaaliset verkostot	43
6.4	Nuorten kokema hyvinvointi	44
7	Kehittämishankkeen menetelmälliset ratkaisut.....	45
7.1	Aineiston keruu ja tiedonantajat	45

7.2 Tutkimusaineiston analyysimenetelmät	46
8 Tutkimustulokset	48
8.1 Nuoren suhde vanhempiinsa	48
8.2 Nuorten päihdekokeilut.....	50
8.3 Päihdehaitoilta suojaavat tekijät	54
9 Pohdinta.....	57
9.1 Kehittämishankkeen eettiset näkökohdat	57
9.2 Kehittämishankkeen luotettavuus	59
9.3 Tulosten tarkastelua	60
9.4 Haasteet jatkotutkimukselle.....	63
Lähteet	65
Liite: Hyvinvointikysely Käpylässä	70

1 Johdanto

Alaikäisten päihteidenkäyttö on ilmiö, joka huolestuttaa ja herättää monenlaisia tunteita sekä nuorten vanhemmissa että nuorten parissa työskentelevissä toimijoissa. Päihteiltä suojaaviin tekijöihin on kiinnitetty huomiota lapsi- ja nuorisotyön sektoreilla ja ehkäisevä päihdetyö on saanut yhä monipuolisempia toimintamuotoja eri tahoilla.

Kaiken kaikkiaan alkoholinkäyttö on Pitkäsen (2006, 80) mukaan lisääntynyt Suomessa huomattavasti jo pitkään. Tähän ovat vaikuttaneet muutokset sekä alkoholipolitiikassa että asenteissa. Alkoholien hinta on laskenut ja saatavuus lisääntynyt. Perinteisen kontrollipolitiikan sijaan on siirrytty kohti yksilön vastuuta oman alkoholinkäyttönsä hallinnasta. Laissa määriteltyä 18 vuoden alkoholinkäytön alaikärajaa ei kunnioiteta. Lapsille ostetaan ja myydään päihteitä. Tästä hyvä osoitus on se, että suomalaisista nuorista yli 30 % oli ottanut ensihumalansa ennen 14 vuoden ikää. Luku on eurooppalaisittain poikkeuksellisen suuri (Hibell, B., Andersson, B., Ahlström, S., Balakireva, O., Bjarnason, T., Kokkevi, A., Morgan, M., 2004, 14).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tuoreimman kouluterveyskyselyn (2009) mukaan nuorten asennoituminen päihteisiin ja tupakkaan on muuttunut yhä sallivammaksi. Keskeisimpiä havaintoja olivat erojen väheneminen tyttöjen ja poikien tupakoinnissa ja päihteidenkäytössä. Myös päihteidenkäytön yleisyys nuorten läheisillä huolestutti tutkijoita. Lähes 14 % tutkimukseen osallistuneista yläkoulu- ja lukioikäisistä nuorista koki läheistensä päihteidenkäytön tuovan ongelmia (THL, 25.8.2009). Käpylän ja Koskelan alueella herännyt huoli alaikäisten päihdekokeiluista ja käytöstä vaikutti tämän kehittämishankkeen aihevalintaan ja syntyyn.

Aikuisten arvoilla ja asenteilla on merkittävä rooli nuoren päihdevalinnoissa. Yhteiskuntamme ja aikamme ihanteet, mallit ja normit tuovat omat vivahteensa ajankohtaiseen päihdekeskusteluun. Nuorten hyvinvoinnista ja terveyden edistämisestä puhuttaessa nuorten päihdeasenteet ovat merkittävä osa keskustelua. Asennevaikuttajina alaikäisen vanhemmat ovat avainasemassa. Lasten ja vanhempien välisen vuorovaikutuksen vahvistaminen ja vanhemmuuden "peräänkuuluttaminen" ovatkin olleet runsaasti esillä mediassa. Lasten ja nuorten ääni ei päihdekeskusteluissa kuitenkaan aina kuulu. Toisinaan aikuisväestö ei halua kuulla sitä, sillä nuorten avoimet kysymykset haastavat aikuista tarkistamaan myös omia arvojaan ja asenteitaan suhteessa päihteisiin.

Päihdehaitoilta suojaavia tekijöitä on tärkeää tarkastella ja tunnistaa. Yksilötason päihdeongelmia ei ole kuitenkaan mutkatonta tunnistaa. Päihteiden käytön aloittamisen siirtäminen mahdollisimman myöhäiseksi vähentäisi haittoja, joita alaikäisten päihteiden käytöstä syntyy. Laadukkaan ehkäisevän työn on katsottu myös vähentävän myöhempää päihdeongelmaisten määrää. Tässä kehittämishankkeessa nuorten päihdekokeiluja tarkastellaan suhteessa suojaavien tekijöiden esiintymiseen ja vaikuttavuuteen tutkittavien nuorten elämässä. Eri tutkimusten mukaan (Poikolainen, 2001, Pitkänen, 2006) nimittäin alkoholin ongelmakäytön riskitekijöitä on löydettävissä lapsuuden perheeseen liittyen. Myös ihmisen omaan lapsuuden ja nuoruusiän käyttäytymiseen ja hyvinvointiin liittyvillä tekijöillä on yhteys päihdekäyttämiseen.

2 Kehittämishankkeen taustaa

Lapsi- ja nuorisotyön johtajat Rantala ja Valtanen (2006,60) toteavat maailman olevan täynnä tutkimuksia, koulukuntia, uskomuksia, mielipiteitä, käytännön kokemuksia ja teorioita siitä, miten lapsia kasvatetaan. Tämän kirjon keskellä ei kuitenkaan ole yhtä oikeaa tapaa tai reittiä, jota seuraamalla täydellinen kasvatus voitaisiin saavuttaa. Lapsia ja nuoria kasvattaa, hoitaa ja ohjaa vanhempien lisäksi usein moni muu aikuinen. Aikuiset, joita nuori kohtaa muun muassa koulussa ja vapaa-ajan toiminnoissaan, ovat kuitenkin pääasiassa väliaikaisia kasvattajia. Viime käden- tai pikemminkin ensi käden- vastuu lapsista ja nuorista on vanhemmilla.

Ihmisen psyykkisestä kehityksestä ja varhaislapsuuteen liittyvistä tarpeista on lisääntyntä tutkimustietoa. Aiheesta käydään yhä monimuotoisempaa julkista keskustelua. Rantalan ja Valtasen (2006,60) mukaan mitä enemmän pienellä lapsella on mahdollisuus tukeutua aikuiseen kasvunsa varhaisvaiheissa, sitä paremmat edellytykset hänellä itsellään on kasvaa aikuiseksi, joka on vahva päättämään omista asioistaan. Liian varhainen itsenäistyminen ei kasvata lasta vahvaan vastuuseen ja vapauteen. Hämäläisen (2006, 49) mukaan etäisyyden hakeminen vanhempien arvoihin ja näkemyksiin kuuluu nuoruusiän kehitystehtäviin. Suomalaisten lasten on kuitenkin arveltu itsenäistyvän ja irtaantuvan vanhemmistaan henkisesti epätavallisen aikaisin. Tämän varhaisen itsenäistymisen on Hämäläisen mukaan katsottu liittyvän siihen, että suomalaiset vanhemmat yleisesti uskovat varhaisen itsenäistymisen merkitsevän onnistunutta kehitystä.

Joronen (2005) on tutkinut nuorten kokemuksia omasta hyvinvoinnistaan. Hänen

väitöskirjansa mukaan tietyt arvot, kuten vahva itsenäisyyden tunto, sisäinen tasapaino, turvalliset perhesuhteet ja huumori elämänvoimana liittyivät nuorten elämäntyytyväisyyteen. Arvojen osalta nuorten pahaolo taas selittyi heikolla sisäisellä tasapainolla ja keuhnoilla perhesuhteilla. Tutkimuksen aineisto koostui 245 nuoresta, jotka olivat iältään 12 - 17-vuotiaita (Joronen, 2005,88).

Aikuisten käsitykset nuorten tavoista toimia ja ajatella voivat olla hyvinkin vääristyneitä. Liian usein nuoria aliarvioidaan, heidän kypsyttään yliarvioidaan tai näkemyksiään kuullaan heikosti. Siitä syystä tarvitaan tutkimuksia, joissa nuoren oma ääni saa tulla esiin. Valkonen on tutkinut viides- ja kuudesluokkalaisten vanhemmuuskäsityksiä väitöskirjassaan "Millainen on hyvä äiti ja isä?". Tutkimuksessaan hän tuo esiin, että vanhemmuustutkimuksessa kaiken kaikkiaan lapsia on kuultu hyvin vähän (2006, 13). Vanhemmuutta on Valkosen mukaan lähestytty tutkimuksissa pääasiassa lapsen ja vanhemman tunnesuhteena, vanhemman toimintana tai tekoina, vanhemman ajatuksina tai uskomuksina, lapsen ja vanhemman sosialisatio- tai kasvatussuhteena, vanhemman kokemuksena sekä sukupuolierojen näkökulmasta (2006,13). Valkonen toteaa, että viimeisten kymmenen vuoden aikana eri tieteenaloilla on kuitenkin alettu kiinnittää huomiota nimenomaan lapsen ääneen. Tutkimuksia on muun muassa lasten ja nuorten käsityksistä liittyen hyviin vanhempiin (Magen 1994; Galinsky 2000), nuorten kokemuksista vanhempisuhteissaan ja vanhemmistaan (Innanen 2001; Rönkä & Poikkeus 2000), uusperheissä elävien lasten perhesuhteista (Ritala-Koskinen 2001), nuorten vanhemmuustulkinnoista (Allatt 1996) ja lasten perhekäsityksistä (O'Brien, Alldred&Jones 1996; Moore, Sixsmith& Knowles 1996).

Lasten näkemysten huomioimista tutkimuksissa Valkonen perustelee sillä, että kaiken ikäiset lapset ovat vanhemmuuden toinen, välttämätön osapuoli (2006,9). Monitieteisenä tutkimuskohteena vanhemmuutta on tarkasteltu paljon psykologian, kasvatustieteen sekä sosiologian tutkimuskentillä. Lapsen näkökulman oikeutusta ja välttämättömyyttä vanhemmuustutkimuksessa Valkonen perustelee sosiologisesta lapsuustutkimuksesta käsin (2006, 9). Uusi sosiologinen lapsuustutkimus, josta on Valkosen (2006,13) mukaan alettu sittemmin käyttämään nimitystä lapsuuden sosiologia, halusi tutkia lapsia heidän itsensä vuoksi. Se halusi antaa lapsille äänen ja piti tärkeänä lapsena olemisen kokemusten tutkimista. Psykologiassa vanhemmuutta alettiin etenkin 1950- ja -60-luvuilta lähtien lähestyä lapsen ja vanhemman välisenä kiintymys- ja samastumissuhteena. Kiintymystutkimus on tuottanut useita lapsen ja vanhemman tunnesuhteen muodostumista koskevia tutkimuksia. Tutkimus lapsen näkökulmasta vanhemmuuteen on vuosikymmenten aikana monipuolistunut eri suuntauksineen. Joissakin lapsen rooli on ollut enemmän näkyvä, toisissa pikemmin

taustaroolissa. Myös James, Jenks ja Prout (1998, 23) puhuvat lapsista sosiaalisina toimijoina, jotka yhä lailla muovaavat olosuhteitaan kuin olosuhteet heitä. Lapset elävät merkitysten maailmassa, jonka ovat itse luoneet (James, ym. 1998, 26 - 28).

2.1. Työn kehittämisen lähtökohtia

Työn ja työyhteisöjen kehittämisen taustoja tunnetaan 1950-luvulta, jolloin organisaatioita kehitettiin yksilöiden kautta. Tärkeinä arvoina pidettiin luottamusta, avoimuutta, palautetta, lisääntyvää itsetietoisuutta sekä muutosta omassa itsessä. 1960-luvulle siirryttäessä työn kehittämisen painopiste siirtyi ryhmätyöhön ja koko organisaation kehittämiseen. Huomiota työelämän laatuun alettiin kiinnittää 1970-luvulla, tavoitteena parantaa samanaikaisesti tuottavuutta. Myös ihmisten työhyvinvointia alettiin tarkastella. Organisaatiokulttuurin tarkastelu syvemmin ja erilaisista näkökulmista painottui 1980- ja 1990-lukujen kehittämisprosesseissa. Inhimillisprosessuaaliset lähestymistavat, kuten avoin informaatio ja erilaisuuden käsittely yhdessä nähtiin tärkeinä oppimisen näkökulmina. Samoin painotettiin teknostruktuurialista lähestymistapaa. Huomiota kiinnitettiin tekniikkaan, työprosesseihin ja organisaatioiden rakenteisiin (Juuti, Lindström, 1995, 24-27).

Eri aikakausina ovat siis painottuneet erilaiset näkökulmat työn ja työyhteisön kehittämisessä. Työn laadun paranemiseksi etsitään jatkuvasti sopivia menetelmiä ja omaan työyhteisöön sopivia sovellutuksia. 2000-luvun omaleimaisuutta työn kehittämisessä kuvaa projektimainen työote, erilaiset arviointitutkimukset, dialoginen ja prosessikeskeinen työn kehittäminen sekä eettinen johtaminen työn mahdollistajana (Seppänen-Järvelä, 1999, 170).

Seppänen - Järvelä (1999, 174) käsittelee toimijalähtöistä prosessikehittämistä, jossa kehittäjällä on työssään vaihtuvia rooleja. Tällaisia hänen mukaansa ovat virikkeiden kylväjä, prosessin katalysaattori, kysyjä, tilanteiden luoja ja vetäjä, toimijoiden tuki sekä tutkimuksen ja kehittämisen välittäjä. Roolien perustana on vuorovaikutuksellisuus, neutraalisuus, toimintaan orientoituminen, sitoutuminen, roolin vaihtaminen sekä toimijoiden oman ajattelun ja ratkaisujen tukeminen. Substanssitasolla ei operoida, mikä on myös yksi roolin perusteista.

Monipuoliset ja useat roolit nostavat vääjäämättä esiin kysymyksen, onko kehittäminen rooli vai identiteetti? Kehittäjää odottaa sisäinen dialogi: Kuka olen? Mistä tulen? Minne menen? Mihin kuulun? Itseys koetaan jatkuvuuden tunteena tietyssä ajassa ja paikassa, elämän mittaisena matkana (Arasola, 2004). Ihmisen suhteuttaessa uusia kokemuksia elämänsä

tapantumiin, rakentuu vähitellen käsitys itsestä ja omasta elämästä (Arasola, 2004). Kehittäjän sisäiseen dialogiin kuuluu siis vuorovaikutus toisten kanssa. Dialogi on vähintään kahden ihmisen välistä vuorovaikutusta työntekijöiden kesken, tiimissä, esimiestason tai vaikkapa yleisön/ asiakkaiden kanssa. Oma kehittäjyys rakentuu tämän vuorovaikutuksen kautta. Dialogissa keskeistä on myös pyrkimys yhteisten merkitysten luomiseen, reagointi eri osapuolten lausumiin ja toimintoihin ja avoin tässä ja nyt - kohtaaminen.

Kehittäminen tarvitsee työyhteisössä tilaa. Mikäli osaamista halutaan tietoisesti kehittää yhteisöllisellä tasolla, merkitsee se kaikkien työyhteisön jäsenten osallistumista ja läsnäoloa kehittämistyössä. Työyhteisöä haastetaan kysymään, onko sen työkuulttuuri yhtä kuin kehittämisen kulttuuri.

2.2 Käpylän ja Koskelan alue

Alueen tarkastelu on paikallaan, jotta kehittämishankkeen tutkimusjoukko sekä ehkäisevän päihdetyön malli voi lukijan mielessä asettua tiettyyn kontekstiin. Myös jotkut tutkimuslomakkeen kysymyksistä saattavat tulla paremmin ymmärretyiksi. Vanhankaupungin peruspiiriin ja keskiseen suurpiiriin kuuluvat helsinkiläiset kaupunginosat ovat kukin pienehköjä asuinalueita. Käpylä sijaitsee Kumpulan, Oulunkylän ja Koskelan välissä noin 7 700 asukkaineen (Helsingin kaupungin tietokeskus, 2003,11, Asuntotietokeskus, 2009). Käpylä on tunnettu v.1952 olympialaisia varten rakennetusta kisakylästä sekä v.1940 olympialaisiin valmistuneesta olympiakylästä. Alueella on kaksi ala-astetta, yläaste sekä Helsingin luonnontiedelukio.

Koskela koostuu pienehköstä pohjoispuoleisesta omakotitaloalueesta sekä eteläpuolen kerrostaloalueesta. Omakotialueen rakentaminen sai alkunsa 1930-luvulla. Kerrostalot puolestaan alkoivat valmistua 1970-luvun puolella. Ennen 1990-luvun lamaa alueella sijaitsi useita kauppia ja kioskeja. Nykyisin jäljellä on vain yksi nuorisotalon vieressä sijaitseva kauppa. Alueella toimii myös ala-aste, jossa on luokka-asteita 1.-4. saakka. Kerrostaloalueella sijaitsee opiskelija-asuntoja, HKL:n (Helsingin kaupungin liikennelaitos) henkilöstön työsuhdeasuntoja, invalidien ja vanhusten asuntoja sekä kaupungin vuokra-asuntoja. Vuonna 2006 Koskela oli keskitulojen mukaan mitaten Helsingin 70. korkeatuloisin asuinalue. Mittauksessa oli mukana 77 kaupungin asuinalueita (Helsingin seudun aluesarjat, 2008, 2-14).

Vanhankaupungin peruspiirin väestö vuodenvaihteessa 2004/2005 on yhteensä ollut 17 890

asukasta, joista ikäryhmään 7 – 9 vuotiaat kuuluvia on ollut 511. Iältään 10 – 12 vuotiaita 512 ja 13 – 17 vuotiaita 864 henkilöä. Asukkaiden kokonaismäärään on laskettu Toukolan, Kumpulan, Käpylän, Koskelan ja Vanhankaupungin alueilla asuvat. Voidaan olettaa, että tutkimukseen osallistuneet oppilaat asuvat pääosin näillä alueilla.

2.3. Käpylän seurakunta

Käpylän seurakunta kuuluu Helsingin hiippakuntaan, Kallion rovastikuntaan ja Helsingin seurakuntayhtymään. Käpylä on Helsingin pienimpiä seurakuntia ja sen alueella asuu noin 11 000 ihmistä. Tästä väestöstä 66,5 % on Käpylän seurakunnan jäseniä (toimintakertomus vuodelta 2005). Seurakunnan alue käsittää kaupunginosista Käpylän, Koskelan ja osan Kumpulaa.

Seurakunnan viranhaltijoita on 17: Kirkkoherra, työntekijöiden esimies, mukaan luettuna. Nuorisotyön tiimiin kuuluu nuorisopastori, nuorisotyönohjaaja sekä nuoriso- ja perhediakonian projektityöntekijä (syyskuulle 2006 asti), joka on tämän kehittämishankkeen toteuttajana. Tiimi toteuttaa yhdessä seurakunnan omaa nuorisotyötä, kuten rippikoulutyötä. Projektityöntekijä toimii alueverkostossa pääosin ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta ja syrjäytymisvaarassa olevia nuoria ja heidän perheitään tukien. Kaikkien työntekijöiden esimiehenä toimii kirkkoherra, työalaesimies on ainoastaan vahtimestareilla. Seurakunnassa on kaksi diakonian virkaa, joiden työntekijät noudattavat alueellista työnjakoa Käpylä-Koskela.

Lasten ja nuorten parissa seurakunnan saralla työskentelee kaksi lastenohjaajaa ja nuorisotyönohjaaja, joka vastaa varhaisnuorisotyöstä, nuorisotyöstä ja rippikoulutyöstä. Lisäksi lapsityöstä vastaava pappi on mukana muun muassa perheiden kirkkopyhissä, nuorisopappi nuorisotyöhön liittyvissä tehtävissä. Kolmivuotisen projektiviran työntekijä tekee (syyskuulle vuoteen 2006 saakka) työtä diakonian kohderyhmään kuuluvien lasten ja nuorten sekä heidän perheittensä parissa. Mainittujen työalojen tavoittamat lapset, nuoret ja perheet ovat osa varhaisen puuttumisen kohderyhmää. Yhteinen arki päivä- ja iltapäiväkerhoissa, retket, leirit, kotikäynnit perheissä sekä yhteistyö koulujen kanssa ovat mahdollisuuksia rakentaa lasten kanssa perusturvallisuutta, joka on merkittävä suoja muun muassa myöhemmän vaiheen päihdevalintoja ajatellen.

2.3.1 Seurakunnan työkulttuuri ja nuorisotyö

Kehittämishankkeen kontekstien ymmärtämiseksi on aiheellista tarkastella seurakuntaa ja kirkon työtä tarkemmin. Moniammatillisessa verkostotyössä on usein kompastuskivenä, etteivät yhdessä toimivat tahot tunne riittävästi toistensa työtä ja osaamista. Tällöin riskinä on virhearviointeja työnjaossa sekä erilaisen ammattitaidon hyödyntämättä jääminen. Sen vuoksi ymmärryksen lisäämiseen soisi annettavan enemmän aikaa, laadukkaan yhteistyön varmistamiseksi.

Kirkko työnantajana ja seurakuntatyö sisältävät erinäisiä omaleimaisuuksia. Työajattomuus ja kutsumus-ajattelu tuovat työhön oman sävynsä. Kirkko ja seurakunnat eivät kuitenkaan kovin paljon poikkea työyhteisöinä muista, vaan niissä on sekä hyvin että huonosti toimivia. Työntekijät ovat yleensä hyvin motivoituneita ja työhönsä sitoutuneita. Työyhteisöissä esiintyy kuitenkin myös huonosta työilmapiiristä ja johtajuuden ongelmista johtuvia vaikeuksia. Lisäksi kirkkoon hengellisenä yhteisönä liittyä odotuksia, jotka vaikeuttavat ongelmien esille pääsyä ja käsittelyä, todetaan Diakonia - ja yhteiskuntatyön linjauksessa (2003, 38).

Tämän kehittämishankkeen prosessissa seurakunnan työaloista erottuvat erityisellä tavalla nuorisotyö ja diakonia. Tämä johtuu hankkeen aihepiiristä, tutkimusjoukosta ja teemoista, jotka käsittelevät mainittujen työalojen ydinsisältöjä. Seurakuntatyölle ominaista ovat sekä niin sanotut jalkautuvat että toiminnalliset työmenetelmät. Erityisesti diakoniatyössä lähestytään ihmisiä kotikäynnin ja muun muassa laitosvierailuin- apua ja tukea tarvitsevien ihmisten ehdoilla. Nuorisotyön omaleimaisuutta ovat retket, leirit, kouluvierailut erilaisine sisältöineen, erilaiset vanhempainillat ja kaduilla tapahtuva työ, kuten viikonloppuina toteutettavat katupartioinnit. Työ on siis luonteeltaan liikkuvaa ja suunniteltu toteutuvaksi yhteistyössä lasten ja nuorten kanssa- heidän arkiympäristöissään.

Diakoniatyön näkyvyys kirkon sisällä ja julkisuudessa on epämääräistä, diakoniasta ja yhteiskunnallisesta työstä tiedetään vähän. Kirkon käyttämä sanasto on osin täysin outoa arkielämässä. Yhtäältä tiedottaminen diakoniasta on ongelmallista, koska avun tarpeessa olevat haluavat mieluummin pysyä kätkössä. Diakoniatyöntekijöiden olisi kuitenkin rohkaistuttava ottamaan vastuuta oman työnsä tiedottamisesta sekä työyhteisöjensä sisällä että yhteistyökumppaneille. Ihmisten elämän epäkohtia olisi syytä nostaa yleiseen tietoisuuteen sekä paikallis- että valtakunnallisella tasolla, todetaan kirkon Diakonia- ja yhteiskuntatyön linjauksessa (2003,39).

2.3.2 Työn kehittämisen kulttuuri Käpylän seurakunnassa

Katajan (2007, 15) mukaan kirkon työntekijältä edellytetään kutsumustietoisuutta ja halua palvella seurakuntalaisia. Työ on useinkin ajatonta ja rajatonta, eikä työn kehyksiin useinkaan istu tulosvastuu tai virka-aika. Työ on luovaa, itsenäistä ja moni tavoin palkitsevaa näine haasteineen.

Seurakunnan eri työaloilla on omia kehittämiskohteitaan ja alueellisia projekteja, joissa työntekijät ovat mukana myös yhteistyökumppanin roolissa. Työn kehittäminen pohjautuu niihin arvoihin, joita työyhteisön kehittämissäpäivissä säännöllisesti tarkastellaan. Painopisteitä asetetaan ajankohtaisten haasteiden ja mahdollisuuksien mukaan, joista seurakunta on nimennyt useita. Seurakuntalaisten ikä nousee, lapsiperheiden osuus väestöstä ei lisäännä, virtuaalitodellisuus valtaa lisää alaa ja työ hallitsee yhä enemmän, sitoutumisen tarve vähenee, tehokkuus ja nopeus ovat arvoja, maallistumisen ohella uskonnollisuus nousee, moralismi lisääntyy, hyvin pärjäämisen määrä kasvaa- syrjäytyminen lisääntyy. Seurakunnan internet-sivustolta ei ilmene lähteitä, joiden pohjalta haasteet ja mahdollisuudet on kirjattu. Toimintakertomus vuodelta 2007 kuitenkin osoittaa seurakunnan huomioivan ajan haasteet ja kykenevän myös priorisoimaan työtään niiden mukaisesti.

Käpylän nuorisotyönohjaajan (Rintala, henkilökohtainen tiedonanto 10.8.2008) mukaan varhaisnuorisotyössä on panostettu alueelliseen yhteistyöhön ja lisätty koulujen kanssa tehtävää yhteistyötä. Tämä tukee varhaisen puuttumisen mahdollisuuksia aikuisen työntekijän jakaessa arkea lasten kanssa. Alueen pieni koko korostaa jokaisen toimijan panosta. Alueellisiin tarpeisiin on pyritty vastaamaan. Muun muassa sählykerho Koskelan alakoululla on koonnut yhteen myös muslimilapsia, joiden osallistuminen muuhun seurakunnan toimintaan on usein vähäistä. Leiritoimintaa on lisätty nuorisotyössä, mikä on ollut hyvä kehityssuunta. Leireille lähtee mukaan nuoria, jotka eivät seurakunnan arkitoimintaan aktiivisesti osallistuisi ja leirit ovat hyvin suosittuja. Leireillä ja retkillä nuoren kohtaamiseen on eri tavalla aikaa ja mahdollisuuksia kuin arkioloissa. Erilaisen toiminnan kautta työntekijä ja nuori oppivat tuntemaan toisiaan ja aikuiselle välittyy tietoa nuoren elämänhallinnasta. Syrjäytymisvaarassa oleva nuori voi saada uusia kavereita ja elämyksiä leireillä, mikä parhaimmillaan lisää hänen voimavarojaan kannattelemaan arkea (Käpylän seurakunnan toimintakertomus, 2007).

3 Kehittämishankkeen tarkoitus ja tehtävät

Tämän kehittämishankkeen tarkoitus on selvittää ja kuvata kuudesluokkalaisten kokemuksia päihteistä ja heidän suhdettaan päihdehaitoilta suojaaviin tekijöihin. Tutkimuksessa haetaan vastausta kysymyksiin:

1. Millainen nuoren suhde vanhempiinsa on vuorovaikutuksen näkökulmasta, 2. Onko otosjoukon nuorilla päihdekokeiluja ja 3. Onko nuoren elämässä päihdehaitoilta suojaavia tekijöitä. Hypoteesi siitä, että mielekkäät harrastukset, hyvät kaveri- ja perhesuhteet sekä kiusaamiselta välttyminen toimivat päihdehaitoilta suojaavina tekijöinä perustuu aiempiin tutkimustietoihin. Tällaisia tutkimuksia on käsitelty tarkemmin luvuissa neljä ja viisi. Hyvinvointikyselyssä, johon tutkimusjoukko vastasi, kartoitettiin nuorten suhdetta harrastuksiin, kaverisuhteisiin ja kiusaamiseen. Hankkeessa on haluttu keskittyä nimenomaan kuudesluokkalaisten kokemuksiin, sillä kyseinen ikäryhmä ei ole mukana Stakesin laajassa kouluterveystudkimuksessa. Tutkimustietoa on olemassa laaja-alaisemmin vasta seitsemäsyhdeksäluokkalaisten sekä lukiolaisten terveydestä. Lapsi- ja nuorisotyön toimijat kohtaavat kuitenkin yhä useammin jo alakouluikäisiä lapsia, jotka ovat nuoruusikäisille tyypillisten ilmiöiden vaikutuspiirissä.

Kehittämishankkeen aihevalinta perustuu myös eri toimijoiden ja nuorten kanssa käytyihin keskusteluihin päihteistä ja niihin asennoitumisesta. Kuudesluokkalaisten kohdalla ei ole juurikaan tehty päihteisiin liittyviä kartoituksia kun taas yläkoululaisia on tutkittu enemmän. Tutkijan omat havainnot nuorisotyössä liittyvät eri tavoin näyttäytyvään vanhemmuuden puutteeseen joidenkin nuorten elämässä. Päihdehaitoilta suojaavien tekijöiden puuttuminen näkyy monien nuorten elämässä syrjäytymisenä ja päihteidenkäyttönä. Vanhemmat, koulun henkilöstö, seurakunnan nuoriso- ja diakoniatyö, nuorisotoimi ja sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijät jakavat yhteisen huolen joidenkin varhaisnuori-ikäisten päihdekokeiluista. Alasteen aikana alkaneisiin päihdekokeiluihin ja nuoren sen hetkisiin kysymyksiin on haluttu reagoida.

Elämyksellistä ja monipuolista päihdekasvatusta on kehitetty muun muassa Klaari Helsingin ja paikallisten tahojen toimesta. Useat toimijat ovat toivoneet tietoa nuorten kokemuksista perheeseen, ystäviin, kaveripaineeseen, päihdevalintoihin ja minäkuvaan liittyen. Tätä tietoa haluttaisiin myös viestittäväksi koteihin, nuorten vanhemmille. Kehittämishankkeen avulla vastataan osittain näihin tarpeisiin.

4 Ehkäisevä päihdetyö terveyden edistämässä

4.1 Terveys ja sen edistämisen näkökulmia päihdetyössä

Maailman terveysjärjestön (WHO) määritelmä terveydestä on säilyttänyt asemansa jo muutaman vuosikymmenen ajan. Ajoittainen kritiikki määritelmää kohtaan viestii myös siitä, että terveyttä ei ole helppo määrittää. Terveys on WHO:n mukaan ”täydellinen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tila eikä vain taudin tai heikkouden puuttumista”. Määritelmässä terveys on siis jaettu kolmeen erilliseen komponenttiin; fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen. WHO:n määritelmien saama kritiikki kuten kiitoskin ovat antaneet syitä eteenpäin. Kritiikkiä terveyden määritelmä on Vertio (2003,26) mukaan saanut siitä, että terveys pyritään määrittelemään täydellisenä tilana, joka on tavallaan saavuttamaton. Myös komponentit, joihin terveys on perinteisesti jaettu, ovat ajan saatossa saaneet syvyyttä. Dynaamisuuden ja spirituaalisuuden huomioiminen terveyden määritelmässä on tehnyt käsitteestä kokonaan toisennäköisen ja monimutkaistanut sitä (Vertio, 2003,27). Terveiden määrittäminen ei ole siis yksiselitteisen helppoa. Näin ollen myös terveyden edistäminen on moniulotteista toimintaa, jota tulisi arvioida muun muassa eettisestä näkökulmasta.

Terveyden edistäminen nähdään toimintana, jonka tarkoituksena on parantaa ihmisten mahdollisuuksia oman ja ympäristönsä terveydestä huolehtimisessa. Terveiden edistäminen on myös terveyden edellytysten parantamista yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan kannalta (Vertio 2003, 29).

Vertio (2003, 15) mukaan terveys-sanaa on alun perin käytetty tarkoittamaan ihmisen kokonaisuutta. Terveyttä on pidetty ominaisuutena, toimintakykynä, voimavarana, tasapainona tai kykynä sopeutua tai selviytyä. Terveiden määritelmiä on useita- erilaisia ja monimutkaisia. Hancockin terveyden mandalassa (Vertio, 2003, 15 - 17) yksilön terveyttä tarkastellaan suhteessa hänen kokonaiskontekstiinsa. Terveys on riippuvainen yksilön ominaisuuksista ja hänen yhteisöistään. Perheellä, ikätovereilla ja mielekkäällä tekemisellä on suuri merkitys nuoren terveyteen ja päihdeasenteisiin vaikuttaen. Kulttuurisilla muutoksilla on puolestaan vaikutuksensa yhteisöjen elämään, samoin kuin ekologisella kehityksellä elinympäristöön.

Terveyden edistämisen keskus (Tekry) kiteyttää internet-sivuillaan suomalaista alkoholipolitiikkaa. Hallituksen v.2004 aloittamaa alkoholiohjelmaa tarkennetaan ja jatketaan vuosina 2008 - 2011. Ohjelman aloittamista edelsi valtioneuvoston periaatepäätös

alkoholipolitiikan linjauksista. Stakes toimii ohjelman pääkoordinaattorina, joka ohjaa kuntia ohjelman toteuttamisessa. Hallitus on sitoutunut nostamaan alkoholiverotusta kahdesti hallituskauden aikana kansanterveydellisin perustein. Päihdepolitiikan tarkoituksena on myös turvata raskaana olevien päihdeongelmaisten hoito, jota toteuttamaan on perustettu työryhmä v.2007. Hallitusohjelman tavoitteena on myös vähentää lasten vanhempien alkoholinkäyttöä ja siitä lapsille koituvaa haittaa. Suhteessa Hancockin teoriaan hallitusohjelman sisältö ja tavoitteet ovat yhtenevät: vanhempien päihdekäyttäytyminen nähdään selkeästi lapsen hyvinvointiin liittyvänä asiana. Kyseiseen hallitusohjelmaan sisältyy kolme politiikkaohjelmaa. Terveiden edistämisen ja lasten, nuorten sekä perheiden hyvinvoinnin edistämisen politiikkaohjelmissa on Tekryn mukaan tarttumapintoja päihdehaittojen ehkäisyyn. Terveiden edistämisen koulutusohjelma nostaa esiin verotuksen korottamisen, mini-intervention sekä päihdekoulutuksen laadun kehittämisen.

Stakesin (15.5.2008) mukaan sosiaali- ja terveysministeriö tilasi alkoholiohjelman ulkoisen arvioinnin Pricewaterhouse Cooper Oy:lta vuoden 2007 lopulla. Alkoholiohjelman 2004 - 2007 loppuarvioreportti on valmistunut vuoden 2008 alussa ja se on ollut tukena vuosien 2008 - 2011 painopisteitä asetettaessa. Ulkoisen arvioinnin tärkeimpiä havaintoja on, että ohjelman tavoitteet ovat oikeaan osuneita. Vuoden 2004 alkoholiveron alennusten katsotaan vaikuttavan siihen, ettei tavoitteita saavutettu. Ohjelman toimintarakennetta on pidetty sinällään hyvänä. Sosiaali- ja terveysministeriön tulisi kuitenkin arvioinnin mukaan tehostaa yhteistyötä valtionhallinnon eri sektoreiden välillä. Arvioinnissa mainitaan myös, että ohjelman operatiivisia tavoitteita tulisi konkretisoida ja Stakesin tulisi ottaa vahvempi rooli alueellisen tason koordinoimisessa (Stakes).

Terveiden edistämisen keskus julkaisee päihdebarometria, vuoden 2005 barometrin ollessa seitsemäs. Barometriin vastasi tuolloin 114 kuntien päihdeasioista vastaavaa johtajaa ja järjestöjohtajaa. Barometrin mukaan (2005, 8) päihteistä johtuvien sairauksien määrän kasvu on merkittävä ongelma kunnissa. Peräti 83 % vastaajista oli huolissaan tästä. Päihdeongelmaisten asiakkaiden ongelmat nähtiin entistä syvempinä ja pitkiä hoitokausia edellyttävinä. Vastaajista 84 % arvioi päihteistä aiheutuvien kustannusten olevan erittäin merkittävä ongelma lastensuojelussa. Kustannusten arveltiin edelleen nousevan. Vastaajat arvioivat tilanteen olevan vakavamman kuin edellisenä vuonna. Barometriin vastanneiden mukaan kaikkia päihteiden suurkuluttajia ei tavoiteta tai he eivät saa apua. Barometrin mukaan nuorten juomista lisää alkoholin helppo saatavuus. Vastaajien mukaan erityisen huolestuttavaa on entistä nuorempien alkoholinkäyttö sekä oluen vaihtuminen väkevämpiin. Vastaajat olettivat nuorten humalajuomisen lisääntyvän ja ennakoivan entistä varhaisempaa

syrytymiskehitystä. Moni vastaajista katsoi alkoholimainonnan sekä vanhempien välinpitämättömyyden vaikuttavan nuorten päihdeongelmia lisäävästi. Erityisesti järjestöjohtajat nostivat esiin myös nuorten käytöshäiriöt ja keskinäisen väkivallan.

Nuorten päihdeongelmien ehkäisyssä barometriin vastanneet toimijat nostivat kodin ja koulun päihdekasvatuksen kaikkein merkittävimpään asemaan. Myös nuorten vapaa-ajan toiminnan tukeminen ja lähiyhteisöjen sosiaalinen vastuunkantaminen lapsista ja nuorista nostettiin ehkäisevän päihdetyön keinoiksi (Tekry, 2005,10).

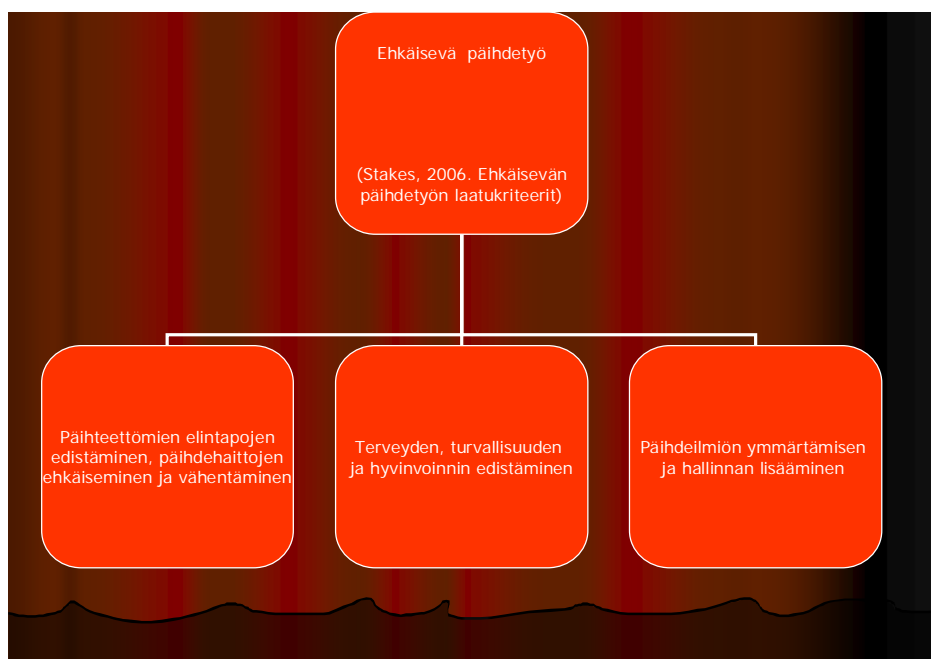
4.2 Ehkäisevä päihdetyö

Päihteillä tarkoitetaan laajassa merkityksessä sekä laillisia että laittomia päihdyttäviä aineita. Päihde-nimitystä käytetään kaikista kemiallisista aineista, jotka aiheuttavat humalatilaa tai päihtymyksen tunteen. Suomessa päihteisiin luetaan tupakka, alkoholi, huumausaineet ja tekniset liuottimet. Nuorten päihteiden käyttö on mahdollista jaotella esimerkiksi raittiuteen, kokeilukäyttöön (usein tupakka sekä alkoholi), satunnaiseen käyttöön, varhaiseen huolestuttavaan tai haitalliseen käyttöön, haitalliseen käyttöön ja päihderiippuvuuteen (Kylmänen, 2005, 23 - 25). Tässä hankkeessa on keskitytty tarkastelemaan nuorten asennoitumista lähinnä alkoholiin ja tupakkaan sillä perusteella, että tutkimusjoukko on iältään 12 - 13-vuotiaita; Voidaan siis olettaa valtaosan kokeilevan tupakointia ja/tai alkoholinkäyttöä ennen täysi-ikäistymistä. Huumausaineiksi luokiteltavat lääkkeet, sienet, kannabis, LSD, heroini ja amfetamiini on rajattu pois kehittämishankkeesta.

Kokeileva käyttäytyminen ja aikuisten haastaminen kuuluu nuoruusikään. Itsenäistymiskehitys edellyttää rajojen kokeilua ja usein myös rajojen ylittämistä, jotta ne voi löytää. Alaikäisten päihteidenkäyttö on kuitenkin kautta aikojen herättänyt vilkasta ja tunnepitoista keskustelua. Toisinaan tunteet ja asenteet estävät asiallisen keskustelun päihteistä. Ne voivat myös vaikuttaa epäsuotuisasti päihdeteemaan liittyvissä työskentelyissä ja projekteissa, joista muutamia malleja esitellään luvussa 4.

Suomessa päihteistä yleisin ja samalla haitallisinkin on alkoholi. Haitan syvyyttä ja tuhoavuutta kuvaa esimerkkinä, että alkoholisyyden on todettu olleen v.2005 kuolleiden 15 - 64-vuotiaiden yleisin kuolinsyy. Yhdeksän prosenttia 15 - 16-vuotiaista on uusimpien tutkimustulosten mukaan raittiita ja kolme neljäsosaa ikäryhmästä on kokenut humalan (www.paihdelinkki.fi).

Raitasalon (2005)mukaan valtion alkoholikontrollin heikkeneminen heijastuu myös nuoriin ja heidän alkoholinkäyttötapojensa muotoutumiseen. Vaikuttaa siltä, että yleensä nuorten juomiseen on sallitumpaa puuttua kuin aikuisten. Esimerkiksi ehkäisevän päihdetyön piirissä vallalla tuntuu olevan huoli siitä, että vanhemmat eivät enää tiedä, miten olla vanhempia eli miten lasten ja nuorten elämää ja myös alkoholinkäyttöä tulisi kontrolloida. Siitä huolimatta, että lain mukaan on kiellettyä ostaa alaikäisille alkoholia, lähes joka viides 15 - 17- vuotiaista nuorista on ilmoittanut, että isä tai äiti oli hankkinut heille heidän edellisellä kerralla käyttämänsä alkoholin (Raitasalo, 2005, 62 - 63).Stakesin Ehkäisevän päihdetyön laatukriteereissä (2006,6) todetaan ehkäisevän päihdetyön merkitsevän sekä päihdeettömien elintapojen edistämistä että päihdehaittojen ehkäisemistä ja vähentämistä. Toiminnan tavoitteena on edistää terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia. Ehkäisevän päihdetyön tavoitteena on myös lisätä päihdeilmion ymmärrystä ja hallintaa. Myös perus- ja ihmisoikeuksien edistäminen päihteisiin liittyvissä kysymyksissä määritellään ehkäiseväksi päihdetyöksi. Kylmänen (2005,9) toteaaakin, että ehkäisevä päihdetyö on käsitteenä monitasoinen, vaikka se usein mielletään lähinnä päihdevalistukseksi. Seuraavassa (kuvio 1)on kuvattu Stakesin määrittämät ehkäisevän päihdetyön osa-alueet.

Kuvio 1. Ehkäisevän päihdetyön osa-alueet

Julkisissakin keskusteluissa nousee usein esiin pohdinta siitä, missä iässä päihdekasvatus niin sanotusti kuuluu aloittaa. Kaikki ehkäisevää päihdetyötä tekevät tahot, erilaisine korostuksineen, allekirjoittavat varmasti Huoposen ym. (2001, 73) kiteytyksen, jonka mukaan laadukas ehkäisevä päihdetyö on vanhemmuuteen kasvattamista ja tukemista. Sitä pitäisi heidän mukaansa tehdä jo alttarilla ja neuvolassa. Käytännössä esimerkiksi vanhempien päihdehaittoihin tulisi puuttua jo varhaisessa vaiheessa. Vanhempien roolia ja merkitystä nuorten päihdeasenteiden suhteen on pohdittu tarkemmin luvussa viisi sekä johtopäätöksiä - osiossa.

Päihdeteeman työstäminen alaikäisten kanssa on monen aikuisen mielestä haastavaa. Mitä nuoremasta lapsesta on kyse, sitä voimakkaampi on aikuisen tarve suojella lasta haitallisiksi koetuilta ilmiöiltä. Tähän törmätään muun muassa silloin, kun alaluokilla olevien lasten kanssa työstetään päihdeteemaa. Esimerkkinä tästä on Koskelan koululla toteutettu toimintapäivä keväällä 2006, joka sisälsi erinäisiä rastityöskentelyjä. Rasteilla keskusteltiin muun muassa rohkeudesta, itsetunnosta, aikuiselle uskoutumisesta ja avunhakemisesta. Yhdellä rastilla keskusteltiin siitä, mitä tehdä, jos löytää pihalta huumeneulan. Rastilla näytettiin, miten neulan voi oikeaoppisesti laittaa pulloon ja muistaa kertoa aikuiselle löydöstään. Ensimmäistä ja toista luokkaa käyvät oppilaat olivat toimintapäivän innokkaimpia keskustelijoita kokemuksineen. Varsin moni oli pihalla leikkiessään löytänyt neuloja ja ruiskuja. Jos aikuinen torjuu avoimen ja lapsen ikätasoa huomioivan keskustelun, lapsi jää usein yksin kysymystensä kanssa. Päihteistä puhuminen ei lisää lapsen riskiä kokeilevaan käyttöön, vaikka mielikuvissa tällainen ajattelu tuntuu edelleen elävänkin. Lapsi- ja nuorisotyön ammattilaisten yksi merkittävimmistä tehtävistä onkin rohkaista vanhempia päihdekeskusteluihin lastensa kanssa.

4.3 Päihdehaitoille altistavat riskitekijät ja haitoilta suojaavat tekijät

Riskitekijät ovat joko yksilöön tai ympäristöön liittyviä ominaisuuksia, olosuhteita tai tapahtumia, joiden on empiirisesti havaittu lisäävän tietyn häiriön todennäköisyyttä tietyssä ryhmässä. Päihdetyöstä puhuttaessa häiriöillä tarkoitetaan yleensä päihdehaittoja. Riskitekijöitä on määritelty epidemiologisilla niin sanotuilla pitkittäistutkimuksilla, joissa tietyn ikäryhmän kehitystä on seurattu verraten sitä muihin vastaaviin ryhmiin (Felix-Ortiz & Newcomb, 1992, 280 - 281). Riskitekijät ovat yhteydessä tutkittuun ilmiöön ja kehitysvaiheeseen. Esimerkiksi aikaista alkoholinkäytön aloittamista pidetään tietyille ikäryhmälle kannabiksen käytön aloittamisen riskitekijänä. Toisaalta aikainen alkoholinkäytön aloittaminen voi olla tiettyjen muiden riskitekijöiden, esimerkiksi lapsuusiällä ilmenneiden

käytöshäiriöiden ennustama tulos. Eri riskitekijät myös vaikuttavat eri-ikäisillä eri tavoin. Nuoruusikäisistä puhuttaessa päihdemyönteisen ystäväpiirin vaikutus on voimakkaampi kuin varhaislapsuudessa, jolloin perhesuhteiden vaikutus on vielä voimakkain (The Prevention of Substance Use, 2004; 73 -81).

Yhteiskunnan tasolla vallitsevat normit ja lait vaikuttavat päihteiden käyttöön aloittamisen, riskikäytön sekä haittojen osalta. Suomen osalta voidaan esimerkkinä tällaisesta nähdä alkoholikulttuurin vapautuminen viime vuosikymmenten aikana. *Yhteisön tasolla* riskitekijöinä on nähtävä myös saatavuuteen ja anniskeluun liittyvät järjestelyt. Yhteisötason riskeinä on eri tutkimuksissa nähty myös väestön heikko sitoutuminen naapurustoon tai yhteisöön yleensä, väestön vaihtuvuus ja alhainen yleinen järjestystaso. *Lähisuhteisiin* luetaan yleensä perheenjäsenet ja ystäväpiiri. Tässä yhteydessä myös koulu- ja työyhteisö liitetään lähisuhtetasoon. Tälle tasolle kuuluvat perusriskitekijät ovat luonteeltaan kasautuvia ja korreloivat myös muun häiriökäyttäytymisen kanssa. Puutteellisen vanhemmuuden, muiden perheenjäsenten päihteidenkäytön ja riitaisen koti-ilmapiiirin on todettu olevan riskitekijöinä niin päihteidenkäytön aloittamiselle, riskikäytölle kuin haitoillemkin. Kavereiden ihannoiva suhtautuminen päihteisiin, kaveripiirissä ilmenevä epäsosiaalinen käytös ja runsas päihteiden käyttö ovat tutkitusti nuorten kohdalla tärkeimpiä lähisuhteiden riskitekijöitä. (Beyers, J. & Toumbourou, J. & Catalano, R., & Arthur, M., & Hawkins, D. 2004, 3 - 16, Hawkins& Catalano& Miller, 1992, 62 -81.)

Päihteiden helppo saatavuus on merkittävä riskitekijä ja etenkin nuorten elinympäristössä tehdään laajaa toimijoiden välistä yhteistyötä sen rajoittamiseksi. Jokela, Lintonen, Pere, Rahkonen, Rimpelä, A., Rimpelä M., ja Räsänen(2005) ovat tutkineet vaikuttiko alkoholiveroon vuonna 2004 tehty alennus nuorten alkoholinkäyttöön. Aineistona on Nuorten terveystapatutkimuksen postikyselyissä vuosina 1997 - 2005 vastanneet 12 -18 vuotiaat . Myös Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun kouluterveyskyselyn luokkakyselyihin 1999 - 2005 (8. -9.luokat) ja 2001 - 2005 (lukion 1.-2.luokat) vastanneet ovat osa tutkimusjoukkoa. Vastaajien määrä oli 6 503- 8 390 välillä. Tutkimuksen mukaan peruskouluikäisten raittius yleistyi ja alkoholia kuukausittain ja viikoittain käyttäneiden osuudet vähenivät myös hinnanalennuksen jälkeen. Humalajuomisen laskeva trendi kuitenkin pysähtyi. Vanhemmissa koululaisikäryhmissä toistuvan alkoholinkäytön väheneminen pysähtyi; pojilla toistuva humalajuominen nimittäin osin lisääntyi (Jokela, ym., 2005, 2611).

Yksilötason riskitekijöistä monet liittyvät lähipiiriin oloihin, mihin jo aiemmassa kappaleessa viitattiin. Tämä kertoo tutkijoiden mukaan riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden yhteen

nivoutuneesta kokonaisuudesta. Tiettyjen fysiologisten ominaisuuksien- niin biokemiallisten kuin geneettistenkin- on havaittu vaikuttavan riskikäytön todennäköisyyteen. Erityisesti alkoholismien geneettistä periytymistä on tutkittu. Varhaiset käytöshäiriöt, kuten tarkkaavuus- ja uhmakkuushäiriöt, vaikeasti hallittava temperamentti, aggressiivisuus ja impulsiivisuus on myös yhdistetty aloittamisen, riskikäytön ja haittojen kasvun todennäköisyyteen. Myös oppimisvaikeudet ja koulumenestyksen heikkous ovat riskitekijöitä. Kuten aiemmin on jo mainittukin, aikaisin aloitettu päihteidenkäyttö on sinällään merkittävä vaikutin potentiaalisesti haitalliselle käytölle (Hawkins & Catalano & Miller, 1992, 64-69; The Prevention of Substance Use..., 2004; 89; Lepistö & Marttunen & Von der Pahlen, 2005).

Kehittämishankkeen ydinteema on *suojaavat tekijät*. Näin ollen käsitettä on paikallaan tarkastella lähemmin. Stakesin mukaan teoria suojaavista tekijöistä ja riskitekijöistä on vakiintunut osa ehkäisevän päihdetyön ajanmukaista tietopohjaa. Tutkimusnäyttöä siihen perustuvien menetelmien vaikuttavuudesta on olemassa runsaasti. Päihteidenkäytön aloittamisen tai ongelmalliseksi muuttumisen riskiä lisääviä tekijöitä on löydetty niin henkilön persoonallisuudesta kuin hänen kasvu- ja lähiympäristöstään. Myös yhteisön ja yhteiskunnan rakenteeseen ja toimintapiirteisiin liittyviä seikkoja on yhdistetty päihdeongelmaan. Riskitekijöiden olemassaolosta ei seuraa ongelmia suoraan tai yhtäläisesti kaikille. Toisten selviytyminen muita paremmin johtuu siitä, että heidän elämässään on riskitekijöiden vastapainoksi positiivisia suojaavia tekijöitä (Stakes, 2006, 16).

Suojaavat tekijät, joita usein pidetään riskitekijöiden vastakohtana, on kuitenkin pidettävä käsitteellisesti näistä erillään. Suojaava tekijä on yksilön, tämän lähisuhteiden, ympäristön tai yhteiskunnan ominaisuus, joka vahvistaa ihmisessä halua ja kykyä välttää haitallista päihteiden käyttötapaa ja päihteiden aiheuttamia haittoja. Jos riskitekijöitä ja suojaavia tekijöitä pidettäisiin vain yksien ja samojen muuttujien ääripäinä, olisi ongelmallista määrittellä, missä vaiheessa jokin tekijä muuttuisi riskitekijästä suojaavaksi tai päinvastoin (Felix-Ortiz & Newcomb, 1992, 290 - 292).

Suojaavista tekijöistä tiedetään huomattavan paljon vähemmän kuin riskitekijöistä. Näin ollen niitä on myös tunnistettu vähemmän. Suojaavat tekijät puskuroivat riskitekijöiden vaikutuksia eli ovat välillisesti vaikuttavia muuttujia. Tästä johtuen niitä on hankalaa määrittellä yksiselitteisesti tilastollisissa analyyseissa. Suojaavat tekijät määrittyvät kulloisessakin tilanteessa vaikuttavien riskitekijöiden kautta ja kulloisenkin muuttujien kentän yhteisvaikutuksen tuloksena. Tämän vuoksi tutkimuksessa on ollut vaikeaa löytää samalla tavalla universaaleja suojaavia tekijöitä kuin varhaiskehitykseen liittyviä useita

riskitekijöitä. Suojaavat tekijät ovat siis hyvin tapausspesifejä. Esimerkiksi hyvin vahvan suhteen vanhempiin on havaittu suojaavan päihteitä käyttävän ystäväpiirin haittavaikutuksilta (Hawkins & Catalano & Miller, 1992, 86).

Yhteisön tasolla suojaaviksi tekijöiksi on mainittu ainakin yleiset osallistumismahdollisuudet sekä yhteisten asioiden hoitamiseen osallistuminen. Tällaisina voidaan käytännössä pitää harrastustoimintaa ja eri yhteisöihin, kuten perheeseen ja kaveripiiriin kuulumista ja siellä toimimista.

Lähisuhteiden tasolla kiintymys perheeseen toimii suojaavana tekijänä ja mahdollisuus vaikuttaa siellä, kuten yhteisön asioissa ylipäätään. *Yksilöä* on havaittu riskeiltä suojaavan ainakin uskonnollisuuden, kehittyneiden sosiaalisten taitojen sekä uskon vallitsevaan arvojärjestelmään. Vakituisen parisuhteen ja varhain aikuisiällä avioitumisen on myös todettu suojaavan yksilöä päihdehaitoilta (The Prevention of Substance Use..., 2004; 87 - 89; Beyers, ym. 2004, 4-5).

Stakesin ehkäisevän päihdetyön laatuksiteereitten mukaan on kaksi mahdollisuutta; joko vähentää riskitekijöitä tai vahvistaa suojaavia tekijöitä kohderyhmän elämässä. Kaikessa toiminnassa on tunnistettava nuo tekijät tavoitteiden, vaikuttamisen tason (yksilö, lähisuhteet, paikallisyhteisö, yhteiskunta) ja kohderyhmän ominaisuuksien (esimerkiksi ikä, sukupuoli, kulttuuri) mukaan (Stakes, 2006, 16).

4.4 Esimerkkejä varhaisen puuttumisen toimintamalleista

Varhaisten päihdekokeilujen ilmaantuessa nuoren elämään aikuisten tulisi tarkastella tilannetta kokonaisvaltaisesti. Vanhemmat, lähiaikuiset ja nuorisotyön toimijat ovat vastuussa tilanteeseen puuttumisesta. Eri puolilla maata sekä kansainvälisesti on luotu erilaisia malleja varhaisen puuttumisen toiminnalle. Muun muassa vuosina 2001-2004 toiminut Nurmijärven VARPU-hanke on muotoutunut vuonna 2005 toimintamalliksi. Hanketta koordinoi Stakes keskeisten toimijoiden yhdistyessä Varpu- verkostoksi. Kyseessä on varhaisen tuen ja puuttumisen malli neuvoloiden, päivähoiton ja koulujen työntekijöille. Malli vahvistaa peruspalveluiden kykyä havaita ja puuttua huolta aiheuttaviin tilanteisiin silloin kun toimintamahdollisuuksia on vielä jäljellä. Malli ohjaa työntekijöitä rakentamaan sellaisen työskentelysuhteen perheiden kanssa, jossa yhdessä luodaan suunnitelmaa lasten, nuorten ja perheiden pulmallisiin tilanteisiin. Mallipohjautuu Tom Arnkilin ja Esa Erikssonin "huolen vyöhykkeistöön". Erilaisten kyselyiden kautta on saatu näyttöä siitä, että yhteistyörakenteiden kehittäminen yli hallintokuntarajojen on asiakkaiden kannalta

myönteistä. Myös ammattilaiset ovat antaneet mallista myönteistä palautetta (Kuntatiedon keskus, 2009).

Huolen vyöhykkeistö(ks. taulukko 1)on sen kehittäjien Arnkilin ja Erikssonin (2008) mukaan tarkoitettu apuvälineeksi työntekijöille ja toimijaverkostoille. Se tarjoaa kaikille yhteisen ja ymmärrettävän käsitteen: oma huoli. Vyöhykkeistön avulla työntekijä voi jäsentää huolensa astetta suhteessa lapsen, nuoren ja perheen tilanteeseen. Omien auttamismahdollisuuksien ja lisäresurssien tarvetta on mahdollista arvioida huolen vyöhykkeistön avulla. Oikein käytettynä vyöhykkeistö tarjoaa pohjaa hyvien käytänteiden kehittelyyn: erilaisia kokemuksia vaihtaen voidaan pohtia, mikä pitää huolen loitolla, mitkä huoventavat erikokoisia huolia. Arnkil ja Eriksson vetoavat kaikkiin toimijoihin huolen vyöhykkeistön oikean käytön puolesta. Apuvälinettä ei tule käyttää lasten, nuorten tai perheitten luokitteluun, jota on heidän mukaansa joissakin kunnissa tapahtunut. Tällaisina luokitteluina Arnkil ja Eriksson (2008,20) mainitsevat esimerkiksi pienen huolen lapsen tai harmaan vyöhykkeen lapsen. Näin luokitellessa menetelmää käytetään heidän mukaansa tavalla, jossa työntekijä ei tunne vyöhykkeistön lähtökohtia ja käyttötappaa.

Huolikartoituksessa työntekijä pitää tukkimiehen kirjanpitoa esimerkiksi viikon ajan kaikista lasten, nuorten ja perheiden kanssa toteutuneista kohtaamisista. Yksi viiva vastaa työntekijän arvioita siitä, millaisessa tilanteessa hän kokee juuri sillä hetkellä olevansa tietystä kohtaamistilanteesta. Kartoitusyhteenvetoja hyödynnetään muun muassa pohjustuksina työyhteisöjen hyvien käytäntöjen keskusteluprosesseissa. Keskusteluissa työntekijät pohtivat, mitkä käytännöt pitävät huolia loitolla tai huoventavat niitä. Keskusteluihin osallistetaan myös lapset, nuoret ja perheet. Ennen kartoituksen tekemistä kehoitetaan perehtymään tarkoin huolen vyöhykkeistöön sekä sen käytön tausta-ajatteluun (Arnkil & Eriksson, 2008, 20).

Huoli on Arnkilin ja Erikssonin mukaan subjektiivinen kokemus ja liittyy ennakkointiin työntekijän omista toimintamahdollisuuksista tilanteissa. Huoli muuttuu, kasvaa tai häviää työntekijän omien toimintamahdollisuuksien mukaan. Ensimmäisen vyöhykkeen kohdalla työntekijä kokee, että lapsen asiat ovat hyvin. Pienen huolen vyöhykkeellä on hyvät mahdollisuudet varhaiseen puuttumiseen. Useimmiten tuki tuottaa toivottua myönteistä kehitystä. Tuntuva huolen vyöhykettä kutsutaan myös harmaaksi vyöhykkeeksi. Usein tällä alueella huoli on ollut olemassa jo pitkään. Tilanteeseen liittyvä eri tahojen työnjako on usein epäselvää ja työntekijän on pohdittava myös velvollisuuksiinsa liittyviä lakeja. Sitooko häntä vaitiolovelvollisuus vaiko lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuus, joka antaa mahdollisuuden

hakea ja saada avuksi lastensuojelun ammattiosaamista. Suuren huolen vyöhykkeellä työntekijällä ei ole enää mahdollisuuksia empiä, sillä tällöin asiakkaalle on vaarassa käydä todella huonosti. Muutosta tarvitaan heti.

HUOLEN VYÖHYKKEISTÖ

Tom Arnkil & Esa Eriksson, THL

EIHUOLTA	PIENI HUOLI	TUNTUVA HUOLI	SUURI HUOLI
1	2	3	4
Ei huolta lainkaan.	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä. Luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Huoli kasvaa ja on tuntuva. Luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee. Omat voimavarat ehtymässä. Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin *) lisäämisen tarve.	Huolta on paljon ja jatkuvasti, huoli on erittäin suuri. Omat keinot loppumassa tai lopussa. Lisävoimavaroja, kontrollia ja muutos tilanteeseen saatava heti.

* kontrollilla tarkoitetaan tilanteen hallinnan lisäämistä rajoittamalla jotakin epätoivottavaa asiaa esim. päihteiden käyttöä

Taulukko 1. Huolen vyöhykkeistö (Arnkil & Eriksson)

Espoon Matinkylästä lähtenyt, Suomeen laajemminkin levinnyt "Varpunen-varhaisen puuttumisen malli" on kolmitasoinen "suppilomalli". Ensimmäinen taso koskee kaikkia viides- ja seitsemäsluokkalaista.

Kakkostaso käsittää erilaiset ryhmätoiminnot, joilla pyritään löytämään erityistä tukea tarvitsevat lapset ja nuoret muun muassa harrastekartoituksilla. Kolmas taso puuttuu äkillisiin tilanteisiin. Mallin käytännön toteuttamisesta vastaa moniammatillinen toimijajoukko.

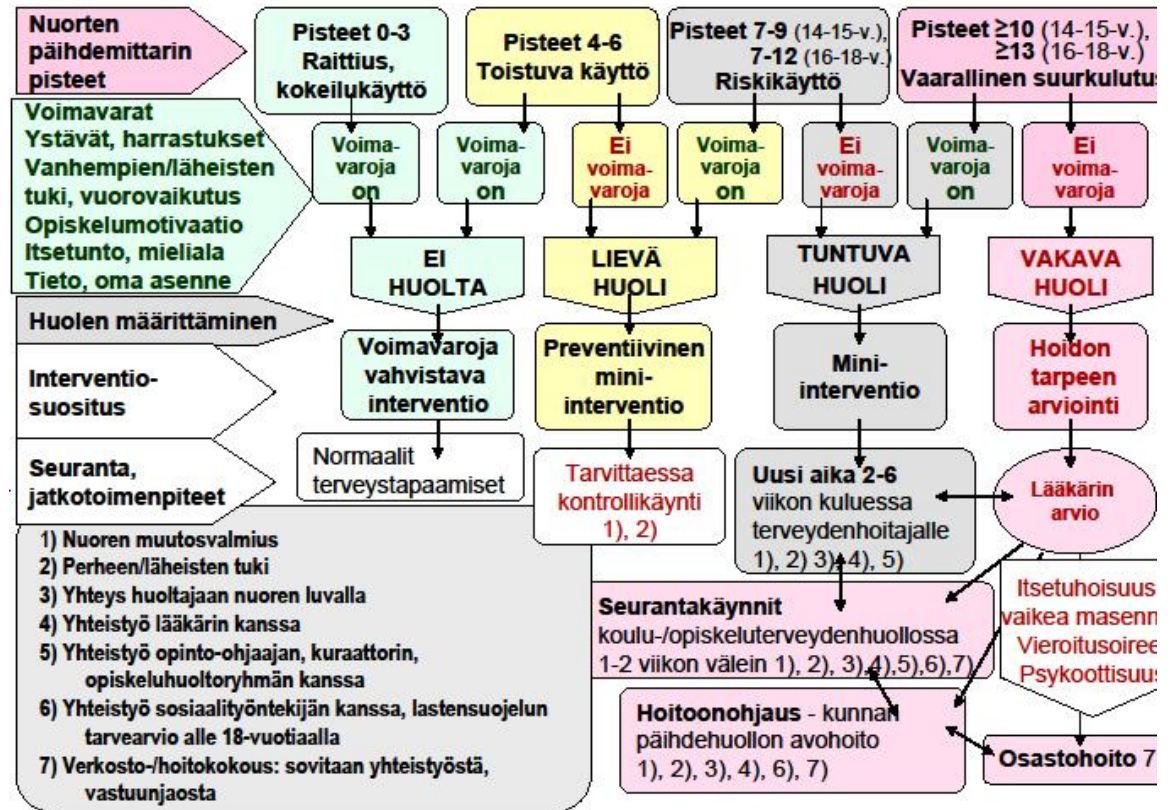
Päävastuussa Varpusesta on nuorten ja perheiden palvelupiste Lobby, joka on Espoon diakoniasäätiön, Olarin seurakunnan ja Espoon kaupungin yhteistyöhanke. Rahoitus on tullut Raha-automaattiyhdistykseltä ja hankkeeseen osallistuivat myös alueen kasvattajat (Karlsson, 2009).

Fröjdin, Kaltiala-Heinon, Rannan, von der Pahlenin ja Marttusen (2009) mukaan nuorelta on hyvä kysyä päihteistä muun terveydentilan kartoituksen yhteydessä. Kaiken kaikkiaan nuorten kanssa tekemisissä olevien aikuisten kannattaa kysyä nuorelta päihteistä, jos epäily päihteidenkäytöstä herää. Nuori vastaa yleensä suoriin, asiallisesti esitettyihin kysymyksiin. Päihteiden käytön arviointiin on kehitetty erilaisia testejä, jotka ovat pisteytettäviä kysymyssarjoja. Esimerkkeinä näistä on AUDIT (Alcohol Use Disorders Identification Test) ja POSIT (Problem Oriented Screening Instrument for Teenagers). Nimenomaan koulu- ja opiskelijaterveydenhuoltoon tällaiset strukturoidut arviointitavat nähdään käyttökelpoisiksi. Kun testeillä seulotaan esimerkiksi koko tietty luokka-aste, testin käyttö ei luo mielikuvaa erityisestä epäilystä. Toisaalta kysymysten avulla päästään mahdollisesti keskustelemaan päihteiden käyttöä ehkäiseviä keskusteluja (Fröjd, ym. 2009, 23).

Pirskanen (2007) on tutkinut nuorten päihteettömyyden edistämistä luomalla mallin koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon päihdemittarin (kuvio 2) muodossa. Väitöskirjassaan Pirskanen tutki mallin soveltuvuutta terveydenhoitajien käytännön työhön. Tutkimukseen osallistuneet Pohjois- Savon kunnissa asuvat 14 - 18-vuotiaat nuoret (N= 326) suhtautuvat päihteisiin liittyvään keskusteluun myönteisesti. He pitävät tutkimuksen mukaan terveydenhoitajia luotettavina asiantuntijoina. Varhaisen puuttumisen mallin ydin on nuoren ja terveydenhoitajan välinen terveystalku, jossa nuori ja terveydenhoitaja yhdessä pohtivat nuoren vastauksia päihdemittariin. Nuoren elämäntilannetta, terveydentilaa ja päihteiden käyttöä käydään läpi yhdessä. Tavoitteena on tunnistaa nuoren voimavaroja ja tukea nuorta päihteettömyyttä edistäviin valintoihin (Pirskanen, 2007). Jotta päihteidenkäyttöön ei tarvitsisi puuttua vielä nuorten alaikäisten kanssa, asenteisiin vaikuttaminen ja ehkäisevä työ ovat ensiarvoisen merkittäviä. Päihdeteeman työstäminen nuorten kanssa muokkaa heidän yksilöllisiä prosessejaan suhteessa päihteisiin.

Pirskasen (2007) tutkimukseen osallistuneista 14 - 15- vuotiaista nuorista 59 % ja 16 - 18- vuotiaista 23 % oli raittiita. Nuorten humalajuomisen yleisyys osoittautui vakavan huolen aiheeksi. Yksi kymmenestä 14 - 15-vuotiaista ja 45 % yli 16-vuotiaista joi alkoholia kerrallaan viisi annosta tai enemmän. Tutkimukseen osallistuneista nuorista 3 % käytti muita päihteitä. Neljäsosa nuorista (24 %) tupakoi ja tupakointi oli yhteydessä muiden päihteiden käyttöön

(Pirskanen, 2007, 3).

Kuvio 2. Nuorten päihdemittari, voimavarat ja toimintakaavio (Pirskanen. M., 2007)

Yhtenä menetelmänä varhaisen puuttumisen saralla on myös edelleen kehittyvät ennakoitdialogit eli selkeyttävät verkostopalaverit. Ne ovat keino toteuttaa erilaisten toimijaverkostojen palavereja niin, että osanottajat löytävät tapoja koordinoida yhteistoimintaansa. Ennakoitdialogeja on kehitetty sekä suunnittelutyöhön että psykososiaaliseen asiakastyöhön. Dialogeissa käytetään ulkopuolisia verkostokonsultteja, jotka menetelmään koulutettuina ohjaavat kyseisiä palavereja. Moniammatilliset asiakastilanteet, kuntoutus-, kasvatus- ja hoitosuunnitelmien muodostaminen sekä työyhteisöjen toiminnan suunnitteleminen ovat esimerkkejä tämän hetkisistä ennakoitdialogien käytöstä (THL, 20.10.09). Varhaisen puuttumisen näkökulmasta verkostopalavereilla on parhaimmillaan toimijajoukkoa voimaannuttava ja työnjakoa selkiyttävä vaikutus. Samalla mahdollistuu eri toimijoiden välinen tutustuminen ja osaamisen kartoittaminen.

Pisteet		Kuvaus nuoren päihteiden käytöstä	Huolen vyöhykkeen ja yhteistyön tarpeen määrittäminen	Interventiosuositukset
Alkoholi ja tupakka ¹⁾	Muut päihteet ²⁾			
0 – 3 p.	0 p.	Raitis nuori tai satunnainen kokeilu	Ei huolta	Voimavaroja vahvistava interventio - Myönteinen palaute raitiudesta tai satunnaisista kokeiluista - Keskustelu selviämiskeinoista tilanteissa, joissa päihteitä saatetaan tarjota ja alkoholin kohtuunnokista sekä tilanneraitiudesta.
4 – 6 p.	1 – 5 p.	Toistuva käyttö	Lievä huoli, luottamus terveydenhuollon neuvonnan riittävytyteen hyvä	Preventiivinen mini-interventio - Terveydenhoitajan ja tarvittaessa lääkärin varhainen puheeksi ottaminen riittää - Empaattinen, samalla kuitenkin jäykkä tilanteen pohdinta nuoren kanssa - Nuoren oma arvio tilanteesta , keskustelu esim. joukkoharhasta - Rohkaistaan nuorta arvioimaan / muuttamaan käyttäytymistään - Sovitaan nuoren kanssa tilanteen kontrollointi 1 – 4 kuukauden kuluttua
7 – 9 p. 14–15- vuotiaat 7–12 p. 16–18- vuotiaat	6 p.	Riikikäyttö , johon voi liittyä haitallisia seuraamuksia ja toleranssin kasvun vaara 10 pistettä - aikuisten alkoholin suurkulutuksen raja ylittynyt tai useita haitallisia seurauksia	Tuntuva huoli , ns. huolen harmaa vyöhyke, joka määntynyt iän ja tilannearvion mukaan. Tunne terveydenhuollon auttamiskeinojen puutteellisuudesta ja yhteistyökumppaneiden avun tarpeesta herää. Myös ristiriitainen tunne yhteydenoton tarpeesta vanhempiin ja ilmoitusvelvollisuudesta suhteessa vaihtolovelvollisuuteen herää.	Mini-interventio (edellisten lisäksi) - Terveydenhoitajan ja tarvittaessa lääkärin huolen ilmaiseminen, rakentava kommentointi tilanteesta, neuvonta, motivointi - Keskustelu nuoren omasta arvioista, vastuusta ja muutoshalukkuudesta - Tarvittaessa hoidon tarpeen arviointi ja seuranta (koulu- tai omalääkäri, päihdepsyäkki tms. oman kunnan sovitut hoitotahot) - Kirjallinen materiaali neuvonnan tueksi. - Yhteistyön tiivistäminen oppilaahuoltotyöryhmän kanssa, koulunkäynnin ja poissaolojen seuranta jne. - Tarvittaessa yhteys kotiin nuoren luvalla, perustellaan vanhempien vastuuta alaikäisen lapsen asioissa Jos nuori ei sitoudu muutokseen tai hoitoon , perustellaan tilanteen vakavuus ja työnteikijän lain mukainen velvollisuus neuvotella lastensuojeluviranomaisten kanssa.
≥ 10 14–15- vuotiaat ≥ 13 16–18- vuotiaat	≥ 7 p.	Vaarallinen suurkulutus - käyttöön liittyy vakavia riskejä, jotka vaarantavat nuoren terveyttä ja kehitystä	Vakava huoli , huolta on paljon ja jatkuvasti, koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon omat keinot loppumassa, lisävoimavaroja saatava hoitoprosessiin.	Tarvittavan hoidon järjestäminen - Edellisten toimien lisäksi lääkärin arvio ja nuoren ohjaus tarvittavaan hoitoon - Sovitaan yhteydenpidosta kotiin ja lastensuojelun kanssa, lastensuojeluilmoitus (ellei hoitava tahoo tee) - Seuranta - Toiminnan perustelu nuorelle huolellisesti, koska hän todennäköisesti kieltää tilanteen vakavuuden.

¹⁾ Kysymysten 1–9 pisteet lasketaan yhteen

²⁾ Kysymysten 2 ja 3 pisteet lasketaan erikseen yhteen

Copyright © marjatta.pirkanen@kuopio.fi

Taulukko 2. Nuorten päihdemittarin pisteet, huolen tasot ja interventiosuositukset

4.5 Päihdeteeman käsitteleminen nuorten kanssa

Lukuisten nuorten kohtaamiset sekä nuorisotyön ammattilaisten näkemykset eri sektoreilta ovat vahvistaneet käsitystä siitä, että nuoret keskustelevat avoimesti päihteisiin liittyvistä asioista. Kylmänen (2005, 26 - 27) ehdottaa työskentelytavoiksi esimerkiksi etukäteen laadittuja kysymyksiä, ryhmätöitä tai draamallisia menetelmiä. Nuoret ovat Kylmäsen mukaan kiinnostuneita terveyteensä vaikuttavista asioista ja terveyden näkökulma onkin merkittävä oppimisen kanava. Tieto päihteidenkäytön terveyshaitoista tukee osaltaan nuorten kielteistä suhtautumista päihteisiin.

Puhuminen ei kuitenkaan ole- eikä voi olla ainut tapa työstää päihteisiin liittyviä teemoja nuorten kanssa. Monipuolisten ja toiminnallisten työskentelymenetelmien käyttö luo mahdollisuudet erilaiselle oppimiselle ja kokonaisvaltaiselle oivaltamiselle. Oppiminen on eri tekijöiden vaikutusta ja hyvin yksilöllistä. Ehkäisevää päihdetyötä suunniteltaessa ja toteutettaessa on tärkeää huomioida kohderyhmänä olevien lasten ja nuorten kehitystaso. Kasvuun ja kehitykseen liittyvät asiat tulisi olla ainakin pääpiirteittäin aikuisen toimijan tiedossa, sillä nuorten kokonaisvaltainen reagointi käsiteltäviin asioihin voi toisinaan hämmäntää aikuista. Nuori etsii ja kyselee miten suhtautua eri asioihin, ilmiöihin, ihmisiin ja

tilanteisiin. Nuoret odottavat aikuisen lailla tulevansa kuulluiksi tasavertaisina keskustelijoina.

Nuoret ovat hyvin kiinnostuneita aikuisen päihdeasenteista ja peilaavat omaa ajatteluaan sekä kasvuaan niihin. Lusikka (2008, 176) kuvaa ristiriitaa aikuisen ja nuoren välillä siinä, että aikuiset pohtivat huolestuneina nuorten päihteiden käytön lisääntymistä, kun taas nuoret kohdistavat puheissaan toiveitaan ja odotuksiaan aikuisiin- erityisesti vanhempiinsa ja heidän käyttäytymiseensä. Aikuiset muokkaavat elinympäristön käytäntöjä, tapoja ja toimintamalleja. Näiden keskellä nuori kasvaa, omaksuu ja rakentaa ajatteluaan.

4.6 Ehkäisevän päihdetyön toiminnallisia malleja

Eri toimijaverkostoissa toteutetaan erilaisia ehkäisevän päihdetyön tavoitteisiin nivottuja toimintapäiviä, projekteja sekä hankkeita. Osa malleista on vakiinnuttanut paikkaansa perinteinä ja monien tuntemana, osa kertaluontoisina tapahtumina. Tässä luvussa on käsitelty tarkemmin niitä toimintamalleja, joita Käpylän seurakunnan alueella ja Helsingissä on toteutettu. Kahta ensimmäistä mallia on käsitelty perusteellisemmin, sillä Selvästi seiskalle- projekti on ollut Käpylän seurakunnan alulle saattama. Valintojen putki-hanke on jo melko tunnettu eri tahojen keskuudessa suuren tuen saaneena.

4.6.1 Selvästi seiskalle -projekti

Erityisesti Koskelan alueella asuvien lapsiperheiden kohdalla syrjäytymisen riskit ovat toimijoiden mukaan näkyneet pitkään. Alueella on Helsingin mittakaavassa paljon yksinhuoltajia. Kaiken kaikkiaan 12 vuoden ikä on toisaalta riskialtis, toisaalta sen ikäisiin lapsiin ja heidän valintoihinsa voidaan vaikuttaa. Siirtymä ala-asteelta yläasteelle on elämäntilanteena uusi ja hauras vaihe.

Selvästi seiskalle – nimiselle projektille saatiin määräraha Helsingin hiippakunnalta. Hankkeen toteutusajankohtana oli syyskausi 2004. Lokakuussa toteutettuja projektipäiviä edelsivät suunnittelukokoukset yhteistyötahojen kanssa sekä hankkeen koordinointi luokanopettajien kanssa. Projektipäivät toteutettiin Helsingin Seurakuntayhtymän leirikeskuksessa kullekin neljälle luokalle erillisinä päivinä. Päivä oli toiminnallisten rastityöskentelyiden siivittäjäteemana päihteet, itsetunto ja rohkeus omiin valintoihin.

Rastityöskentelyiden tavoitteena oli vahvistaa lasten itsetuntoa ja itsetuntemusta, painottaa

omien valintojen merkitystä suhteessa päihteisiin ja opetella yhteistoiminnallisuuden kautta vuorovaikutustaitoja. Rastit purettiin huolellisesti, pääsääntöisesti verbaalisesti. Leirikeskukseen käyttö toteutui projektimäärärahan turvin. Täten myös intensiivinen työskentely erillään päivittäisestä kouluympäristöstä mahdollistui. Työskentely tapahtui ryhmissä eri rasteja kiertäen. Ryhmädynamiikan kautta pyrittiin vahvistamaan yhteenkuuluvuuden tunnetta ja turvallisuuden kokemusta. Olennaisena asiana pidettiin sitä, että työskentelyssä on mukana riittävästi alueen toimijoita, joista useimmat ovat lapsille entuudestaan tuttuja. Koska projekti oli seurakunnan järjestämä, useimmat kirkkoon kuulumattomat ja elämäkatsomustietoa opiskelevat oppilaat jäivät toimintapäivästä pois.

Projekti tuli toimijoiden ja muutamilta vanhemmilta saadun palautteen mukaan tarpeeseen. Joidenkin lapsiperheiden riskit syrjäytyä ovat selkeästi havaittavissa. Tästä kertoo muun muassa lastensuojelun asiakaskontaktien määrä. Jos kotona oireileviin vanhempiin ei ulkopuolisella tuella voida ratkaisevasti tuoda apua, kasvaviin lapsiin ja heidän valintoihinsa voimme alueellisella verkostotyöllä vaikuttaa. Selvästi seiskalle -projektin toteutuminen oli tästä näkökulmasta merkittävä kokemus. Projektin kohderyhmään kuuluvien kuudesluokkalaisten keskuudessa on jo havaittu päihdekokeiluja (tupakka ja alkoholi). Siirtymä ala-asteelta yläasteelle on päihdekokeilujenkin kannalta lapselle riskialtis.

Vuoden 2005 alussa projektiviikon toimijat järjestivät vanhempainillan Käpylän ala-asteella liittyen Selvästi seiskalle -projektiviikkoon. Vanhempainilta oli otsikoitu "Vanhemmuus ja lasten päihdekokeilut".

4.6.2 Valintojen putki-hanke

Elämyksellinen päihdekasvatushanke Valintojen putki esitellään tässä yhtenä tapahtumamallina siksi, että sen kohderymänä on ollut suuri joukko helsinkiläisistä kuudesluokkalaista. Koillis-Helsingin kyseiseen ikäryhmään kuuluvista oppilaista kaikki ovat vierailleet "putkessa". Hollolassa julkaistu päihdekasvatuksen ikäluokkaohjeistus ja "Hyvän elämän kansion" aineisto (2003) muokattiin Helsingin alakouluille sopivaksi. Tukimateriaalia on tuotettu erityisesti kuudesluokkalaisten opettajille, jotka myös keräävät nuorten palautteita tapahtumassa käynnin jälkeen. Opettajat palaavat tarinaan nuorten esittämien päihde-kysymysten avulla oppitunneilla.

Valintojen putken konkreettinen sisältö on pääpiirteissään seuraavanlainen. Alkuesittelyiden jälkeen oppilaat jaetaan ryhmiin vastaamaan kehystarinassa esiintyvien ikätovereiden

esittämiin kysymyksiin päihteistä. Putki on kulissirakennelma, jota edetään ahtaita ja hämäriä tunteita pitkin huoneisiin, joissa ohjaajat keskustelevat kehystarinan kautta oppilaiden kanssa päihteisiin liittyvistä valinnoista. Huoneiden teemoja ovat ystävät, itsetunto ja kaveripaine, kotibileet sekä keittiö. Ystävät, itsetunto ja kaveripaine- huoneessa keskustellaan siitä, millainen on hyvä ystävä. Saanko olla kaveriporukassa oma itseni tai eri mieltä? Miten minä voin olla sellainen ystävä, jonka seurassa voi olla oma itsensä? "Kotibileisiin" siirrytään käytävää pitkin. Tässä huoneessa keskustellaan tarinan avulla alkoholista ja tupakasta sekä niihin liittyvistä valinnoista ja ryhmän sosiaalisesta paineesta. Kolmannessa huoneessa, eli keittiössä, keskustellaan rajoista, rakkaudesta ja erilaisuudesta. Viimeinen huone on purkua varten ja siellä on tilaa tunnelmille ja keskustelulle putkeen liittyen. Tila on valoisa ja mukava. Siellä kerrotaan myös, mistä on mahdollista saada apua ja lisätietoa päihteisiin liittyvissä asioissa (erityisnuorisotyönohjaaja Viljakainen, henkilökohtainen tiedonanto 15.5.2006).

Hanke toteutettiin ensimmäisen kerran v.2001. Tapahtumaan osallistuneet lapset ja koulujen opettajakunta antoivat Valintojen putkesta hyvää palautetta ja tapahtumalle kaivattiin jatkoa. Kesällä 2002 perustettiin moniammatillinen suunnitteluryhmä viemään hanketta eteenpäin edelleen. Rahoituksen, materiaalin, ajan ja työvoiman antamiseen ovat osallistuneet mm. Helsingin kaupungin Terve ja turvallinen kaupunki-neuvottelukunta, Koillinen terveyskeskus, Malmin seurakunta, Koillinen terveyskeskus ja Klaari-Helsinki. Pohjois-Helsingin yläasteella kertyneet kevättapahtuman tuotot ovat nuorten lahjoittamina kohdistettu Valintojen putki-hankkeeseen.

Suunnittelutyöryhmässä ovat olleet mukana laaja kirjo nuorisotyön ammattilaisia; peruskoulun kuraattori ja terveydenhoitaja, nuorisotoimi, sosiaali- ja terveystoimi, seurakunta, SPR, YAD, Helsingin NMKY ja Klaari Helsinki. Myös sosiaali- ja terveysalan oppilaitosten kanssa on tehty yhteistyötä tarjoamalla alan opiskelijoille teemaan liittyviä opinnäytetyönaiheita. Nuorten vanhemmille on tuotettu Puutu ajoissa - vanhempainopas. Sitä on jaettu vanhempainilloissa ja reppujakeluna tapahtumaan osallistuvien koululaisten koteihin.

Putki on koettu "kaikkien yhteiseksi aarteeksi, ei kenenkään omaksi" (Viljakainen, henkilökohtainen tiedonanto 15.5.2006 ja Valintojen Putken kotisivut).

4.6.3 Pääkaupunkiseudulla toteutettuja ehkäisevän työn malleja

Vantaan kaupungin ehkäisevän päihdetyön yksikön sekä Klaari Helsingin yhteishankkeena syntyi vuonna 2004 prosessi, jossa tavoitteena oli nuorilta nuorille tuotettava esite alkoholista. Klaarin (2008) mukaan suurin osa olemassa olevista esitteistä on suunnattu aikuistuville nuorille tai aikuisille painottuen alkoholin aiheuttamiin terveyshaittoihin. Nuorten maailmassa terveyshaittoja vaikuttava alkoholinkäyttö ei tunnu vielä ajankohtaiselta. Kaikki esitteen materiaali on noin 200 nuoren tuottamaa. Nuoret ovat pääkaupunkiseudulla asuvia 12 - 16-vuotiaita. Aikuisten näkemykset tulevat esiin esitteen faktaruuduissa, jotka perustuvat viimeisimpiin tutkimuksiin. Kaikissa työvaiheissa on haluttu pitää esillä nuorten näkemys. Esitteen raakaversioiden arvioinnin ovat tehneet nuoret itse. Ulkoasusta ovat vastanneet viestintäpajalla työskennelleet, hieman vanhemmat nuoret. Prosessin työmuotoa voidaan Klaarin (2008) mukaan hyödyntää esimerkiksi nuorille suunnatuissa palvelujen kartoituksissa ja esiteprojekteissa, koulujen päihdeohjeiden teossa tai vaikka nuorisotalojen sääntöjä luotaessa (Klaari, 2008).

Haaga-Kaarelan ehkäisevän päihdetyöryhmän käynnistämä Raittiina Radalla-toiminta alkoi vuonna 2005. Alakoulun kuudesluokkalaisille ja yläkoulun seitsemännen luokan oppilaille suunnattu toiminta alkoi ensin hankkeena- nyttemmin Klaarin vakinaisena toimintamuotona. Kyse on toiminnasta, joka on luonteeltaan sekä yleistä että riskiehkäisyä päihdehaittoja vastaan. Pääasiallisena toimintamuotona on kouluviikko, johon nivoutuu kuudesluokkalaisille päivittäin pidettävät päihdeoppitunnit. Kahden oppitunnin mittaiset Raittiina Radalla-työskentelyt perustuvat päihdetietouden lisäksi toiminnallisuuteen ja avoimeen vuorovaikutukseen luokan kesken. Alueen seitsemäsluokkalaisten kanssa toteutettavalla kertausoppitunnilla asioita käsitellään hieman eri näkökulmasta. Yhtenä toimintamuotona on erityistä tukea tarvitsevien kuudesluokkalaisten pienryhmätyöskentely. Raittiina Radalla-toiminnan tavoitteena on myöhentää päihdekokeilujen aloitusikää sekä vähentää nuorten päihteidenkäyttöä tekemällä järkeviä, omiin valintoihin perustuvia ratkaisuja. Tavoitteina on myös nuoren itsetunnon ja sosiaalisten taitojen tukeminen, nuoren omien vahvuuksien löytäminen, alueen harrastusmahdollisuuksiin tutustuminen, oman reviirin laajentuminen, onnistumisen kokemukset ja turvallinen rajojen kokeilu. Toiminta on toteutettu yhteistyössä sosiaaliviraston, alueen koulujen, seurakunnan, nuorisosiankeskuksen, aluepoliisin ja Klaari Helsingin kesken (Klaari, 2009).

Vanhemmille ja ammattilaisille toteutettavat luentosarjat ovat merkittävä osa pääkaupunkiseudun ehkäisevää työtä. Raittiina Radalla- toimintaa käsittelevässä kappaleessa mainitut tahot järjestävät monipuolisia tilaisuuksia nuoria koskettavista, ajankohtaisista aiheista. Esimerkiksi Helsingissä toteutetuilla luennoilla ja keskustelutilaisuuksissa on kuultu poliiseja, kuraattoreita, sosiaalityöntekijöitä, terveydenhoitajia, nuorten netinkäytön sekä monikulttuurisuuden asiantuntijoita. Kokemusten jakaminen arjesta murrosikäisten kanssa mahdollistuu luentosarjojen myötä (Klaari, 2009).

Edellä mainittujen mallien lisäksi ehkäisevää päihdetyötä toteutetaan kunnissa, järjestöissä ja paikallistasolla ansiokkaasti. Suuri osa toiminnasta ei tule niinkään yleiseen tietoon, mutta voi kohderyhmälleen olla merkittävää.

4.7 Alueellinen ehkäisevän työn palvelujärjestelmä

Käpylän ja Koskelan alueella toimii monipuolinen ja kattava verkosto sosiaali-, terveys-, kasvatusta- ja diakonia-alan ammattilaisia. Alueen pieni koko mahdollistaa melko nopean tutustumisen ja yhteistyön aloittamisen toimijoiden välillä. Klaari Helsinki on erittäin merkittävä, ehkäisevään päihdetyöhön keskittynyt ja sitä koordinoiva toimija. Kaupungin eri alueilla toimivat Klaari-koordinaattorit tekevät yhteistyötä alueen toimijoiden kanssa. Tästä esimerkkinä on tässä luvussa mainittu Pelisääntö-koulutus.

Klaarin ydinsaaminen on organisoinnissa ja tuoreimman tiedon välittämisessä. Klaari-koordinaattorit tekevät tiivistä yhteistyötä paitsi alueellisten toimijaverkostojen kanssa, myös alan tutkijoiden ja järjestökumppaneiden kanssa. Kaikki nuorisotyötä tekevät eivät koe olevansa ehkäisevän päihdetyön ammattilaisia ja näin ollen yhteistyö Klaarin kanssa on tärkeää. Neuvoa, toimintamalleja ja -ehtouksia sekä ajankohtaista tietoa saa Klaarin kautta. Klaari on Helsingin kaupungin järjestämää yhteisvastuullista toimintaa. Hallinnollisesti Klaari sijaitsee sosiaalivirastossa, sijoittuen siellä nuorten päihdetyön yksikköön.

Erityyppiset organisaatiot ovat erilaisia toimintamalleissaan ja -kulttuureissaan sekä perustehtävässään. Myös päihdestrategiat ja -linjaukset saattavat omata toisistaan poikkeavia painotuksia. Koulu on kiistatta merkittävimpiä ehkäisevän päihdetyön toimintaympäristöjä. Klaari Helsingin ja Käpylän seurakunnan v. 2005 keväällä järjestämässä Pelisääntö-koulutuksessa alueen toimijat pohtivat alueen yhteisiä linjauksia lasten ja nuorten kanssa työskentelylle. Tällöin nuorten kanssa työskenteleviä huolestutti erityisesti tyttöjen varhaiset päihdekokeilut ja jopa -käyttö. Vanhemmuuden vahvistaminen osana verkostotyötä

herätti keskusteluteemana erilaisia toimintaideoita. Koulutuspäivässä pohdittiin myös alueryhmän toimintamallia, sen pysyväksi ydinryhmäksi lastensuojelu-koulu- nuorisotoimi-kokoonpanoa. Toisaalta harvemmin koolle kokoontuvaa toimijoiden täyttä joukkoa tarvitaan työhön jokaisen panosta myöten. Vastuuhenkilöt, säännöllisyys ja mallin toimivuus on koetuksella työntekijöiden vaihtuessa ja työtarpeiden muuttuessa.

Huoponen, Peltonen, Mustalampi ja Koskinen- Ollonqvist (2001,60) toteavat, että käytännössä verkostoyhteistyössä on kyse vuorovaikutuksesta ihmisten välillä. Yhteistyö ei ole itsetarkoitus, vaan väline tiettyjen tavoitteiden saavuttamiseksi tai ongelmien ratkaisemiseksi. Verkostoituminen ei kilpaile eri ammattiryhmien sisäisten työtavoitteiden kanssa, vaan täydentää niitä. Jotta Käpylä- Koskela alueen verkostoyhteistyö olisi entistäkin laadukkaampaa ja toimivampaa, yhteistä aikaa on tärkeää varata toimijoiden kesken. Toisaalta yhteistyökumppanit tarvitsevat ennen kaikkea motivaation verkostoitumiseen. Tila jokaisen ammatilliselle ja persoonalliselle panokselle tulisi olla olemassa, jotta voidaan työskennellä yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. Jos toimijat eivät koe saavansa soveltaa omaa erityisosaamistaan verkostotyössä eivätkä näe työskentelyn hyötyä, on tarkistettava yhteistyön perusteita. Laadukkaaseen verkostoyhteistyöhön kuuluu kaikissa vaiheissaan avointa keskustelua, työhaasteiden ja -ongelmien määrittäminen, toimintamallien kehittäminen niiden ratkaisemiseksi sekä yhteisten ja yksittäisten voimavarojen rikastaminen- ei riistäminen(Huoponen, ym., 2001, 61).

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisemissa päihdepalvelujen laatusuosituksissa määritellään päihdeiden ongelmakäyttöön liittyviä haasteita. Yhtenä merkittävänä haasteena pidetään alle 18-vuotiaiden päihdeongelmaisten hoitoa. Laatusuosituksissa moniammatillinen ja pitkäjänteinen verkostotyö nähdään tärkeänä, jotta päihdeongelmainen voisi saada kokonaisvaltaista tukea elämäntilanteessaan (2002, 14). Näin ollen seurakuntatyönkin haasteena on varhainen puuttuminen ja liittyminen alueelliseen yhteistyöverkoston.

Ehkäisevän päihdetyön elementtejä sisältävää toimintaa on seurakunnan työssä runsaasti. Toinen kysymys on se, näkeekö yksittäinen työntekijä tai tiimi työtään ehkäisevänä päihdetyönä. Tämä vaikuttaa työskentelyn sisältöön ja systemaattisuuteen sekä tavoitteiden asettamiseen. Seurakunnan lapsi- ja nuorisotyön toimintakulttuuri pitää sisällään paljon retki- ja leiritoimintaa ja työntekijällä on mahdollisuus tehdä asiakkaiden pariin jalkautuvaa työtä. Seurakunnan työntekijä ei pääsääntöisesti ole sidoksissa yhteen tiettyyn toimitilaan työpäivänsä aikana. Työskenteleminen ja meneminen sinne missä nuoret ovat, luo hyvät puitteet luontevalle kohtaamiselle ja vuorovaikutukselle nuorten kanssa. Muun muassa

leireillä, jossa on fyysisestikin irrottauduttu tutusta arkiympäristöstä ja –rutiineista, käydään erittäin monisäikeisiä keskusteluja nuorten kanssa heitä koskettavista aiheista, joista yksi yleisimmistä on juuri päihteet. Seurakunnan aikuistyötä tekevät ammattilaiset, kuten diakoniatyöntekijät ja papit pääsevät lähelle ihmisten arkea ja saavat usein varhaista ensikäden tietoa heidän vaikeuksistaan. Tarvitaan kuitenkin varhaisen puuttumisen työtettä ja puheeksi ottamisen taitoja, jotta todellista muutosta voidaan tavoitella ja saavuttaa.

Yhteistyötä tehdään eri toimijoiden kanssa monipuolisesti ja avarakatseisesti. Stakesin laatukriteereissä (2006,7) todetaankin, että nykyinen ehkäisevän päihdetyön toteutustapa on monialaista ja verkostomaista. Työn laatua ja vaikuttavuutta tavoitellaan yhdistämällä eri alojen asiantuntemusta ja luomalla strategista yhteistyötä. Tällaisesta yhteistyöstä on esimerkkinä Selvästi seiskalle -projekti, jota tässä kehittämishankkeessa tarkastellaan lähemmin tuonnempana.

Päihdetyön kouluttaja ja kehittämispäällikkö Kylmäsen mukaan ehkäisevää päihdetyötä voidaan pitää kokonaisuutena, johon kuuluvat terveyttä suojaavat toimet, objektiivinen tiedonvälitys, keskittyminen arvoihin ja normeihin sekä laajoille ja tietyille kohderyhmille suunnatut hankkeet (Kylmänen, 2005,9). Stakesin Ehkäisevän päihdetyön laatukriteerit - julkaisu (2006) avaa Kylmäsen mainitsemaa kokonaisuutta lisää todeten ehkäisevän päihdetyön olevan toimintaa, jonka tavoitteena on edistää terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia. Näihin tavoitteisiin pyritään edistämällä päihdeettömiä elintapoja, ehkäisemällä ja vähentämällä päihdehaittoja sekä lisäämällä päihdeilmiön ymmärrystä ja hallintaa. Ehkäisevää päihdetyötä on myös perus- ja ihmisoikeuksien edistäminen päihteisiin liittyvissä kysymyksissä, Stakesin laatukriteereissä linjataan. Erilaisin ehkäisevän päihdetyön keinoin pyritään vähentämään päihteiden kysyntää, saatavuutta ja tarjontaa sekä haittoja.

Päihteet, joiden käyttöön ja haittoihin ehkäisevällä työllä vaikutetaan, ovat Stakesin laatukriteerien mukaan alkoholi, huumausaineet ja tupakka. Myös lääkkeet, liuottimet ja muut aineet luokitellaan päihteiksi, jos niiden käyttö on päihtymishakuista (Stakes, 2006,6).

Stakesin (2006,6) mukaan ehkäisevän päihdetyön määritelmä mainitsee sekä päihdeettömien elintapojen edistämisen että päihdehaittojen ehkäisemisen ja vähentämisen. Näin määritelmässä kunnioitetaan lähtökohtien moninaisuutta raittiuden edistämisestä käytön haitallisia seurauksia lieventäviin toimiin, Stakesin työryhmä toteaa. Yhdistävänä tekijänä kaikelle ehkäisevälle päihdetyölle sekä työn perimmäisenä perusteluna Stakesin työryhmä (2006,6) pitää päihteiden käytön mahdollista haitallisuutta- sekä käyttäjälle että hänen

ympäristölleen. Näitä haittoja vähentää sekä päihteistä kieltäytyminen että seurausten lieventäminen. "Voidaankin sanoa, että työn perimmäinen tavoite on ehkäistä ja vähentää päihdehaittoja", Stakesin työryhmä (2006,6) kiteyttää.

Kirkon päihdestrategian (2005, 7) mukaan ehkäisevän päihdetyön tärkein ulottuvuus kirkon näkökulmasta on siinä, että kirkko auttaa ihmisiä ja yhteisöjä arjessa selviytymisessä ja vaikuttaa päihteetöntä elämää edistävien rakenteiden syntymiseksi. Erityisen tärkeäksi nähdään se, miten vanhemmat ja isovanhemmat kasvattavat lapsiaan sekä lasten lapsiaan päihdekysymyksissä ja miten kirkko tukee heitä tässä tehtävässä", strategiassa linjataan.

5 Nuori perheessä

5.1 Perhe systeeminä

Friedemann (1989, 1995) tarkastelee perhettä systeemiteoreettisesti, avoimena systeeminä. Perheenjäsenet ovat sekä keskenään että ympäristönsä kanssa vuorovaikutuksessa. Tasapaino perhesysteemissä perustuu pitkälti perheen sisäiseen kommunikaatioon sekä vuorovaikutussuhteisiin. Perheenjäsenten taito kommunikoida keskenään synnyttää perheen sisäistä yhteenkuuluvuuden tunnetta. Kokemusten jakaminen, tunteiden ilmaiseminen, erilaisuuden hyväksyminen, saavutusten huomioiminen ja lapsista välittäminen ovat merkittäviä osa-alueita yhteyttä rakentavassa kommunikaatiossa (Friedemann, 1995, 27- 30, 73).

Avoimen systeemin omalaatuisuus on siinä, että se on enemmän kuin osiensa summa. Perhettä voidaan luokitella erilaisiin alasysteemeihin kuuluvaksi sukupolvien, sukupuolten, kiinnostuksen kohteiden tai toimintojen mukaan. Rakenteellisesti tarkasteltuna huomiota kiinnitetään erilaisiin rajoihin ja perheen alasysteemeihin. Suhteessa ympäristöönsä perheellä on rajat. Rajojen tulee olla selkeät, jotta perhe säilyttää oman alueensa. Vuorovaikutus ympäristön kanssa edellyttää kuitenkin, etteivät rajat ole liian läpipääsemättömät. Perheen sisäisistä alasysteemeistä kirjoittaa myös Poutiainen (2006, 52). Tärkeimmiksi hän mainitsee vanhemmuuden, parisuhteen ja sisarusten alasysteemit. Sukupolvien välinen raja erottaa lapset ja aikuiset omiksi systeemeikseen. Rajan tulee Poutiaisen mukaan olla selkeä vaan ei liian jäykkä. Selkeällä rajalla Poutiainen tarkoittaa, että aikuiset ottavat vastuun perheessä. Jotta raja ei olisi liian jäykkä, aikuiset neuvottelevat lasten ja nuorten kanssa sekä huomioivat heidän näkemyksiään.

Parisuhteen alasyteemi on perheen aikuisten intiimi alue, muun muassa läheisyyden tarpeiden täyttämistä varten. Tämä alue voi olla joko suuren tyytyväisyyden tai tyytymättömyyden lähde puolisoille, millä on vaikutuksensa vanhemmuuteen. Se voi joko tukea tai murentaa vanhemmuutta perheen sisällä. Vanhempien parisuhteen kautta tarjoutuu lapsille malli, miten läheisessä ihmissuhteessa ollaan ja miten toista sukupuolta kohdellaan (Poutiainen, 2006, 52).

Vastavuoroisuutta ja sosiaalisia taitoja hiotaan sisaruussuhteissa. Sisarusten alasyteemissä koetaan vertaisuutta ja sisaruussuhde saattaa joillekin ihmisille olla pisin ihmissuhde elämässä. Perheissä voi olla myös sukupuolen mukaan määriteltyjä "miesten tai naisten juttuja" (Poutiainen, 2006, 52).

5.2. Vanhemmuus

Valkosen (2006,11) mukaan vanhemmuutta alettiin psykologiassa etenkin 1950- ja 60-luvuilta lähtien lähestyä lapsen ja vanhemman välisenä kiintymys- ja samastumissuhteena. Kiintymystutkimus, joka nojautuu psykoanalyttiseen perinteeseen, on tuottanutkin runsaasti lapsen ja vanhemman tunnesuhteen muodostumista koskevaa tutkimusta (mm. Ainsworth 1991; Bowlby 1951; 1969; 1988; Mahler, Pine & Bergman 1975) (Valkonen 2006,11).

Näissä tutkimuksissa ja psykoanalyttisessä lähestymistavassa on korostettu lapsen ja vanhemman suhteen laatua. Sillä on katsottu olevan merkitystä yksilön persoonallisuuden kehitykselle ja elämäkululle. Kiintymyssuhteiden tutkimuksissa Bowlby (1951) on kiintymysteoriallaan toiminut eräänlaisena edelläkävijänä. Bowlbyn (1988,16) kiintymysteorian perusviesti on äidin sensitiivisyys ja sen merkitys lapsen turvallisen kiintymyssuhteen edellytyksenä. Myös lapsen ja isän suhdetta sekä isompia lapsia on tuotu kiintymystutkimuksen piiriin yhä enemmän viime vuosina (Demo & Cox 2000).

Valkosen (2006, 11) mukaan psykologiseen vanhemmuustutkimukseen on noussut merkittäväksi suuntaukseksi myös ns. ekologinen paradigma. Tämän näkemyksen mukaan lapsi kasvaa ja kehittyy paitsi vuorovaikutuksessa perheenjäsentensä kanssa myös muun ympäristön vaikuttamana. Ekologisen lähestymistavan piirissä on etsitty vastauksia vanhempana toimimisen motiiveihin. On luotu myös malleja ja teorioita siitä, miksi vanhemmat toimivat tietyillä tavoilla. Vanhemman toimintaa selittäviksi tekijöiksi on määritelty mm. vanhempien ja lasten henkilökohtaiset ominaisuudet, vanhempien väliset suhteet ja erilaiset ympäristön tekijät. Tällaisia voivat olla esimerkiksi yhteiskunnalliset olot,

tukiverkostot tai sosioekonominen asema (Luster & Okagaki 1993).

Käsitteen vanhemmuus (parenthood) sijaan ekologisessa suuntauksessa alettiin käyttää käsitettä vanhempana toimiminen (parenting, parenting behavior). Näin tarkastelun kohteeksi nousikin lapsen ja vanhemman tunnesuhteen sijaan vanhemmuuden ”näkyvä” puoli. Vanhempien arvot, asenteet ja käsitykset ovat nousseet sittemmin tutkimuksen piiriin samoin vanhempien kasvatustietoisuus (Gerris, Decovic & Janssens 1997).

Tarkastellessa vanhemmuuden merkitystä nuorten päihdekokeiluissa lienee paikallaan tarkastella vanhemman roolia myös yleisemmin. Alaja (2007) nostaa vanhemmuuden kahdeksi tärkeäksi tehtäväksi ensinnä lapsen ohjaamisen. Hänen mukaansa (2007, 8) vanhemman tulee ohjata lasta noudattamaan elämän lainalaisuuksia. Tällaisia ovat toisten kunnioittaminen, hyvä käytös sekä yhteiskunnan sääntöjen ja lakien noudattaminen. Alajan mukaan lapsi, joka tietää, miten hyvää elämää eletään, on vahvoilla.

Toisekseen vanhempien tulee olla kiinnostuneita lapsestaan, kuunnella ja katsoa lastaan; millainen tämä on, mistä lapsi pitää ja mistä ei, missä hän on taitava tai toisaalta kehittymätön. Omien vanhempien kiinnostuneisuus lapsesta on perusta lapsen terveille itsetunnolle (Alaja 2007, 8).

Lapsi ja nuori tarvitsevat terveeseen kasvuunsa turvallista vanhemmuutta ja roolimalleja. Raitalon (2005, 59) mukaan tutkimuksissa on osoitettu, kuinka tärkeitä läheiset ovat ihmisten juomatapojen ja niiden muuttamisen kannalta. Tällaiset tutkimukset näkevät yksilön osana sosiaalisten vaikutusten verkkoa, jossa hänen tekonsa ja ajatuksensa muovautuvat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Näin on myös nuorilla, joiden käsitykset ja asenteet suhteessa päihteisiin muovautuvat aikuisten mallin, tuen tai tuen puutteen myötä. Näin ollen perheyhteisön arvoista sekä kulttuurista käytävä avoin keskustelu on tarpeen vanhemmuuden valmiuksia ja nuoren hyvinvointia ajatellen.

Vanhemmuutta lasten näkökulmasta tutkinut Valkonen (2006) haastaa tutkimuksellaan (N= 207) ottamaan vakavasti lasten käsitykset hyvästä vanhemmuudesta. Poikkeavatko lasten näkemykset tieteen aikuiskeskeisestä vanhemmuuskuvasta, Valkonen (2006, 9) kysyy. Viides- ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsityksiä tutkinut Valkonen määrittää tutkimuksensa tavoitteeksi täydentää- tarvittaessa myös muuttaa- sitä hyvän vanhemmuuden kuvaa, joka on luettavissa vanhemmuutta koskevista tutkimuksista. Tutkimuksessa on pyritty säilyttämään lasten käyttämät käsitteet, tarkoituksena saattaa lasten vanhemmuuskäsitykset

tasavertaiseen vuoropuheluun tieteen käsitysten kanssa (2006,10).

Valkosen mukaan lasten käsitykset tarjoavat erilaisia avauksia vanhemmuuden sisältöjä määrittävään keskusteluun. Tällaisina hän näkee "vanhemmuuden ulottuvuudet ja ehdottomuudet", "kohti huolenpidon teoriaa?", "uusi ja vanha auktoriteetti" ja "kokonaisvaltainen vanhemmuus" (2006, 95 - 100).

Käsitysryhmittäin luokitellut lasten käsitykset hyvästä vanhemmuudesta ovat seuraavanlaisia (suluissa käsitysryhmään sisällytettyjen ilmausten määrä): Vastaaajien mukaan hyvä äiti tai isä pitää huolen (360), antaa aikaa (236), välittää ja rakastaa (201), kiltti, kiva ja antelias (195), laittaa rajat ja kasvattaa (141), ei liian ankara (114), ei huolehdi liikaa (84), ei juo eikä polta (79), ei riitele (46). Nämä hyvän vanhemmuuden osatekijät ovat lähemmän tarkastelun arvoisia. Tekijät ovat luonnollisesti suhteessa toisiinsa ja kaikki hyvin merkittäviä. Eniten ilmauksia kerryttänyt "Pitää huolen" -käsitysryhmä korostaa huolehtimista vanhemman perusvelvollisuutena. Äidin ja isän tulee huolehtia, että lapsella on hyvä olla.

Useissa kirjoitelmissa otettiin kantaa vanhempien päihdekäyttämiseen. Valkosen mukaan alkoholin suhteen oltiin enimmäkseen hyvin ehdottomia. Lapset esittivät joko yleisellä tasolla tai oman kokemuksensa kautta, että vanhempien tulee olla raittiita. Joissain teksteissä alkoholin käyttöä koskevat vaatimukset olivat ns. lievempiä. Satunnaista, esimerkiksi juhlissa tapahtuvaa alkoholin nauttimista vastaajat eivät pitäneet niin pahana. Valkosen mukaan vanhemmilta ei hyväksytty "ryyppäämistä, juopottelua ja kännissä olemista". Runsaan alkoholinkäytön sopimattomuutta tutkimukseen osallistujat perustelivat sillä, ettei alkoholia käyttävä vanhempi kykene huolehtimaan lapsistaan ja että alkoholinkäyttöön kuluu paljon rahaa. Tutkittavista jotkut katsoivat, että viinan takia lapset saattavat jäädä heitteille ja perhe-elämä voi tuhoutua liialliseen alkoholinkäyttöön (2006, 52).

Moni lapsi oli ottanut alkoholinkäytön ja tupakanpolton esille samassa yhteydessä: "Hyvä äiti tai isä ei juo eikä polta". Yleisen tason kannanottojen lisäksi myös tupakointia koskevien näkemysten pohjana saattoi Valkosen mukaan olla omien vanhempien käyttäytyminen. Lapset toivoivat omien vanhempien lopettavan tupakointinsa tai pidettiin heidän hyvänä puolenaan, etteivät he polta tupakkaa (2006,52).

5.3 Nuori perheenjäsenenä

Aalto-Setälän ja Marttusen (2007, 207) mukaan nuoruus alkaa puberteetista. Nuoruusikä, joka

ajoittuu ikävuosiin 12 - 22, on huimaa fyysisten ja psyykkisten muutosten aikaa. Puberteetille vertailukelpoinen koko elämänkaaren vaiheissa onkin ainoastaan varhaislapsuuden kehitysvauhti. Nuoruus on vähittäistä psykologista sopeutumista erilaisiin sisäisiin ja ulkoihin muutoksiin (Aalto-Setälä ja Marttunen, 2007, 207). Aalbergin (1999,15) mukaan varsinainen murrosikä muodostaa nuoruusiän alkuvaiheen, tytöillä poikia varhemmin. Psykkistä tasapainoa muuttavat hormonitoiminnan lisääntyminen ja fyysinen kasvu. Fyysinen kasvu ja sen psykologiset seuraukset vaativat itsen uudelleen määrittelyä. Ensimmäisen yksilöitymisvaiheen – kolmen ensimmäisen ikävuoden- aikana lapsi oppii tekemään eron itsen ja ei-itsen välillä. Nuoruusikää on kuvattu toisena yksilöitymisvaiheena. Nuoren on irrottauduttava lapsuudesta, jotta hän kykenee löytämään uuden identiteetin. Nuoruusiässä lapsenomaiset toiveet ja ristiriidat tulevat uudelleen ajankohtaisiksi. Sen vuoksi nuoruutta pidetään myös ainutlaatuisena mahdollisuutena parantaa tulevaa elämänlaatua (Aalberg, 1999,15).

Tässä kehittämishankkeessa tutkimusjoukon jäseniä on kutsuttu nuoriksi. Näin siksi, että he ovat 12 - 14 vuotiaita ja varhaisnuoruuden vaiheessa. Puberteetti on käynnistynyt mahdollisesti useimmilla. Lisäksi kehittämishankkeen raportoinnissa on tarkasteltu nuoruusikäisiin liittyviä tutkimuksia. On kuitenkin huomioitavaa, että osa tutkimusjoukon vastaajista ei vielä ole puberteetissa ja heidän arkensa, suhteensa vanhempiin ja vapaa-aikaan on pikemminkin lapsenomaista kuin nuoruusikäisille tyypillistä.

6 Kasvu- ja lähiympäristö päihdehaitoilta suojaavana tekijänä

6.1 Perheen merkitys

Perhe on lapsen ja nuoren kasvun sekä hyvinvoinnin keskeinen ympäristö. Poutiaisen (2006, 51) mukaan perheen ainutlaatuista merkitystä kuvaa se, että ihmisen kyky itsensä toteuttamiseen ja kyky merkittävien ihmissuhteiden muodostamiseen ovat aina yhteydessä perheen ihmissuhteisiin ja perheen sisäisen vuorovaikutuksen laatuun ja muotoihin.

Vanhempien ensisijaisena tehtävänä ja huolenaiheena on vähentää haittoja, joita päihteiden kokeilu voi aiheuttaa nuorelle. Päihdelinkin (17.2.06) vanhemmille tarkoitetussa osiossa puhutaan siitä, mitä vanhempana on mahdollista tehdä nuorta suojellakseen. Vanhemmat tahtovat lapsensa pysyvän terveenä eikä tulevan riippuvaiseksi. Tämän vuoksi vanhempia kannustetaan tarkkailemaan nuorta ja tarjoamaan apuaan tarvittaessa. Jos nuorta halutaan tarkkailla oikein, on oltava valmis ajattelemaan hänen tavallaan, "asettumaan hänen

kenkiinsä". Tämä auttaa ymmärtämään nuorta paremmin, jakamaan hänen tunteensa ja keskustelemaan aiheesta oikealla ymmärryksen tasolla. Molemminpuolisen luottamuksen syntyyn ja säilymiseen on tärkeää panostaa. Vanhempien kertoessa avoimesti omista kokemuksistaan, luottamus voi lisääntyä. Lapselle ja nuorelle tämä on viesti siitä, että perheessä vallitsee molemminpuolinen luottamus. Luottamus on välttämätön keskusteluyhteyden säilymiseksi. Samalla aikuinen voi paremmin havaita nuoren lähettämiä signaaleja ja tarjota tarvittaessa apuaan. Vanhempia kannustetaan kyselemään, ei niinkään kieltämään tai neuvomaan. Keskustellessa nuoren kanssa päihteistä, ei tulisi välttää puhumista niiden miellyttävistä puolista. Varoittelu ja esimerkiksi terveyden menettämisen "säilyttely" ei ole toimiva keino, vaikkakin tarkoituksena on hyvä. Päihteiden vaarojen korostaminen tekee niistä vain kiehtovampia nuoren silmissä. Yksipuolinen ja oppikirjamainen neuvominen ei ole uskottavaa. Erityisesti jos vanhemmat itse elävät toisin kuin kehottavat nuorta elämään. Nuoren on helppoa kääntää kysyvä katseensa vanhempiin, jotka itse käyttävät päihteitä (www.paihdelinkki.fi/valistus).

Nuorten auttaminen merkitsee, että heitä autetaan tekemään valintoja. Nuoren tehtävänä on siis valita päihteiden myönteisten ja kielteisten puolten välillä. Päihteettömyyden tulisi olla yksi mahdollinen vaihtoehto. Päihdehaitoista keskustellessa välittömien haittojen korostaminen on tehokkaampaa kuin useiden vuosien päästä ilmenevien vaikutusten mainitseminen (www.paihdelinkki.fi/valistus).

Vanhemmilla ja lähipiirillä on myös merkittävä rooli sen vastustuksen kehittämisessä, jota nuori tarvitsee. Nuoren täytyy voida vastustaa vertaisryhmän mahdollisesti luomaa painetta. Vanhemmat tietävät, miten heidän lapsensa käyttäytyy kaveriporukan ulkopuolella. Vanhemmat voivat keskustella lapsen kanssa porukan painostuksesta ja opettaa lapselle, miten sanoa "ei". Vanhempien tukiessa lasta, tämän on helpompaa puolustaa omia valintojaan. Nuoren tarvitsemaa itseluottamusta lujitetaan kotona antamalla sielläkin nuorelle tilaa ja mahdollisuus sanoa "ei". Vertaisryhmän vastustamisesta puhutaan myös koulussa. Vanhempien on hyvä ottaa selvälle, mitä keskustelun sisältö on koulussa ollut (www.paihdelinkki.fi). Näin ollen kodin ja koulun kasvatustyö täydentää toisiaan ihanteellisella tavalla.

6.2 Ystävyys- ja kaverisuhteiden rooli

Perhepiirissä syntyvät, varhaisimmat ihmissuhteet luovat Laineen (2005,174) mukaan perustan kaikille myöhemmille ihmissuhteille. Tärkeitä lähihenkilöitä ovat myös kaverit ja

ystävät. Jo koulunkäynnin alkuvaiheissa paras ystävä saatetaan kokea lähes yhtä tärkeäksi omien vanhempien kanssa. Murrosikäiselle läheiset ystävät tarjoavat usein seuraa, luottamusta ja virikkeitä merkittävästi enemmän kuin omat vanhemmat. Vanhemmistaan vähitellen irrottautuva ja eriytyvä nuori kokee ystävyys- ja kaverisuhteet vähitellen yhä keskeisemmiksi elämässään. Ystävyys-suhteiden kehittyessä lapsi ja nuori saa uskotulta ystävaltään yhä enemmän emotionaalista tukea. Ystävyys tarjoaa hyväksytyksi tulemisen, kiintymyksen, yhteenkuulumisen ja toveruuden tunteita. Osapuolet saavat tukea ja varmuutta, jos ystävyteen kuuluu vastavuoroista toisesta välittämistä, toisen kunnioittamista ja toiseen luottamista. Ystävykset näkevät parhaiten toistensa todelliset ominaisuudet. Hartupin (1996, 6) mukaan he näkevät sen, mikä toisessa on parhainta, vilpittömintä, välittömintä, inhimillisintä ja ystävällisintä. He myös rohkaisevat toisiaan kokeilemaan asioita, joita eivät yksin uskaltaisi tehdä. Yhdessä he voivat tuntea itsensä voimakkaammiksi, varmemmiksi ja vähemmän haavoittuviksi kuin yksin ollessaan. Parhaimmillaan läheiset ihmiset vahvistavat toistensa itsetuntoa ja tukevat identiteetin rakentumista. Ystävän avulla myös oma itsetiedostus kasvaa (Hartup, 1996, 10).

Younissin ja Smollarin (1985) mukaan ystävyys- ja kaverisuhteiden antama tuki emotionaaliselle ja sosiaaliselle kehitykselle sekä itsetuntemuksen ja identiteetin muodostumiselle liittyy sosiaalisiin kokemuksiin ja sosiokognitiiviseen kehittymiseen. Mitä paremmin lapsi tai nuori pystyy samaistumaan ystävänsä asemaan ja koordinoimaan ystävänsä ja omat näkökantansa, sitä läheisemmäksi hän kokee ystävyden. Hän tuntee myös kiinteämmin ajatukset ja mielenkiinnon kohteet yhteisiksi, näkee tärkeämpänä molemminpuolisen emotionaalisen ja sosiaalisen vuorovaikutussuhteen ja kokee voimakkaampana yhteenkuuluvuudentunteen. Ikävuosien myötä ystävyden merkitys syvenee ja sillä on yhä enemmän vaikutusta lapsen ja nuoren elämään. Myöhemmin kouluvuosina ystävyys-suhteet näyttävät antavan nuorille todella tärkeitä voimavaroja erilaisissa tilanteissa ja vuorovaikutussuhteissa selviämiseen (Youniss & Smollar, 1985).

Tässä yhteydessä on hyvä myös huomioida kielteisesti vaikuttavat ystävyys- ja kaverisuhteet. Pakottamista ja konflikteja sisältävät toverisuhteet vahingoittavat Laineen (2005,177) mukaan erityisesti epäsosiaalisia lapsia ja nuoria. Myönteisten ystävä- ja kaverisuhteiden puuttuessa lapsen ja nuoren on luultavimmin vaikeaa oppia solmimaan ja ylläpitämään läheisiä suhteita ikätovereihin. Osattomuus myönteisestä kanssakäymisestä toveriryhmässä voi ennustaa sosiaalista tyytymättömyyttä ja sopeutumisongelmia. Lasten ja nuorten toverisuhteisiin liittyy kaikkia samoja piirteitä kuin aikuistenkin välisiin läheisiin suhteisiin, sekä rakentavia että hajottavia. Pelkkä ystävyys- ja kaverisuhteiden olemassaolo ei siis riitä

suotuisaan emotionaaliseen ja sosiaaliseen kehitykseen. Kehitys riippuu suhteiden laadusta sekä ystävien ominaisuuksista. Läheisyys, positiivisuus ja kannustavuus tukevat kehitystä (Laine, 2005,177). Näin ollen voidaan nähdä hyvälaatuisen ystävyysuhteen suojaavan nuorta myös päihdehaitoilta. Nuorten päihdekokeilut ovat tavallisia ja erotettavissa varsinaisesta päihteidenkäytöstä. MLL:n selviytymisoppaan (2005,13) mukaan ongelmia kokeiluista tulee silloin, jos ne muodostuvat tavoiksi.

6.3 Ryhmät ja sosiaaliset verkostot

Laineen (2005, 127) mukaan ensimmäisten kouluvuosien aikana fyysiset kontaktileikit vähenevät. Niiden sijaan erilaiset pelit monimutkaisine sääntöineen muodostuvat ryhmätilanteissa yleisiksi. Vertaissuhteet, niistä koostuvat sosiaaliset verkostot ja muiden hyväksyntä alkavat tulla tärkeiksi. Kokemukset omassa ikäryhmässä kehittävät sosiaalisen todellisuuden tajuamista. Laineen (2005,175) mukaan ystävät, kaverit ja muut toverit toimivat ikään kuin standardeina, joihin voi verrata itseään.

Sellaiset lapset, jotka itse hakeutuvat aktiivisesti kavereiden seuraan ja joiden vanhemmat ohjaavat heitä liittymään muiden joukkoon sekä valvovat heidän toimintaansa, oppivat todennäköisesti käyttäytymään sosiaalisesti taitavasti. Lasten aktiivisuus aloitteiden tekemisessä kasvaa sosiokognitiivisten taitojen ja kokemusten lisääntyessä. Myös vertaisryhmään liittymisen keinot monipuolistuvat. Esimerkiksi se, että lapsi tietää, mitä sanoa tai tehdä tutustuakseen uuteen ihmiseen, on ratkaiseva taito solmittaessa uusia suhteita. Kokemusten merkitys tulee esiin myös toverihyväksynnän saamisessa. Lapset, joilla on laajat vertaisverkostot, saavuttavat helpommin tovereiden hyväksynnän, kuin ne, joilla on hyvin suppea verkosto (Laine, 2005, 127).

Pruuki (2008, 91) toteaa nuoren perhetaustan vaikuttavan nuoren kykyyn olla ystävä. Se, miten kotona puhutaan toisille ja miten toista ihmistä kunnioitetaan, heijastuu nuoren puhetapaan sekä käyttäytymiseen sosiaalisissa tilanteissa. Osa nuorista ottaa tietoisesti etäisyyttä taustaansa ja haluaa valita toisenlaisen tavan suhteessa toisiin ihmisiin.

Pruuki (2008,90) katsoo, että ihmissuhteiden merkitystä nuorelle voi tuskin liioitella. Nuori viettää ajastaan hyvin suuren osan ikätovereittensa seurassa. Yhteistä aikaa vietetään usein koulussa ja vielä koulun jälkeenkin. Suurin osa nuorista peilaa itseään ja käytöstään muihin nuoriin, sillä hyvin harva nuori on vielä sisältä ohjautuva. Toisilta nuorilta tuleva malli ja mielipiteet vaikuttavat nuoreen vahvistaen sitä, mikä on samaa, mutta horjuttaen sellaista,

joka olisi ryhmässä poikkeavaa. Moni nuori muokkaa itseään, ulkonäköään ja mielipiteitään, tapaansa olla ja puhua sen mukaan, minkä arvioi olevan hienoa muiden nuorten silmissä (Pruuki, 2008).

6.4 Nuorten kokema hyvinvointi

Jorosen (2005, 88 - 89) laaja-alaisen, nuorten koettua hyvinvointia tarkastelevan tutkimuksen mukaan (N=245 nuorta, vastausprosentti 48) valtaosa kyselytutkimuksen nuorista oli tyytyväisiä elämäänsä. Joka kymmenes nuori ei kuitenkaan kokenut elämäniloa. Pojat ja 7.-luokkalaiset kärsivät pahoinvoinnista vähemmän kuin tytöt ja 9.-luokkalaiset nuoret. Arvot, kuten vahva itsenäisyyden tunto, sisäinen tasapaino, turvalliset perhesuhteet ja huumori liittyivät nuorten elämäntyytyväisyyteen myönteisenä elämänvoimana. Mitä tulee arvoihin, nuorten pahoinvointi selittyi heikolla sisäisellä tasapainolla ja kehoilla perhesuhteilla. Tyttöjen tyytyväisyyttä omaan elämään vahvistivat itsearvioitu hyvä terveys, koulutyytyväisyys sekä tyytyväisyys painoon. Poikien tyytyväisyyden tunteeseen oli näiden kolmen tekijän lisäksi yhteydessä vähäinen humalajuominen.

Jorosen tavoitteena oli saada tietoa nuorten koetusta hyvinvoinnista sekä ymmärtää paremmin perheen vaikutusta nuorten hyvinvoinnin kokemuksessa. Näin ollen Joronen tutki myös nuorten vanhempia (N=239, vastausprosenttina 47). Mielenkiintoista on, että nuorten ja heidän vanhempiensa käsitykset perhedynamiikasta erosivat merkittävästi toisistaan. Vanhemmat arvioivat perheen toimivan pääosin paremmin kuin heidän murrosikäiset lapsensa. Myöskään vanhemman ja nuoren käsitykset eivät korreloineet keskenään. Nuorten kokema perheen pysyvyys ja yhteenkuuluvuus oli vahvasti yhteydessä heidän hyvinvointiinsa kun taas tunne perheen hajaannuksesta liitettiin pahoinvoinnin kokemuksiin (Joronen, 2005, 89). Tutkimus osoittaa nuoren hyvinvoinnin monitahoiseksi kokonaisuudeksi. Tutkimuksen nuoret näkivät perheen toisaalta mahdollistajana, keskustelijana, tukijana ja toimijana heidän koulunkäyntiinsä ja kaverisuhteisiinsa liittyvissä kysymyksissä. Toisaalta taas perhe saattoi toimia välinpitämättömästi, kriitikkona, rajoittajana tai pakottajana samaisissa kysymyksissä. Myös näitä rooleja nuoret kuvasivat tarpeellisina.

Nuoren asennoituminen päihteisiinkin on suoraan yhteydessä hyvinvoinnin pilareihin, joista merkittävimpiä mainittiin tämän luvun alussa. Lapsen ja nuoren kasvuympäristöön tarvitaan turvallisia aikuisia roolimalleiksi, jotta hyvinvointia voidaan nuorelle taata. Elinympäristön päihteeton malli ja tilan antaminen nuoren kysymyksille ovat hyvin merkittäviä asioita. Aikuisen tulee ymmärtää oman mallinsa ja päihdeasennoitumisensa vaikutus nuoreen. Kuten

Kylmänen (2005,9) toteaa, aikuisten vastuuajattelu ei välttämättä kohdistu aikuisiin itseensä.

Merkittävää tutkimustietoa antaa myös Unicefin raportti lasten ja nuorten hyvinvoinnista kehittyneissä teollisuusmaissa. Vertaileva tutkimusraportti tarkasteli hyvinvointia 21 maassa kuuden osa-alueen kautta. Aineellinen hyvinvointi, terveys ja turvallisuus, koulutus, perhe- ja ystävyysuhteet, riskikäyttäytyminen ja lapsen henkilökohtainen hyvinvointi muodostivat tutkimuksen sisältöalueet. Kokonaisvertailussa Suomi sijoittui neljänneksi. Aineellista hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta tutkittaessa suomalaislasten hyvinvointi oli vertailussa kolmannella sijalla. Koulutusta arvioitaessa Suomi menestyi hyvin (Unicef, 2007).

Unicefin raportissa (2007) huolestuttavaa on, että Suomi löytyi perhe- ja ystävyysuhteissa sijalta 17. Perhe- ja ystävyysuhteita arvioitiin raportissa perherakenteen, vanhempien ja lasten keskinäisen kommunikoinnin sekä ystävyysuhteiden tyydyttävyyden kokemisen pohjalta. Vertailussa selvitettiin 15 - vuotiaiden nuorten aterioiden yhdessä vanhempien kanssa. Suomi sijoittui vertailussa viimeiseksi. Suunnilleen 60 % suomalaisnuorista kertoi aterioivansa vanhempiensa kanssa useamman kerran viikossa. Esimerkiksi Italiassa vastaava luku on raportin mukaan yli 95 %. Toisen muuttujan vertailussa suomalaisnuorista melkein 80 % ilmoitti "ihan vaan juttelevansa" omien vanhempien kanssa useampia kertoja viikossa.

Ystävyysuhteista tutkimuksessa kysyttiin 11-, 13- ja 15-vuotiailta nuorilta. Suomalaisista tutkituista 70 % oli sitä mieltä, että heidän ikätoverinsa ovat yleisesti ottaen hyväntahtoisia ja avuliaita. Kyseisistä tutkituista nuorista noin 90 % ilmoitti olevansa ainakin suhteellisen tyytyväinen elämäänsä. Tutkimusraportin laatijat toivat esille vaikeuden mitata perhe- ja ystävyysuhteiden osa-alueita. Tutkijat totesivat niihin liittyvien käsitteiden määrittelyn olevan hankalaa. Kulttuuristen ja tilastollisten perinteiden erilaisuus eri maiden välillä teki vertailusta haastavan. Raportin tuoma tieto herättää myös kysymyksiä monin tavoin hyvinvoivien nuorten suhteen. Nuorten ihmissuhteissa on tapahtunut huolestuttavaa kehitystä.

7 Kehittämishankkeen menetelmälliset ratkaisut

7.1 Aineiston keruu ja tiedonantajat

Tutkimusaineisto koostui www-kyselystä, joka toteutettiin Webropol- nimisen kysely- ja tiedonkeruusovelluksen toimesta. Internetissä toimiva sovellus on eri yritysten runsaasti käyttämä mahdollisuus kerätä tietoa. Hyvinvointikyselyyn vastasi 106 kuudesluokkalaista

Käpylän ala-asteen ja Yhtenäiskoulun oppilasta. Kysely toteutettiin kevätlukukaudella 2006. Otoksessa tyttöjä oli 62 ja poikia 44 oppilasta. Perusjoukkona pidetty helsinkiläisten kuudesluokkalaisten määrä oli vuoden 2006 keväällä 5031 oppilasta. Käpylän oppilaat ja heidän huoltajansa olivat saaneet tiedon kehittämishankkeesta ja nettikyselystä etukäteen kirjeitse kotiin. Luokanopettajien välittämässä tiedotteessa esiteltiin hanke ja sen tarkoitus. Mikäli huoltajat eivät antaneet lapselleen lupaa vastata kyselyyn, heitä pyydettiin ilmoittamaan asiasta luokanopettajalle kirjallisesti. Tähän tarkoitukseen lähetettiin erillinen lomake hanke-esittelyn liitteenä. Kieltäviä lomakkeita ei tullut.

Tutkimustehtävä on luonteeltaan kartoittava ja kuvaileva. Näin ollen survey-tutkimus, jossa tietoa kerätään standardoidussa muodossa joukolta ihmisiä (Hirsjärvi, ym.1997,130) vaikutti luonteelta aineistonkeruu- ja tiedon tavoittelumenetelmältä. Kehittämishankkeeseen käytettävissä oleva aika rajasi pois haastattelujen mahdollisuuden. Tarkoitus oli myös saada tutkimusjoukoksi kaikki Käpylän alakouluissa opiskelevat kuudesluokkalaiset, mikä toteutui.

Otosjoukko vastasi kyselyyn atk-luokassa luokanopettajan valvonnassa. He eivät nähneet kysymyksiä etukäteen, eivätkä periaatteessa myöskään toistensa vastauksia. Toisaalta on mahdoton sanoa, kuinka paljon oppilaat keskustelivat keskenään kysymyksiin vastatessaan. Se, miten valvottu tilanne oli, riippuu varmasti opettajasta ja siitä, miten hän ymmärsi tiedonkeruun luonteen.

Hyvinvointikysely on laadittu yhteistyökumppanin ja ehkäisevän päihdetyön kouluttaja Petri Kylmäsen kanssa. Kyselyn viisitoista kysymystä ovat laadittu tutkimustehtävän pohjalta. Kyselyssä kartoitetaan päihdehaitoilta suojaavia tekijöitä, kuten harrastuksia ja läheisten ystävyyssuhteiden olemassaoloa. Nuorten suhdetta vanhempiin tarkasteltiin seitsemässä kysymyksessä, päihdekokeiluja kahdessa, ystävyyssuhteita, koulukiusaamista, harrastuksia, kavereiden tupakointia ja koulua päihdekeskustelun foorumina kutakin omana kysymyksenään. Kysymyksiin oli annettu valmiit vastausvaihtoehdot. Vallin (2001,44) mukaan on tärkeää, että vastaajalle löytyy aina sopiva vastausvaihtoehto. Näin ollen kehittämishankkeen kysymyksiin oli liitetty mahdollisuus tarkentaa omaa vastaustaan. Kysely asetettiin suljettavaksi Webropolissa kun kaikkien koululuokkien vastaaminen kyselyyn sekä aineiston tallentuminen oli varmistunut.

7.2 Tutkimusaineiston analyysimenetelmät

Kehittämishankkeen aineistoa on alettu käsitellä ja analysoida keruuvaiheen jälkeen. Aineisto

on kerätty strukturoidulla lomakkeella ja analyysi on ollut pikemminkin oma vaiheensa kuin pitkin matkaa tapahtuvaa. Hirsjärven (2000,209) mukaan kvantitatiivisen tutkimuksen analyysi eteneekin pääosin lineaarisesti. Aineistoa kuvataan, luokitellaan ja yhdistetään ennen sen selittämistä. Sekä selittämiseen että ymmärtämiseen pyrkivissä lähestymistavoissa käytetään molemmissa päätelmien tekoa analyysitapoina. Tilastollinen analyysi liitetään usein selittävään lähestymistapaan (Hirsjärvi, 2006,210). Kvantitatiivisessa tutkimuksessa aineiston käsittely ja analysointi mukailee lineaarista mallia, jossa aineistoa analysoidaan ja kerätään osittain samanaikaisesti.

Aineiston yksittäisten muuttujien jakautuminen nähtiin heti analyysivaiheen alussa. Mitään alun perin asetettuja muuttujia ei poistettu. Muuttujien jakautumista ja niiden välisiä riippuvuuksia tarkasteltiin ristiintaulukoinnin avulla. Hyvinvointikyselyn kysymykset muodostivat omat muuttujansa, kun ne muutettiin tilastollisesti käsiteltävään muotoon. Riippuvuus- tai riippumattomuustarkastelussa tutkitaan, onko tarkastelun kohteena olevan selitettävän muuttujan jakauma erilainen selittävän muuttujan eri luokissa. Ristiintaulukointi sopii luontevasti kehittämishankkeen analyysimenetelmäksi, sillä etukäteen on tehty kausaali oletus. Toisin sanoen on valittu selitettävä muuttuja ja sen lisäksi useampi selittävänä muuttujana käytetty muuttuja. Alkulan ym.(1994, 166) mukaan kausaalista tutkimusasetelmaa on kritisoitu yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Syynä tähän on ollut asetelmaan liittyvä manipulatiivinen ajattelu tai näkemys, ettei ihmisen toiminnan voida olettaa määräytyvän kausaalisesti. Syyn ja seurauksen kaltaista epäsymmetriaa rakennetaan kuitenkin tutkimusasetelmiin edelleen ja tutkimustuloksia tulkitaan vaikutussuhteina (Alkula, ym., 1994, 166).

Selittäviä muuttujia ei ole kovin montaa, koska tällöin ristiintaulukoiden tulkinta tulisi helposti ongelmalliseksi. Selittävällä muuttujalla tarkoitetaan Vallin (2001, 108) mukaan muuttujaa, jonka mukaan jotain toista muuttujaa tai asiaa tarkastellaan. Esimerkiksi tässä hankkeessa sukupuolen ja tupakoinnin välisessä vertailussa sukupuoli on selittävä muuttuja. Selitettävä muuttuja on siis tutkimuksen kohteena oleva muuttuja. Toisin sanoen kyseisen muuttujan jakautumista selvitetään jonkin toisen muuttujan suhteen. Sukupuolen lisäksi muina selittävinä muuttujina tässä työssä on päihdekokeiluja omaavat nuoret sekä tupakan että alkoholin osalta.

Mittaamisesta kertovat hyvinvointikyselyn kysymykset. Kyselyn vastauksia on käytetty selittävinä muuttujina edellä kerrotun mukaisesti. Mittausmenetelmä on luokitteluasteikko, jonka mukaan eri muuttujia on jaettu eri ryhmiin ja tehty vertailua. Kovinkaan monipuolista

vertailua luokitteluasteikolla ei voida tehdä (Valli, 2001, 21), mutta tässä kehittämishankkeessa menetelmä riitti kuvaamaan selittävien muuttujien keskinäisiä yhteyksiä. Tutkimustuloksia kuvaavassa luvussa on edellä mainittuja yhteyksiä käsitelty tarkemmin.

8 Tutkimustulokset

Aineiston keruuta käsittelevässä kappaleessa mainitaan, miten hyvinvointikyselyn tematiikka jakautui omiksi kysymyksikseen. Kokonaisvastaajanmäärästä tyttöjä oli 62 (58,5 %) ja poikia 44(41,5 %). Tutkimuksen tarkastelu on jaettu kolmeen osioon. Suhde vanhempiin, nuorten päihdekokeilut ja suojaavat tekijät ovat omina teemoinaan, joskin hyvin selkeästi myös yhteydessä toisiinsa. Kaikki vastaajat ovat vastanneet jokaiseen kysymykseen, poikkeuksena lisäkysymykset, jotka esitettiin tupakkaa ja alkoholia maistaneille. Tutkimusprosessia ja -tuloksia on pohdittu tarkemmin luvussa yhdeksän. Kyselyn vastaukset on esitelty kuvioina, joiden numerointi kulkee kyselyn mukaisessa järjestyksessä.

8.1 Nuoren suhde vanhempiinsa

Vastaajista 84 (79,2 %) toteaa viettävänsä riittävästi aikaa vanhempiensa/hoitajien kanssa. "Riittävän" määrittelyä ei kysymyslomakkeessa ole pyydetty. Tutkimusjoukosta 13 (12,3 %) nuorta vastasi haluavansa viettää enemmän yhteistä aikaa vanhempien/hoitajien kanssa, kun taas yhdeksän (8,5 %) vastaajaa ei halua. Yhdeksästä vastaajasta seitsemän on perustellut kantaansa seuraavasti; "Pelaan tietokonetta", "En jaksa", "Ne on nii vammasia", "Ne on kalkkiksii", kahden perustelun mukaan "Ne ei ymmärrä meitä nuoria" ja "Ei vaa vietetä". Kysymykseen siitä, tietävätkö nuoren vanhemmat/hoitajat, missä hän viettää vapaa-aikaansa, 95 (85,8 %) on vastannut myöntävästi. Muiden 11 (10,4 %) vastaajan mukaan heidän vapaa-ajanviettopaikastaan ei vanhemmilla/hoitajilla ole tietoa.

2. Haluaisitko viettää enemmän aikaa vanhempiesi/hoitajiesi kanssa?

Kysymykseen vastanneet: 106 (ka: 1,3)

(2.1) Vietämme riittävästi aikaa yhdessä		79,2%	84
(2.2) Kyllä		12,3%	13
(2.3) En, koska		8,5%	9

5. Tietävätkö vanhempasi/huoltajasi pääsääntöisesti, missä vietät vapaa-aikasi?

Kysymykseen vastanneet: 106 (ka: 1,1)

8. Haluaisitko keskustella vanhempiesi kanssa sinulle tärkeistä asioista nykyistä enemmän?

Kysymykseen vastanneet: 106 (ka: 1,1)

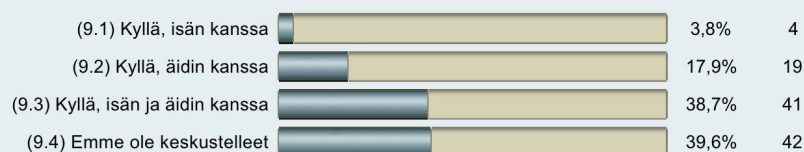

Vastaajista 92 (86,8 %) ei haluaisi keskustella vanhempiensa kanssa hänelle tärkeistä asioista nykyistä enempää. Myöntävästi ovat vastanneet 14 (13,2 %) nuorta, jotka mainitsevat vanhempien kanssa kaipaamikseen keskusteluaiheiksi kaveriasiat, seksin, musiikin, yläasteelle siirtymisen, "vaikeat asiat joita on vaikea kertoa muille" ja "miten kestää koulukiusaus". Kaksi vastaajaa haluaisi keskustella vanhempiensa kanssa pojista. "Muuten vaan vaikkapa isästä...", kirjoittaa yksi vastaajista ja eräs nuori nimeää "kaiken sellaisen mistä en halua puhua sulle (tarkoittaen ilmeisimmin kyselyn laatijaa)". Kolme myöntävästi kysymykseen vastannutta jättää määrittelemättä aihealueen.

Kysyttäessä päihteisiin liittyvästä keskustelusta omien vanhempien kanssa, nuoret ovat vastanneet seuraavasti;

9. Oletko keskustellut vanhempiesi kanssa päihteisiin (esim. tupakka ja alkoholi) liittyvistä asioista?

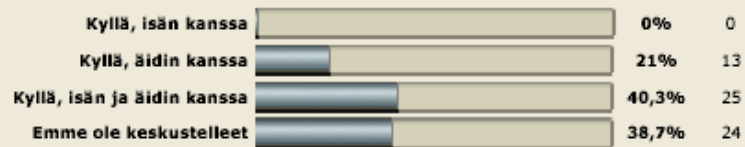
Kysymykseen vastanneet: 106 (ka: 3,1)

Tyttöjen vastaukset samassa kysymyksessä jakoutuivat alla olevan mukaisesti:

9. Oletko keskustellut vanhempiesi kanssa päihteisiin (esim. tupakka ja alkoholi) liittyvistä asioista?

Kysymykseen vastanneet: 62 (ka: 3,2)

8.2 Nuorten päihdekokeilut

"Kaveri yllytti", vastaa eräs tupakkaa maistanut oppilas tarkennettaessa, missä tilanteessa kokeilu on tapahtunut. Vastanneista 18 (17 %) sanoo maistaneensa tupakkaa. Loput 88 (83 %) nuorta vastasi kieltävästi. Myöntävästi vastanneista 13 tarkentaa vastaustaan;

"Isän kanssa pienenä", "Tunneittain", "Olen ihan pienenä kun en ymmärtänyt asiaa", "Ainahan mä", "Järjettömässä". Viidessä vastauksessa mainitaan kaverit: "Kokeiltiin kavereiden kanssa, oli hauskaa!", vastasi eräs. Isä mainitaan vielä toisessakin vastauksessa; "Mökillä kun fajja oli kannis niin se anto testaa".

Kaveripaineeseen liittyen aineistosta ilmenee vielä toisenkin tupakkaa kokeilleen tarkennus: "Pari tompelia pakotti".

Tupakkaa maistaneista nuorista 17 vastasi kysymykseen, tietävätkö heidän vanhempansa kokeilusta. Heistä kymmenen (58,8 %) mukaan vanhemmat eivät tiedä kun taas seitsemän nuorta (41,2 %) toteaa heidän olevan tietoisia nuoren kokeilusta.

10. Oletko maistanut tupakkaa?

Kysymykseen vastanneet: 106 (ka: 1,2)

2. Oletko maistanut tupakkaa?

Kysymykseen vastanneet: 106

	En (arvo: 1)	Kyllä, missä tilanteessa (arvo: 2)
Ei ole läheistä ystävää; En; (ka: 1; yht: 6)	100% 6	0% 0
Ei ole läheistä ystävää; Kyllä, missä tilanteessa; (ka: 2; yht: 7)	0% 0	100% 7
On, yksi läheinen ystävä; En; (ka: 1; yht: 14)	100% 14	0% 0
On, yksi läheinen ystävä; Kyllä, missä tilanteessa; (ka: 2; yht: 4)	0% 0	100% 4
On, kaksi läheistä ystävää; En; (ka: 1; yht: 15)	100% 15	0% 0
On, kaksi läheistä ystävää; Kyllä, missä tilanteessa; (ka: 2; yht: 1)	0% 0	100% 1
On, useampia läheisiä ystäviä; En; (ka: 1; yht: 53)	100% 53	0% 0
On, useampia läheisiä ystäviä; Kyllä, missä tilanteessa; (ka: 2; yht: 6)	0% 0	100% 6

Taulukko 3. Tupakkakokeilujen ja ystävyysuhteiden ristiintaulukointi

Tupakkaa maistaneiden nuorten ystävyysuhteista saatiin ristiintaulukoinnissa yllä olevaa lisätietoa. Ystävyysuhteita on käsitelty luvussa 8.3. Taulukko ystävyysuhteista sijoitettiin tähän nuorten päihdekokeiluja käsittelevään lukuun, sillä haluttiin tarkastella nimenomaan tupakkakokeiluita selittävänä muuttujana suhteessa vastaajien ystävyysuhteisiin. Kuudella tupakkaa maistaneista nuorista on vastausten mukaan useampia läheisiä ystäviä. Yhtä moni tupakkaa maistamaton vastaaja toteaa, ettei hänellä ole läheistä ystävää. Valtaosa vastaajista kielsi maistaneensa tupakkaa ja heistä enemmistöllä (53) on useampia läheisiä ystäviä. Tupakkaa maistaneista 18 vastaajasta seitsemällä ei ole lainkaan läheistä ystävää (taulukko 3). Heistä osa myös ilmaisi kokeneensa vertaisryhmän painostusta kokeiluun, kuten edellä jo mainittiinkin. Kaveripiirissä säännöllisesti (=päivittäin) tupakoivia oli 12 vastaajalla kun taas valtaosalla (96) ei ollut päivittäin tupakoivia kavereita (kysymys 14).

1. Onko sinulla tällä hetkellä riittävän läheistä ystävää, jonka kanssa voit keskustella luottamuksellisesti asioistasi

Kysymykseen vastanneet: 106

	Ei ole läheistä ystävää (arvo: 1)	On, yksi läheinen ystävä (arvo: 2)	On, kaksi läheistä ystävää (arvo: 3)	On, useampia läheisiä ystäviä (arvo: 4)
Ei ole läheistä ystävää; En; (ka: 1; yht: 6)	100% 6	0% 0	0% 0	0% 0
Ei ole läheistä ystävää; Kyllä, missä tilanteessa; (ka: 1; yht: 7)	100% 7	0% 0	0% 0	0% 0
On, yksi läheinen ystävä; En; (ka: 2; yht: 14)	0% 0	100% 14	0% 0	0% 0
On, yksi läheinen ystävä; Kyllä, missä tilanteessa; (ka: 2; yht: 4)	0% 0	100% 4	0% 0	0% 0
On, kaksi läheistä ystävää; En; (ka: 3; yht: 15)	0% 0	0% 0	100% 15	0% 0
On, kaksi läheistä ystävää; Kyllä, missä tilanteessa; (ka: 3; yht: 1)	0% 0	0% 0	100% 1	0% 0
On, useampia läheisiä ystäviä; En; (ka: 4; yht: 53)	0% 0	0% 0	0% 0	100% 53
On, useampia läheisiä ystäviä; Kyllä, missä tilanteessa; (ka: 4; yht: 6)	0% 0	0% 0	0% 0	100% 6

Taulukko 4. Tupakointikokeilut ystävyyssuhteiden näkökulmasta tarkasteltuna

12. Oletko maistanut alkoholia?

Kysymykseen vastanneet: 106 (ka: 1,6)

(12.1) En		39,6%	42
(12.2) Kyllä, minkälaisessa tilanteessa		60,4%	64

Vastaajista 42 (39,6 %) kieltää maistaneensa alkoholia. Myöntävästi kysymykseen vastasi 64 (60,4 %) nuorta, joilta jatkokysymyksenä tiedusteltiin alkoholin maistamiseen liittyvästä tilanteesta. 57 tarkentavasta vastauksesta löytyi kirjo konteksteja, joissa nuori on alkoholia maistanut. Isä ja/tai äiti mainitaan 25 vastauksessa.

”Kun isä oli humalassa.”

”Monesti, äidin ja isän luvalla”

”Vanhempien luvalla lasista”

”Vanhempien ja niiden kavereiden ja joskus omienkin kavereiden”

"Vahingossa" alkoholia mainitsee maistaneensa viisi vastaajaa. Tilanteisiin on liittynyt muun muassa väärä käsitys lasin sisällöstä;

"Join vahingossa valkoviiniä, kun luulin sitä vedeksi"

sekä varhaisempi lapsuusikä;

" Vahingossa, jälleen pienenä"

Paikasta tai ajankohdasta on maininta kymmenessä vastauksessa. Kodin mainitsee kolme nuorta, "juhlat" kolme muuta vastaajaa ja ajankohdaksi " uusi vuosi" on tarkennettu kolmessa vastauksessa.

Kavereiden kanssa tapahtuneesta alkoholin maistamisesta mainitaan viidessä vastauksessa.

" Ainahan mä ja kavereiden kaa"

Loput 12 kysymykseen liittyvistä tarkennuksista ovat ikään kuin liian tulkinnanvaraisia. "Aika montakin kertaa (12.2.3)" tai "En kerro (12.2.7) " eivät anna todellista mahdollisuutta ymmärtää nuoren päihdekokeilua. Loput vastaukseensa tarkennuksia antaneiden kommentit olivat seuraavanlaisia;

" Minuuteittain (12.2.10)"

" Kun ei ollut limua, sain ihan vähän valkoviiniä (12.2.39) "

"Maistoin sormenpäällä olutta (12.2.50)"

"Laitoin kyllä koska halusin kirjoittaa teille että oletteko niin tyhmiä että luulette että useat lapset kertoo että ne on maistanu tai testannut alkoholia tai tupakkaa (12.2.60)."

Päihteisiin liittyvistä asioista keskustelemisen koulussa (kysymys 15) koki erittäin tärkeäksi 20,8% (22) vastaajista. Melko tärkeää sen arvioi olevan 54,7% (58) ja vähemmän tärkeää 24,5% (26) kyselyyn vastanneista kuudesluokkalaisista.

2. Oletko maistanut alkoholia?

Kysymykseen vastanneet: 106

	Ei (arvo: 1)	Kyllä, minkälaisessa tilanteessa (arvo: 2)
Ei ole läheistä ystävä; Ei; (ka: 1,067; yht: 6)	33,3% 2	66,7% 4
Ei ole läheistä ystävä; Kyllä, missä tilanteessa; (ka: 1,857; yht: 7)	14,3% 1	85,7% 6
On, yksi läheinen ystävä; Ei; (ka: 1,786; yht: 14)	21,4% 3	78,6% 11
On, yksi läheinen ystävä; Kyllä, missä tilanteessa; (ka: 1,5; yht: 4)	50% 2	50% 2
On, kaksi läheistä ystävä; Ei; (ka: 1,533; yht: 15)	46,7% 7	53,3% 8
On, kaksi läheistä ystävä; Kyllä, missä tilanteessa; (ka: 2; yht: 1)	0% 0	100% 1
On, useampia läheisiä ystäviä; Ei; (ka: 1,528; yht: 53)	47,2% 25	52,8% 28
On, useampia läheisiä ystäviä; Kyllä, missä tilanteessa; (ka: 1,067; yht: 6)	33,3% 2	66,7% 4

Taulukko 5. Alkoholi- ja tupakointikokeilut sekä ystävyysuhteet.

Yllä olevasta taulukosta on luettavissa alkoholin maistamiseen kieltävästi (arvo 1) ja myöntävästi (arvo 2) vastanneiden nuorten määrä. Vaakatasossa on tupakan maistamiseen liittyvät vastaukset samalla periaatteella. Esimerkiksi kuudesta vastaajasta kaksi toteaa, ettei hänellä ole läheistä ystävää eikä ole maistanut alkoholia, mutta neljä heistä on maistanut tupakkaa.

Ristiintaulukoinnin tuloksena (taulukko 5) ilmenee nuorten alkoholikokeiluiden ja ystävyysuhteiden keskinäinen korrelointi. Ystävyysuhteita (arvo 1) oli lähes sama määrä sekä alkoholia maistaneilla nuorilla että niillä, joilla ei alkoholikokeiluja ollut. Aiemmin tässä luvussa (8.2) kuvataan, millaisissa tilanteissa nuoret olivat maistaneet alkoholia. Lähes puolella myöntävästi vastanneista isä tai äiti liittyi maistamistilanteeseen. Kavereiden seura mainittiin viidessä ja vahingossa maistaminen samoin viidessä vastauksessa 57 tarkennuksesta. Alkoholia maistaneista 64 nuoresta 17 (26.5 %) oli maistanut myös tupakkaa.

8.3 Päihdehaitoilta suojaavat tekijät

Stakesin julkaisema ehkäisevän päihdetyön laatukriteeristö määrittää suojaava tekijä-käsitettä. Sen mukaan (2006,33) suojaava tekijä on yksilön, tämän lähisuhteiden, yhteisön tai yhteiskunnan ominaisuus, jonka on havaittu vaikuttavan suojaavasti tietyn riskitekijän vaikutuksilta. Suojaavilla tekijöillä vaikutetaan riskitekijän ja sen ennustaman lopputuloksen väliseen prosessiin

puskuroiden yksilön haitallisilta seurauksilta. Tarkemmin sekä riski- että suojaavista tekijöistä on edellä, luvussa 4.3.

Kylmäsen (2005, 13) mukaan kaikki mielekäs tekeminen on ehkäisevää päihdetyötä. Tätä väitettä voi Kylmäsen mukaan lähestyä niin yksilön kuin yhteisönkin näkökulmasta. Molemmissa tapauksissa tarkastellaan riskitekijöitä, vahvistavia ja suojaavia tekijöitä. Suojaaviksi tekijöiksi Kylmänen mainitsee muun muassa terveelliset elämäntavat, päihteettömät mallit ja harrastukset. Ohjatut vapaa-ajan toiminnot antavat Kylmäsen mukaan nuorelle mahdollisuuden mielekkääseen tekemiseen, onnistumisen ja pettymyksen kokemuksia sekä mahdollisuuden luoda sosiaalisia kontakteja. Toimintojen kautta nuorta voidaan ohjata aikuisen tuella elämänhallintaan liittyvissä asioissa.

Tässä tutkimusaineistossa päihteiden haitallisilta vaikutuksilta suojaavia tekijöitä kartoitettiin kysymällä nuorilta ystävyysuhteista, koulukiusaamisesta, säännöllisestä harrastuksesta sekä nuoren näkemystä koulussa käytävästä päihdekeskustelusta.

Kysymys 3 (liite). Ristiintaulukoinnissa ilmenneet sukupuolikohtaiset erot olivat seuraavanlaisia:

Tyttöjen vastaukset;

Pojat vastasivat kysymykseen seuraavasti;

Laineen (2005, 175) mukaan varhaisnuoruudessa (11 – 14 - vuotiaat) ystävyysuhteet ovat pääosin pysyviä. Ystävykset asennoituvat toisiinsa omistavasti ja viettävät kaiken mahdollisen ajan

yhdessä. Ystävyys syntymiseen vaikuttaa ystäväysten ajatustapojen yhteensopivuus. Varhaisnuoruuden loppupuolella nuorelle tulee tarve liittyä ja kuulua suurempiin ryhmiin tai jengeihin. Jengin hyväksyntä tulee tärkeämmäksi kuin vanhempien näkökannat. Tämä vaihe huolestuttaa usein vanhempia. Pelko oman nuoren päättämisestä ikään kuin huonoon seuraan tai "pahoille teille" voi olla suuri. Useimmat nuoret elävät kuitenkin tämän läpi normaalina kasvuvaiheena, jonka aikana irrottaudutaan kodista ja etsitään ikätasoista itsenäistymistä.

Kyselyyn vastanneista nuorista 13 (12,3 %) vastasi, ettei heillä ole yhtään läheistä ystävää, jonka kanssa voisi keskustella omista asioistaan luottamuksellisesti. Kysymyksen asetteluun liittyvät adjektiivit perustuvat uskomukseen siitä, että nuori tarvitsee nimenomaan läheisiksi koettavia ystäviä, joille voi luottamuksellisesti olla olemassa omana itsenään. Tällöin ystävyysuhteen voidaan katsoa toimivan päihdehaitoilta suojaavana tekijänä. Edellä on esitelty sukupuolikohtaiset erot ystävyysuhteiden osalta. Tyttö- ja poikavastaaajien määrissä on eroa, joten prosenttiluvut selkiyttävät tulosten tulkintaa.

Kysymykseen, onko vastaajaa kiusattu koulussa kuluneen lukukauden aikana, 82 nuorta (77,4 %) on vastannut "Ei lainkaan", kun taas 10 nuorta (9,4 %) toteaa; Useita kertoja viikossa. "Noin kerran viikossa" vastaa koulukiusatuksi tulevaisuuden viisi (4,7 %) nuorta. "Muu vaihtoehto, mikä" - valikon on valinnut yhdeksän (8,5 %) vastaajaa. Kaikki yhdeksän nuorta ovat tarkentaneet vastauksiaan seuraavasti:

"Pieniä riitoja kavereiden kanssa, ei kiusaamista"

"Koulumatkoilla"

"On mua vähän hännätty"

"Harvoin"

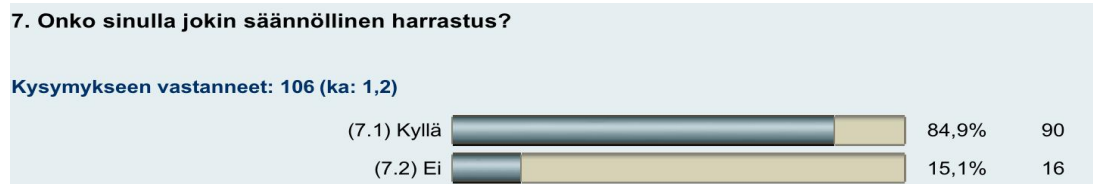
"Joskus kerran kahdessa viikossa"

"Noo joskus sellast läpällä haukuttu, mut ei mitää varsinaista!"

”Muutaman kerran ärsytetty”

Säännöllisen harrastuksen kertoo omaavansa 90 (84,9 %) vastaajaa, loput 16 (15,1%) nuorta on vastannut kieltävästi.

9 Pohdinta

9.1 Kehittämishankkeen eettiset näkökohdat

Hirsjärven (2000, 26) mukaan jo tutkimusaihetta valitessa kysytään, kenen ehdoilla se tehdään ja miksi tutkimukseen ylipäättään ryhdytään. Kehittämishankkeen aihepiiri on ajankohtainen ja yhteiskunnallisesti puhutteleva. Alaikäisten päihdeasenteita tutkittaessa aikuisten asenteet nousevat tietyllä tavalla keskiöön. Nuorten kommentteja lukiessa tai kuullessa tarvitaan nöyryyttä ja asiallista aikuisuutta itsearviointiin; millainen olen kasvattajana, vanhempana, toimijana, lähiaikuisena? Päihdekeskusteluja näyttää olevan vaikeaa käydä ilman suuria tunteita ja asenteita. Aiheen valinta nousi vahvasti työelämästä ja kehittämistarpeista siellä.

Helavirta (2007,19) pohtii survey-tutkimusten mahdollisuuksia ja reunaehtoja mitä tulee lasten tiedon tavoittamiseen. Hänen mukaansa tieto lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnista on rakentunut maassamme pitkälti erilaisten surveyaineistojen- mielipidekyselyjen, markkinatutkimusten ja barometrien- pohjalta. Alkula ym. (1994,22) määrittelevät surveyitutkimuksen tarkoittavan etukäteen strukturoitua aineiston keruuta kysely- ja haastattelulomakkeiden avulla. Tutkimuksellisesti menetelmät nojaavat kvantitatiiviseen tutkimusperinteeseen. Surveyitutkimuksilla on vahva asema ja niiden kautta tehdään myös runsaasti lapsia koskevia yleistyksiä. Kyselytutkimusten vastaajina ovat yhä useammin lapset. Näistä syistä surveyitutkimusten metodologisten reunaehtojen tunnistamiseen kohdistuu erityistä vastuuta. Helavirran mukaan tiedon vallan kysymystä on tarkasteltu muun muassa sukupolvisena. Lasten tietoa ja tietämisen luonnetta on nimittäin pidetty toisarvoisena ja epäluotettavana aikuisten tietoon nähden (Helavirta, 2007, 19). Mielenkiintoista on pohtia, missä määrin kyselylomake tai muu tietojen hankinnassa käytetty väline kertoo niiden tekijöistä erilaisine ajatuksineen. On pohdittu sitä, kenen ääni aikuisten laatimissa kyselylomakkeissa kuuluu ja miten

aikuisten käsitevalinnat kohtaavat lasten oman ymmärryksen (Helavirta, 2007,21). Tiedettäessä, että lapset luovat tilanteenmäärittelyjä ja kulttuurisia merkityksiä vain osaksi verbaalisin keinoin asettuu perinteinen surveyyn kysymyksenasettelu erityiseksi haasteeksi (Helavirta, 2007,21). Myös Kurkela ja Sauli (1998,28) katsovat surveytutkimuksessa ja tilastoissa olevan kyse tulkinnosta, ei todellisuuden kuvasta. Surveytutkimukseen tiedonkeruuvälineenä nimenomaan lasten kohdalla on suhtauduttu kriittisesti. Sen on katsottu tuovan huonosti lasten omaa ääntä ja näkökulmaa esiin.

Toisaalta surveytutkimuksen etuina on nähty tiedon saaminen nopeasti ja laajasti. Tässä kehittämishankkeessa päädyttiin kyselylomakkeeseen, koska tarkoituksena oli saada kaikkien, reilun sadan oppilaan vastaukset kysymyksiin. Helavirta (2005) on käsitellyt lasten hyvinvointikäsitteitä tutkimuksessaan. Hänen mukaansa kaksitoista 13-vuotiaasta poikaa ei halunnut osallistua tutkimukseen. Helavirta puhuu niin sanotusta ryhmäilmiöstä: kun yksi luokan pojista ilmoitti, ettei osallistu tutkimukseen, liittyi muutama muukin poika mukaan. Helavirran mukaan hyvinvointikyselyyn vastaaminen saattoi pelottaa, turhauttaa tai paljastaa vastaajasta jotain itselle erilaista, salaista tai epämiellyttävää (Helavirta, 2005).

Tutkimusjoukko sai etukäteen tiedotteen tutkimuksesta. Alaikäisiä tutkittaessa myös huoltajien lupa pyydettiin. Rehtorin kanssa keskusteltiin hankkeesta ja tutkimusjoukon luokanopettajia tiedotettiin ja ohjeistettiin nettikyselyn vastaamisessa. Hankkeen tutkimuslupaa eikä koteihin lähetettyä tiedotetta ole liitteinä, sillä ne tuhoutuivat tietokonevian yhteydessä. Tiedotteissa oli ilmaistuna kehittämishankkeen tarkoitus ja tavoitteet. Tiedonkeruun luonne oli kuvailtuna ja tutkijan yhteystiedot esillä tiedotteessa.

Toteutus eli kyselyyn vastaamistilanne oli opettajasta riippuvainen; Miten rauhallinen tutkimustilanne on ollut, onko opettaja puuttunut esimerkiksi kuiskailuun ja hälinään tai vastausten plagiointiin kaverilta. Tutkimuksesta informoidessa tuli pohdittua paljonkin sitä, kuinka paljon tietoa kehittämishankkeesta on tutkittaville tarpeen antaa. Kyse on kuitenkin 12-vuotiaista ja monimutkaista informaatiota oli syytä välttää. Toisaalta tiedonantaminen etukäteen olisi voinut vaikuttaa manipulatiivisesti nuorten vastauksiin kun heidän vastaamistaan olisi pohjustettu aikuisen valitsemalla tavalla. Vanhemmille opettajien kautta jaetussa kirjeessä luvattiin vastaajien anonyymiyden säilyminen sekä tietojen käyttäminen vain tutkimustarkoitukseen, mikä on toteutunut hankkeessa.

Valkonen (2006) toteaa, että lapsia on lähestytty erilaisissa tutkimuksissa kolmenlaisesta näkökulmasta. Ensiksikin lapset voidaan nähdä keskeneräisinä, oppilaina tai ainakin vähemmän pätevinä kuin aikuiset. Tutkijalla on tällöin aikuisen valta tulkita keräämäänsä aineistoa

(Valkonen, 2006,19). Tämän hankkeen tutkimustuloksia jäsennellessä näkökulma on pyritty huomioimaan. Hankkeen lähtökohtana on ollut nimenomaan halu kuulla nuorten ääntä kehitettäessä alueellista toimintaa. Lapsuuden sosiologialle on ollut tyypillistä kuvata lasten elämää merkitysten maailmassa, jonka he ovat itse luoneet (Valkonen, 2006,14). Myös Waksler (1991, 119 - 120) toteaa, että tutkijoiden tulisi ottaa lapset vakavasti. Lapsia ei tulisi kuvata keskeneräisinä tai kehittymättöminä eikä myöskään sosialisointi kohteina. Heidät tulisi nähdä täysvaltaisina toimijoina rakentamassa omia sosiaalisia maailmojaan. Lapsuuden sosiologia on kritisoinut sosialisointiteoriaa, jossa lapset paikannetaan perheeseen. Näin ollen moni tutkija on irrottanut lapset ja perheen käsitteellisesti toisistaan. Katsottiin, että lapset oli käsitteellisesti pakotettu sosiaalisiin instituutioihin, kuten perheeseen. Tutkijoiden mukaan lapset oli samalla tehty näkymättömiksi suhteessaan laajempaan sosiaaliseen maailmaan. Tämän kritiikin tuloksena lapset kuvaannollisesti siirrettiin pois perheistään. Lasten tutkiminen itsenään koettiin paremmin mahdolliseksi konteksteissa, jotka olivat mahdollisimman paljon lasten ja mahdollisimman vähän aikuisten kontrollissa. Tällaisina paikkoina nähtiin esimerkiksi kadut tai leikkikentät (Alanen, 1992, 95 - 96).

Tämän hankkeen tutkimusjoukko vastasi kysymyslomakkeeseen koulun tiloissa. Voidaan pohtia, olisivatko tulokset poikenneet nykyisistä, jos nuori olisi vastannut kyselyyn esimerkiksi kotona omissa rauhassaan. Vastausaika on ollut rajallinen, mikä on saattanut vaikuttaa joidenkin nuorten vastauksiin ja kysymyksiin syventymiseen.

Eettisesti kestävään tutkimukseen liittyy myös se, ettei tutkimustuloksia tule yleistää kritiikittömästi. Tuloksia ei tule sepittää eikä kaunistella (Hirsjärvi, 2004,28). Tutkimuksen tulokset on tässä työssä kirjoitettu auki sellaisenaan. Kuudesluokkalaisten tapa kuvata asioita on ikätason vuoksi ainutlaatuisia ja tarkasteltava iän asettamassa kontekstissa.

9.2 Kehittämishankkeen luotettavuus

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa virheitä voi tulla tutkimuksen useassa vaiheessa. Arvioitaessa tutkimuksen luotettavuutta käytetään erilaisia mittaus- ja tutkimustapoja. Oleellisia ovat käsitteet reliabelius ja validius. Hirsjärven (2004, 216) mukaan reliabeliudella tarkoitetaan toistettavissa olevia tutkimustuloksia, eli tutkimuksen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Vallin (2001, 88 - 94) mukaan virheitä voi sattua tutkimuksen tietoja kerätessä, syötettäessä, käsiteltäessä ja tuloksia tulkittaessa. Jos otoskoko on kovin pieni, tulokset ovat sattumanvaraisia. Helsingiläisten kuudesluokkalaisten perusjoukko olisi hyvin suuri tutkittavaksi (N=5031, vuonna 2006) eikä palvele tämän kehittämishankkeen tavoitteita. Hankkeen tarkoituksena on ollut tutkia

nimenomaisen alueen kuudesluokkalaisten ja otos on haluttu siten tietyistä kouluista. Otoskoon puolesta tutkimuksen voidaan katsoa olevan luotettava. Kyselyyn vastasi 106 oppilasta. Keväällä 2006 Käpylän alueen alakouluissa oli 130 kuudesluokkalaista, viisi kyselyyn vastannutta koululuokkaa.

Otantajakauman (sampling distribution) käsite on kvantitatiivisessa tutkimuksessa oleellinen (Alkula, ym. 1999, 110- 117). Otantajakaumaa voi kuvailla esimerkin avulla. Jos ajatellaan vaikkapa kyselyn tekemistä satunnaisotoksella toisille 106 henkilölle voidaan olettaa, etteivät vastaukset tai vastausprosentit olisi aivan samat kuin ensimmäisessä tutkimuksessa. Tämän oletuksen taustalla on jo aiemmin mainittu satunnaisten tekijöiden vaikutus vastausprosentteihin. Tutkimuksen toistaminen samankokoisilla satunnaisotoksilla toisi siis todennäköisesti erilaisia prosenttilukuja. Prosessia voidaan jatkaa uusilla otoksilla. Jokaisen uuden otoksen perusteella saatavan prosenttiluvun pohjalta voidaan muodostaa uusi muuttuja. Muuttujan jakaumaa voidaan kutsua tutkittavan asian otantajakaumaksi.

Tämän kehittämishankkeen datan suhteen voidaan katsoa, että toinenkin kuudesluokkalaisten joukko vastaisi hyvinvointikyselyyn kutakuinkin samalla tavalla, ikätasoisesti. Muissa pääkaupunkiseudun kouluissa kuudesluokkalaisten tehdyt kyselyt ovat tuottaneet melko samankaltaisia tuloksia ja prosenttilukuja. Näitä tuloksia on tarkasteltu luvussa 9.3. Tiettyjen ilmiöiden ja trendien voidaan katsoa muuttuvan jossain määrin eri aikakausina. Sitä kautta myös nuorten vastauksissa voi olla joitain nyanssimaisia eroja. Hyvinvointikyselyssä kartoitettiin kuitenkin nuoren perustarpeisiin liittyviä asioita ja 12-vuotiaan arkeen liittyviä seikkoja, joiden voidaan katsoa olevan melko stabiileja sukupolvesta toiseen- ainakin saman vuosikymmenen sisällä. Luonnollisesti tutkimustuloksia ei tulekaan yleistää niiden pätevyysalueen ulkopuolelle. Voidaan myös pohtia, kuinka paljon saman kyselyn tulokset olisivat erilaisia maaseudulla tai ylipäättään Helsingin ulkopuolella.

9.3 Tulosten tarkastelua

Kuudesluokkalaisten suhteen ei ole juurikaan tehty sellaisia tutkimuksia, joiden tuloksia voisi tarkastella suoraan verrannollisesti tämän opinnäytetyön tuloksiin. Stakesin vuosittaisia kouluterveystudkimuksia tuloksineen on vertailtu tämän opinnäytetyön tuloksiin ennakoivina ja suuntaa-antavina. Kouluterveystudkimuksista on nostettu esiin erityisesti yläkoululaisten terveyteen liittyviä osa-alueita, sillä ammattioppilaitos-ikäisten terveystutkimukset poikkeavat merkittävästi kuudesluokkalaisten ikätasolle tyypillisistä. Tätä hanketta vastaavia hyvinvointikyselyjä on tehty pääkaupunkiseudulla muillakin kouluilla Mood House Oy:n toimesta.

Kysymykset ovat olleet pääasiassa samoja kuin tämän kehittämishankkeen aineistossa kysytyt. Aikaisempien kyselyitten tuloksia on sallittu tuoda tässä hankkeessa esille sillä tutkijan edellytyksellä, että koulujen anonyymius säilyy. Kuudesluokkalaisille tehdyissä hyvinvointikyselyissä neljän koulun otokset (N= 243) ovat vuodelta 2007.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on ollut selvittää nuorten suhdetta vanhempiinsa vuorovaikutuksen näkökulmasta. Perusteluista, miksi nuori ei halua viettää aikaa enempää yhdessä vanhempien kanssa ei selvinnyt kaikista todellisista syistä. Nuoruusikäisen tarve eriytyä vanhemmistaan on luonnollista, mutta kätkeytykö vastausten taakse ehkä muitakin tekijöitä, jotka saavat nuoren vastaamaan kieltävästi? Suurin osa tarkennuksista saman kysymyksen kohdalla kertonee sukupolvien välisestä kuilusta, jonka usein sekä vanhemmat että nuori kokevat. Kinnusen (2008, 51) mukaan murrosikäinen nuori elää ristiriitaista vaihetta, jossa toisaalta vielä samaistaa itsensä vanhempiin ja toisaalta haluaa olla heistä irrallinen olento. Jossain vaiheessa nuori yleensä häpeää vanhempiaan. Hänen mielestään he ovat osaamattomia ja tyhmiä, joiden olisi hyvä pysyä hänestä turvallisen välimatkan päässä. "Typerät vanhemmat" ovat uhka nuoren itsetunnolle, sillä samaistumisesta on vielä paljon jäljellä. Pääasiallisesti nuorten suhde vanhempiinsa heijastuu tuloksista myönteisenä.

Valtaosa nuorista, jotka eivät olleet maistaneet tupakkaa koki viettävänsä riittävästi aikaa vanhempiensa kanssa. Osa heistä kaipasi enemmän yhteistä aikaa vanhempien seurassa. Yksikään tytöistä ei ollut keskustellut päihteistä ainoastaan isän kanssa. Vain äidin kanssa päihteistä keskustelleita tyttöjä oli viidesosa (13) tyttövästääjistä (N=62).

Ristiriitaa saattaa aikuisen ja nuoren välillä syntyä, kun aikuiset pohtivat huolestuneina nuorten päihteiden käytön lisääntymistä. Samanaikaisesti nuoret kohdistavat puheissaan toiveitaan ja odotuksiaan aikuisiin- erityisesti vanhempiinsa ja heidän käyttäytymiseensä. Aikuiset muokkaavat elinympäristön käytäntöjä, tapoja ja toimintamalleja. Näiden keskellä nuori kasvaa, omaksuu ja rakentaa ajatteluaan (Lusikka, 2008, 176).

Tutkimusjoukosta suurimman osan vastauksista ilmenee, että heidän vanhempansa/hoitajansa tietävät nuoren vapaa-ajanviettopaikan ja -seuran (kysymykset 5 ja 6). Esko (2008, 64) viittaa nuorisotutkimukseen, joka osoittaa, ettei 41 % suomalaisista vanhemmista tiedä, mitä heidän murrosikäisensä tekee viikonloppuisin. Herää kysymys, luulevatko nuoret ja vanhemmat tietävänsä toistensa olinpaikan vailla faktatietoa. Tässä hankkeessa kysytään nuoren näkemystä asioihin- onko se tässä suhteessa nuoren oletus; vanhemmat tietävät. Peruskoulun yläkoululaisten näkemyksiä tarkastelevasta kouluterveyskyselystä ilmenee, että Etelä-Suomen 8. ja 9.luokkalaisista 42 %:n vanhemmat eivät tiedä aina nuoren viikonloppuiltojen viettopaikkaa.

Samasta tutkimusjoukosta (N=43368) 11 % kertoo omaavansa keskusteluvaikeuksia vanhempiensa kanssa (Stakes, 2008).

Nuorten päihdekokeilut olivat tämän opinnäytetyön aineistossa vähäisiä vastausprosenttien näkökulmasta. Tupakkaa maistaneita oli huomattavasti vähemmän kuin alkoholia maistaneita nuoria. Vastausprosentit olivat huomattavan samankaltaisia sekä Käpylässä että neljässä Mood House Oy:n tuottamassa kyselyssä, joihin luvun alussa viitataan. Tupakkaa eivät olleet maistaneet 69%, 75%, 83% ja 90% muiden kyselyitten kuudesluokkalaisten. Alkoholin suhteen noin puolet vastaajista ilmoitti, ettei ole maistanut. Kauttaaltaan myös muiden koulujen kuudesluokkalaisten tarkensivat vastauksiaan Käpylän nuorten kaltaisesti (Mood House Oy). Niin sanotut vahinkomaistamiset tai tippa vanhempien lasista heidän läsnäollessaan nousivat kaikkien koulujen aineistoissa selkeimmin tilanteiden kuvaajiksi.

Nuorten elämässä päihdehaitoilta suojaavat tekijät kuudesluokkalaisten kokemuksia päihteistä ja heidän suhdettaan päihdehaitoilta suojaaviin tekijöihin. Tutkimustulokset osoittavat, että vastaajista suurimman osan elämään kuuluu päihdehaitoilta suojaavina tekijöinä säännöllinen harrastus, kaverisuhteita ja ikätoveriseuraa, jossa ei käytetä päihteitä. Myös vanhempien kanssa yhteistä aikaa kertoo suurin osa tutkimusjoukosta viettävänsä riittävästi. Käsitettä "riittävä" ei siis kyselyssä määritelty. On siis mahdoton sanoa, mitä vastaajat pitivät riittävänä. Toisaalta tarkoitus oli nimenomaan selvittää nuorten omia kokemuksia. Tällöin kysymysten tarkentaminen olisi saattanut johdatella vastaajia ja muokata tutkimusaineistoa aikuislähtöiseksi.

Tutkimusjoukon iän huomioiden voi myös pohtia, kuinka paljon puberteetissa olevien nuorten vastaukset eroavat niiden vastauksista, jotka eivät ole vielä murrosikään siirtyneet. Tutkimusten mukaan erityisesti poikien kohdalla lapsenomaiset piirteet ja lapsenomainen käyttäytyminen korostuvat murrosikään tultaessa. Tämä johtuu puberteetin aiheuttamasta psyykkisen tasapainon järkkymisestä, jossa nuori turvautuu varhaisiin lapsuudesta peräisin oleviin keinoihin hallitakseen kiihtymystä ja levottomuutta (Aalberg, 2006, 30 - 31). Nuorten lomakkeisiin ja kyselyihin vastaamista seuranneena ei ole kovin epärealistista ajatella, että joihinkin kysymyksiin on vastattu myös pilailumielessä. Aikuisten tekemät lomakkeet voivat herättää ärsytystä ja tarvetta kokeilla rajoja. Motiivina voi olla aikuisen hämmentäminen. Esimerkkinä tästä voidaan pitää vastauksia siihen, haluaisiko nuori keskustella vanhempiensa kanssa hänelle tärkeistä asioista nykyistä enemmän. Myöntävästi vastanneista osa on tarkentanut vastaustaan. "Varsinkin seksistä" ja "kaikesta sellasesta mistä en halua puhua sulle" ovat tarkennuksia, joiden tulkitseminen on vaikeaa. Kaikkia tarkennuksia ajatellen voisi tulkita kysymysten puhutelleen tai ainakin liittyneen

nuorelle ajankohtaisiin aiheisiin. Itseään etsivän, eri asioita kokeilevan nuoren kaverisuhteet, perhesuhteet ja asenne päihteisiin ovat niitä ydinteemoja, joiden parissa nuoren mieli askaroi.

Yläkouluun siirtyminen ja nuoruuden kasvuhaasteiden kohtaaminen ei ole nuorelle helppoa. Paanasen (2008, 23) mukaan nuoruus on ihanuudessaan myös melkoisen raastavaa aikaa. Nuoren etsiessä itseään ja kokeillessaan kykyään kantaa vastuuta, hän kipeästi tuntee avuttomuutta ja tuen tarvetta. Hän ei kuuntele vanhempiansa neuvoja, mutta kaipaa näiden tukea. Hän haluaa tehdä itse, mutta toivoo jonkun ottavan kiinni, kun hän kompastuu, kuvaa Paananen (2008,23). Yläkoululaisten kokemukset kuulluksi tulemisesta koulussa vähenivät Stakesin (2008, 40) mukaan vuoden 2006 kouluterveystudkimukseen verrattuna. Myös koulun työilmapiiriin koettiin heikentyneen kahden vuoden takaisista tutkimustuloksista.

Stakesin kouluterveystudkimuksen (2008, 10) mukaan pääkaupunkiseudun yläkouluissa 8. ja 9. luokkalaisten fyysisen uhan kokemukset ovat lisääntyneet. Tuloksia on verrattu vuoden 2006 tutkimustuloksiin. Yläluokkien pojat kokivat huomattavasti tyttöjä enemmän (30 % vs. 17%) fyysistä uhkaa ja olivat myös vailla läheisiä ystäviä useammin kuin ikäryhmän tytöt. Pojilla oli myös enemmän rikkeitä kuin tytöillä (vuoden aikana vähintään kahdesti toisen omaisuuden vahingoittamista, varastamista tai pahoinpitelyjä). Vuonna 2008 fyysistä uhkaa oli kokenut 24% ja toistuvasti rikkeitä tehnyt 22% yläluokkalaisista (2008, 10).

9.4 Haasteet jatkotutkimukselle

Hyvinvointikysely tuo tarkennusta ja uutta tietoa erityisesti nuorten parissa työskenteleville ja vanhemmille. Osa tutkimustuloksista voi haastaa vanhempia tarkastelemaan omaa vanhemmuuttaan. Vanhemmuuden merkitystä voi tuskin liikaa korostaa. Varhaisnuoren eriytyessä vanhemmistaan ei olekaan enää samanlaista kommunikoida omiin oloihinsa vetäytyvän nuoren kanssa kuin aiemmin. Miten voi puhua päihteistä ja kaverisuhteista, vaikeistakin asioista, omalle nuorelleen säilyttäen yhteyden häneen? Nuoren näkökulmaa painottaen olisi kiinnostavaa tutkia tarkemmin, miten nuori kokee vanhempansa ja kontaktin heihin. Vanhemmuuden tukemiseen eri muodoissaan on tärkeää panostaa. Vanhemmille tulee tarjota foorumeita, joilla pohtia ääneenkin omia vanhemmuuteen liittyviä kysymyksiään ja tunteitaan. Päihteistä keskusteleminen Yhtenä haasteena on sellaisten toimintamuotojen kehittäminen, joilla tavoittaa myös syrjäytymisvaarassa olevia perheitä. Monilla lapsi- ja nuorisotyön toimijoilla on kokemusta oireilevista nuorista, joiden vanhempia on vaikeaa tavoittaa yhteistyöhön. Tämä haastaa toimijoita pohtimaan omia työtapojaan, viestintää ja tavoitteitaan. Syyllistävän ja arvostelevan viestinnän sijaan tarvitsemme perheen tarpeiden kuulemista ja asiakaslähtöisyyttä.

Kysymyksiin annettuja tarkennuksia olisi kiinnostavaa tarkemminkin fokusoida. Esimerkiksi nuoren harrastuksista voisi olla tärkeää saada eriteltyä tietoa, jotta harrastusta voidaan arvioida päihdehaitoilta suojaavana tekijänä. Nuori saattaa mieltää tietokoneella pelaamisen harrastuksena siinä missä sosiaalisia taitoja kartuttavan joukkuepelaamisen. Voisi myös olla merkittävää tutkia, onko nuoren elämässä tapahtunut radikaaleja muutoksia sosiaalisissa suhteissa. Osa niistä, joilla ei ole ystäviä on saattanut olla luonteeltaan itsekseen viihtyviä kun taas osa on saattanut kokea jopa haavoittavan ystävän menettämisen. Lapsi- ja nuorisotyön toimijoille tämäntyyppisten taustojen selviäminen voisi antaa uusia näkemyksiä suhteessa toiminnan suunnitteluun.

Tämän työn tulokset voivat auttaa nuorisotyön toimijoita fokusoimaan työtä uudella tavalla ja varmistamaan oman työn merkittävyydestä ehkäisevän päihdetyöhön saralla. Tutkimustyötä olisi kiinnostavaa jatkaa myös pyytäen alakoulusta yläkoulun puolelle siirtyviä vastaamaan samoihin kysymyksiin seitsemännellä luokalla. Siirtymävaihe haastaa nuorta määrittelemään ja löytämään paikkansa uudella tavalla, uudessa elämänvaiheessa. Ehkäisevän päihdetyön kehittämisen kannalta olisikin merkittävää tuottaa tarkempaa tietoa, miten päihdeasenteet yläkouluun siirryttäessä muuttuvat ja lisääntyvät.

Tämän työn valmistuessa tutkimusjoukon oppilaat ovat päättäneet peruskoulunsa. Tavatessa kyseistä ikäluokkaa eräällä rippileirillä kesällä 2008 ilmeni, että muutamat muistivat vastanneensa kuudennella luokalla hyvinvointikyselyyn. Kysely ja silloiset päihdeteemaan liittyvät tapahtumat olivat jostain syystä piirtyneet muisteihin. Tämä haastaa kehittämään yhä edelleen tutkimusmenetelmiä ja päihdeteeman käsittelemistä nuorten kanssa. Mieliin painuneissa asioissa on mahdollisesti ollut jotain kiinnostavaa, tärkeää, ehkä pysäyttävää. Kuudennella luokalla kyselyyn vastanneet voisivat tuottaa merkittävää tutkimustietoa osallistuessaan mahdolliseen, samaan tutkimukseen vielä koko yläkoulun ajan. Näin olisi mahdollista saada tietoa nuoren päihdeasenteiden muutoksista, päihdekokeiluista ja suojaavien tekijöiden merkityksestä eri ikävaiheissa. Alakoulun vanhimmat eli kuudesluokkalaiset tarvitsevat vankat eväät ja tuen siirryessään yläkoulun puolelle. Kuten edellä on useasti todettu, nuori ei ole vielä sisältä ohjautuva valintatilanteissaan, vaan peilaa ratkaisujaan ryhmässä. Nuori mukauttaa toimintaansa ryhmän normien ja ihanteiden mukaisiksi. Tämä koskee myös päihteisiin liittyviä valintoja. Ajatuksia herättävää, nuorta puhuttelevaa ja kuulevaa päihdetyötä tulee kehittää edelleen, nuoren tarpeiden ehdoilla - aikuisten osaamisen sekä tietämyksen turvin.

Lähteet

- Aalto-Setälä, T. & Marttunen M. 2007. Nuoren psyykinen oireilu – häiriö vai normaalia kehitystä? *Duodecim. Nuorisolääketiede*; 123, 207-13.
- Aho, S. & Laine K. 2005. Minä ja muut. Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Keuruu: Otava.
- Alaja, K. 2007. Kasvun keskellä - Elämää murrosikäisen vanhempana. Jyväskylä: Kirjapaja.
- Alanen, L.1992. Modern childhood?- Exploring the 'child question' in sociology. *Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja A 50*. Jyväskylän yliopisto.
- Alkula, T., Pöntinen, S., Ylöstalo, P. 1994. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Helsinki: WSOY.
- Arasola P. 2004. Identiteetti. *Osviitta* 1:2004.
<http://www.suomentyonohjaajat.fi/osviitta/piaarasola.html>. Luettu 1.9.2008.
- Arnkil, T., Eriksson, E. 2008. <http://dialogi.stakes.fi/FI/dialogin+arkisto/2008/8/sivu/20.htm#1>. Luettu 13.9.2009.
- Asuntotietokeskus. 2009.
http://www.asuntotieto.com/40000i_Asumistieto/2006_kev/paras_alue_kilpailu_2.html. Luettu 31.8.2009
- Banham, V., Hanson J., Higgins, A., Jarrett, M. 2000. Family Futures: Issues in research and Policy. Parent-Child communication and its Perceived Effects on the Young Child's Developing Self- Concept.
- Barnhill, L. 1979. Healthy family systems. *The family coordinator* 22 (1): 94-100.
- Beyers, J., Toumbourou, J., Catalano, R., Arthur, M. & Hawkins, D. 2004. A Cross-national Comparison of Risk and Protective Factors for Adolescent Substance Use: The United States and Australia. *Journal of Adolescent Health* 35 (2004): 1.
- Borg, S., Mattila, M., Paaso, E., Sivonen, J. 10/2008. KvantiMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus>.
- Bowlby, J. 1988. A secure base: Parent-child attachment and healthy human development. New York. Basic Books.
- Esko, M. 2008. Nuori ja ongelmat perheessä. Teoksessa Pruuki, H. (toim.) Nuorten sielunhoidon käsikirja. Helsinki: LK-kirjat/ Lasten Keskus Oy.
- Felix-Ortiz, M. & Newcomb, M. 1992. Multiple Protective and Risk Factors for Drug Use and Abuse: Cross-Sectional and Prospective Findings. *Journal of Personality and Social Psychology* 63. 1992: 2.
- Friedemann, M-L. 1989. The concept of family nursing. *Journal of Advanced Nursing* 14(3), 211-216.
- Friedemann, M-L. 1995. The framework of systemic organization: A conceptual approach to practice and research with families and family members. Newbury Park, CA: Sage.

Fröjd, S., Kaltiala-Heino, R., Ranta, K., von der Pahlen, B., Marttunen, M. 2009. Nuorten ahdistuneisuus ja päihteiden käyttö- Tietoa vanhemmille ja nuorten kanssa työskenteleville aikuisille. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Gerris, J.R.M., Decovic, M. & Janssens, J. 1997. The relationship between social class and child-rearing behaviors; Parents' perspective taken and value orientations. *Journal of Marriage and the Family* 59, 834-847

Hawkins, D., Catalano, R., Miller, J. 1992. Risk and protective Factors for Alcohol and Other Drug Problems in Adolescence and early Adulthood: Implications for Substance Abuse Prevention. *Psychological Bulletin* 112 (1992):1.

Harju, H., Jokela, J., Kinnunen, T., Luopa, P., Pietikäinen, M., Puusniekka, R., & Sinkkonen, A. 2008. Kouluterveys 2008: Pääkaupunkiseudun raportti. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. http://info.stakes.fi/kouluterveys/pkseutu/pkseutu2008_raportti.pdf

Hartup, W.W. 1996. The company they keep: Friendships and their developmental significance. *Child Development*. 67, 1-13.

Helavirta, S. 2005. Koti, koulu, kaverit ja koira. Lasten kokemuksia hyvinvoinnista. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Julkaisusarja 17.

Helavirta, S. 2007. Lapset, survey ja hyvinvointi- Metodologisia haasteita ja mahdollisuuksia. *Janus*. Vol.15(1) 19-34.

Helsingin kaupungin tietokeskus. Verkkajulkaisuja 2003. http://www.hel.fi/wps/portal/Tietokeskus?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/Tieke/fi/Etusivu

Helsingin seudun aluesarjat-tilastokanta. Luettu 20.8.2009. <http://www.aluesarjat.fi/>

Hellsten T. 2003. Vanhemmuus-vastuullista vallankäyttöä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Hibell, B., Andersson, B., Ahlström, S., Balakireva, O., Bjarnason, T., Kokkevi, A., Morgan, M. 2004. The ESPAD Report 2003. Alcohol and other drug use among students in 35 European countries.

Hirsjärvi S., Remes P., Sajavaara P.: Tutki ja kirjoita. 1997. Tampere: Kirjayhtymä Oy.

Hoikkala T. 1993. Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Jyväskylä: Gaudeamus.

Huoponen, K., Peltonen H., Mustalampi S., Koskinen- Ollonqvist P.. 2001. Päihteiden käytön ehkäisy. Opas koulujen ja sidosryhmien yhteistyöhön. Stakes. Opetushallitus. Terveystieteiden tutkimuskeskus.

Hurme, T., (toim.) .2003. Päihdekasvatuksen ikäluokkaohjeistus. Hollolan kunta ja Lahti/Ahtialan kaupunginosa. Lahti.

James, A., Jenks, C. & Prout, A. 1998. *Theorizing Childhood*. Cambridge. Polity Press.

Jokela, J., Lintonen, T., Pere, L., Rahkonen, O., Rimpelä, A., Rimpelä, M., Räsänen, M. 2005. Vaikuttiko alkoholiveron alennus nuorten alkoholinkäyttöön? *Suomen Lääkärilehti*. 23/2005 vsk 60.

- Joronen K. . 2005. Adolescents' Subjective Well-being in their Social Contexts. Academic Dissertation. University of Tampere. Department of Nursing Science. Finland.
- Juuti, P., Lindström, K., 1995. Postmoderni ajattelu ja organisaation syvälinen muutos. Helsinki: Työterveyslaitos- Johtamistaidon opisto.
- Kinnunen, S. 2008. Nuoren itsetunto. Teoksessa Pruuki, H. (toim.). Nuorten sielunhoidon käsikirja. Helsinki: LK-kirjat / Lasten Keskus Oy.
- Kirkon päihdestrategia. 2005. Kirkkohallitus.
- Klaari Helsinki. <http://www.ehkapa.fi/klaarihelsinki/toimintamallit/rr/>. Luettu 1.11.2008.
- Klaari Helsinki. <http://www.ehkapa.fi/klaarihelsinki/toimintamallit/rr/>. Luettu 24.9.2009.
- Kurkela, R. & Sauli, H. 1998. Tilastolliset luokitukset ja arki. Teoksessa Paananen, S. & Juntto, A. & Sauli, H. (toim.). Faktajuttu. Tilastollisen sosiaalitutkimuksen käytännöt. Tampere.
- Käpylän seurakunnan toimintakertomus vuodelta 2007.
- Kylmänen P.. 2005. Kun kaikki muutkin - nuorten ehkäisevä päihdetyö. Tampere: Tammi.
- Laine K., 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Keuruu: Otava.
- Lepistö, J., Marttunen, M., Von der Phalen, B. 2005. Nuorten päihdehäiriöiden hoito. Kansanterveyslaitoksen verkkojulkaisu. http://www.ktl.fi/attachments/suomi/julkaisut/ohjeet_ ja_suosituksset/. Luettu 27.7.2007.
- Mood House Oy. Hyvinvointikyselyt vuonna 2005 ja 2007. Mood House Oy:n tietopankki. <http://www.moodhouse.fi/>
- Pirskanen, M. 2007. Nuorten päihteettömyyden edistäminen. Varhaisen puuttumisen malli koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Pitkänen, T. 2006. Alcohol drinking behavior and its developmental antecedents. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 293. University of Jyväskylä.
- Poikolainen, K., Tuulio-Henriksson, A., Aalto-Setälä, T., Marttunen, M. & Lönnqvist, J. 2001. Predictors of alcohol intake and heavy drinking in early adulthood: a 5-year follow-up of 15-19-year-old Finnish adolescents. Alcohol and alcoholism.
- Poutiainen, P. 2006. Teoksessa Pietikäinen, M. (toim.). Nuoren psyykkisten ongelmien kohtaaminen. Hämeenlinna: Duodecim.
- Pruuki H. (toim.) 2008. Nuorten sielunhoidon käsikirja. Helsinki: LK-kirjat/ Lasten Keskus Oy.
- Raitasalo K-M, Alho H., Lindeman J., Roine R., Tigerstedt C. (toim.). 2005. Tommi 2005- Alkoholi- ja huume tutkimuksen vuosikirja. Alkoholi- ja huume tutkijain seura ry. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Rintala, A., Käpylän seurakunta, nuorisotyö. Henkilökohtainen tiedonanto 10.8.2008

Seppänen-Järvelä, R. 1999. Luottamus prosessiin. Kehittämistyön luonne sosiaali- ja terveysalalla. Tutkimuksia 104. Stakes. Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2002. Päihdepalvelujen laatusuositukset. <http://www.stm.fi>. Luettu 15.10.2008.

Sosiaaliportti. Lastensuojelun käsikirja. http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/huolenvyohykeisto_ja_huolenupuheeksiottaminen. Luettu 15.9.2009.

<http://info.stakes.fi/alkoholiohjelma/FI/ohjelmakausi2004/index.htm> (www.stakes.fi/kouluterveys/taulukot/2004/paihteet04.htm). Luettu 13.7.2006.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). <http://info.stakes.fi/verkostomenetelmat/FI/ennakointidialogit/index.htm>. Luettu 20.10.2009

Terveyden edistämisen keskus (Tekry). <http://www.health.fi>. Luettu 11.7.2009.

The Prevention of Substance Use, Risk and Harm in Australia. A review of the Evidence. The National Drug Research Centre and the Centre for Adolescent Health, Commonwealth of Australia. 2004. http://eprints.lis.curtin.edu.au/archive/mirror/mono_prevention.pdf. Luettu 21.6.2007

Unicefin raportti lasten hyvinvoinnista rikkaissa maissa. 2007. www.unicef.fi/files/unicef/pdf/report_card_7_eng.pdf

Valli, R. 2001. Johdatus tilastolliseen tutkimukseen. Jyväskylä: PS-kustannus. Gummerus Kirjapaino Oy.

Valkonen L. 2006. Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides - ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Valtioneuvoston periaatepäätös Terveys 2015-kansanterveysohjelmasta. 2001. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 2001:4. Helsinki.

Varpunen- varhaisen puuttumisen malli. <http://www.varpunen.info/html/>. Luettu 2.9.2009.

Veikkola J. (toim.). 2003. Vastuun ja osallisuuden yhteisö. Diakonia- ja yhteiskuntatyön linja 2010. Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto. Sarja C 2003:9. Kirkkohallitus. Helsinki.

Vertio H. 2003. Terveyden edistäminen. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Viljakainen, V. Malmin seurakunta, erityisnuorisotyö. Henkilökohtainen tiedonanto 15.5.2006

Wahlberg K-E. Perhe ja vuorovaikutus. 1999. Teoksessa: Sinkkonen J., Pihlaja P., (toim.). Ulos umpikujasta. Miten auttaa tunnehäiriöistä lasta? Porvoo: WSOY.

Waksler, F.C. 1991. Preface. Teoksessa Waksler, F.C (toim.) Studying the social worlds of children. Sociological readings. London: Falmer Press. VII-X.

Winter, T. 2004. Nuorten raittius ja siihen vaikuttavat tekijät. Kansanterveystieteen laitos.

<http://www.ehkapa.fi/valintojen> putki. Luettu 15.5.2006.

<http://www.paihdelinkki.fi/valistus.2006>. A-klinikkasäätiö. Luettu 18.5.2007.

Liite: Hyvinvointikysely Käpylässä

Käpylä 2006

Hei! Tähän hyvinvointikyselyyn vastaaminen on anonyymää (=vastaajan henkilöllisyys ei ole tiedossa). Luethan kysymykset vaihtoehtoiseen huolellisesti. Kyselyn tulokset käsitellään koulullasi ehkäisevän päihdetyön teemavälikolla.

1) Sukupuoleksi *

- Tyttö/nainen
 Poika/mies

2) Haluaisitteko viettää enemmän aikaa vanhempieni/huoltajieni kanssa? *

- Vietämme riittävästi aikaa yhdessä
 Kyllä
 En, koska _____

3) Onko sinulla tässä hetkellä riittävästi ystäviä, jonka kanssa voit keskustella luottamuksellisesti asioistasi? *

- Ei ole läheistä ystäviä
 On, yksi läheinen ystävä
 On, kaksi läheistä ystävä
 On, useampia läheisiä ystäviä

4) Onko sinua kiusattu koulussa tämän lukukauden aikana? *

- Ei lainkaan
 Noin kerran viikossa
 Useita kertoja viikossa
 Muu vaihtoehto, mikä _____

5) Tietävätkö vanhempi/huoltajaasi pääsääntöisesti, missä vietät vapaa-aikasi? *

- Tietävät
 Eivät tiedä

6) Tietävätkö vanhempi/huoltajaasi kenen kanssa vietät vapaa-aikasi? *

- Kyllä
 Eivät tiedä

7) Onko sinulla jokin säännöllinen harrastus? *

Säännöllisellä harrastuksella ei tarkoiteta esim. tietokonepelejä tai vastaavia, vaan ohjattua harrastusta.

- Kyllä
 Ei

8) Haluaisitteko keskustella vanhempieni kanssa sinulle tärkeistä asioista nykyistä enemmän? *

- En
 Kyllä, mistä _____

9) Oletko keskustellut vanhempieni kanssa päihhteleistä (esim. tupakka ja alkoholi) liittyvistä asioista? *

- Kyllä, isän kanssa
 Kyllä, äidin kanssa
 Kyllä, isän ja äidin kanssa
 Emme ole keskustelleet

10) Oletko maistanut tupakkaa? *

- En
 Kyllä, missä tilanteessa _____

11) Tietävätkö vanhempieni asioista?

- Eivät tiedä
 Tietävät

12) Oletko maistanut alkoholia? *

- En
 Kyllä, minkälaisessa tilanteessa

13) Tietävätkö vanhempasi asiasta?

- Eivät tiedä
 Tietävät

14) Onko kavereipiriseäsi niitä, jotka tupakoivat säännöllisesti (=tupakointi päivittäin)? *

- Ei
 Kyllä

15) Kuinka tärkeänä koet sen, että koulussasi keskustellaan päihtelöihin liittyvistä asioista? *

- Erittäin tärkeää
 Melko tärkeää
 Vähemmän tärkeää

Kiitos vastauksestasi

